

Nr 72.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester, m. m.; given Stockholms slott den 23 februari 1951.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

- 1) lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester; samt
- 2) lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete.

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen föreslås sådan ändring i lagen om semester, att semestern skall för varje månad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar, utgå med 1½ dag i stället för såsom för närvarande en dag, d. v. s. att den lagstadgade semesterns längd skall ökas från två till tre veckor om året. Såsom en följd härav föreslås, att den särskilda semesterlönen för de okontrollerade arbetstagarna ökas från 4 till 6 procent av vederbörandes arbetsinkomst.

Den gällande regeln att semestern skall utgå i ett sammanhang, såvida ej parterna komma överens om annat, föreslås bibehållen, men arbetsgivaren föreslås skola äga rätt att, när den intjänade semestern överstiger tolv dagar, förlägga semestern till två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra tolv dagar. Den nytillkommande tredje semesterveckan skall således kunna förläggas till en särskild period, skild från semestern i övrigt.

Den för jordbruket med binärningar gällande särregleringen i fråga om semesterns förläggning föreslås upphävd; jordbruksarbetarna föreslås i enlighet härmed skola äga utfå sin semester enligt samma regler som föreslagits för övriga arbetstagare.

Lagen om semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete — särskilda semesterlagen — föreslås ersatt av en ny 1 — *Bihang till riksdagens protokoll 1951. 1 saml. Nr 72.*

motsvarande lag gällande enbart för arbetstagare, som i arbetet utsätts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne. Dessa arbetstagare föreslås skola bibehålla sina nuvarande semesterförmåner. Övriga arbetstagare, som nu äro att hänföra under särskilda semesterlagen, föreslås i fortsättningen skola utfå sin semester enligt de grunder, som angivas i allmänna semesterlagen.

Lagändringarna föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1951.

Förslag

till

Lag

angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester.

Härigenom förordnas, att 7, 12 och 18 §§ lagen den 29 juni 1945 om semester¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

7 §.

Semester utgår med *en* dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar, *och med ytterligare en halv dag för varje sådan månad, därest arbetstagaren vid månadens ingång ej fyllt aderton år.* Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

Med dag — — — — — till godo.

Dag, under — — — — — sådan dag.

Om förlängd semester för vissa arbetstagare med *särskilt pressande eller* hälsofarligt arbete stadgas i särskild lag.

Semester utgår med *en och en halv* dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst sexton dagar. Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

Om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete stadgas i särskild lag.

¹ Senaste lydelse av 7, 12 och 18 §§ se SFS 1946:336.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

12 §.

Arbetsgivaren äger — — — — — arbete utförts.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. Överstiger semestertiden tolv dagar, och är rätten till sådan längre semester grundad på att arbetstagaren vid semesterrättens förvärvande ej fyllt aderton år, må dock semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.

Vad i andra stycket föreskrivits skall, i vad avser semestertid utöver sex dagar, icke gälla beträffande arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötseln samt beträffande hembiträde i lanthushåll, såframt arbetstagaren vid tiden för semesterns början fyllt aderton år.

Semester för — — — — — svensk hamn.

18 §.

Semesterlönen för arbetstagare, som avses i 4 §, utgör fyra procent av arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under de kalenderkvartal eller däremot enligt 17 § svarande perioder av kvalifikationsåret, för vilka rätt till semesterlön föreligger, samt ytterligare två procent av arbetsinkomsten för kvartal eller period, vid vars ingång arbetstagaren ej fyllt aderton år.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffas med arbetstagaren. Överstiger semestertiden tolv dagar, må dock semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.

Semesterlönen för arbetstagare, som avses i 4 §, utgör sex procent av arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under de kalenderkvartal eller däremot enligt 17 § svarande perioder av kvalifikationsåret, för vilka rätt till semesterlön föreligger.

Beträffande arbetstagare — — — — — motsvarande tillämpning.

Semesterlönen skall — — — — — dess utgång.

*(Gällande lydelse:)**(Föreslagen lydelse:)*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1951, från och med vilken dag sådan ökad semesterrätt som avses i lagen kan förvärfvas.

Vad i 12 § andra stycket andra punkten ifrågavarande lag är stadgat skall icke tillämpas med avseende å arbetstagare, som enligt avtal, gällande för viss vid lagens ikraftträdande ännu icke tilländalupen tid, är berättigad till längre semester än tolv dagar.

(Gällande lydelse:)

Nr 337.**Lag**

om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete;

given Stockholms slott den 29 juni 1946.

1 §.

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall i den omfattning som i denna lag sägs utgå med ett förhöjt antal semesterdagar, därest arbetstagaren under kvalifikationsåret utfört

1) arbete under jord i gruva eller stenbrott,

2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län,

3) arbete, förlagt så att minst fyra timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och klockan 6,

4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller

5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

2 §.

För varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagare för arbetsgivarens räkning å minst sexton dagar utfört i denna lag avsett arbete, utgår semestern med en och en halv dag om arbetet är sådant, som omfattas i 1 § under 1)–4), samt med tre dagar om arbetet är sådant, som omfattas

(Föreslagen lydelse:)

Förslag

till

Lag

om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Semester, vartill rätt förvärvats enligt lagen om semester, skall utgå med tre dagar för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning å minst sexton dagar utfört arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

(Gällande lydelse:)

(Föreslagen lydelse:)

i 1 § under 5). Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

Med avseende å semester, som utgår enligt första stycket, skola bestämmelserna i 7 § andra och tredje styckena lagen om semester äga motsvarande tillämpning. Därvid skall iakttagas,

1) att dag, varunder arbetstagaren åtnjutit semester, må räknas honom till godo för erhållande av förhöjt antal semesterdagar endast därest han omedelbart före och efter semestern utfört sådant arbete, som berättigar honom till dylik förhöjning, samt

2) att dag, varunder arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av anledning, varom förmåles i 7 § andra stycket b)—d) lagen om semester, icke må räknas arbetstagaren till godo för erhållande av förhöjt antal semesterdagar, därest sådant arbete, som berättigar arbetstagaren till dylik förhöjning, uppenbarligen icke kunnat beredas honom å sådan dag.

3 §.

På begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetsrådet att avgöra, huruvida visst arbete är sådant, som avses i denna lag.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, som i första stycket sägs, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetsrådet, när part sådant äskar eller domstolen

Med avseende å semester, som utgår enligt första stycket, skola bestämmelserna i 7 § andra och tredje styckena lagen om semester äga motsvarande tillämpning. Därvid skall iakttagas,

1) att dag, varunder arbetstagaren åtnjutit semester, må räknas honom till godo för erhållande av förhöjt antal semesterdagar endast därest han omedelbart före och efter semestern utfört arbete, som avses i denna lag, samt

2) att dag, varunder arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av anledning, varom förmåles i 7 § andra stycket b)—d) lagen om semester, icke må räknas arbetstagaren till godo för erhållande av förhöjt antal semesterdagar, därest arbete, som avses i denna lag, uppenbarligen icke kunnat beredas honom å sådan dag.

2 §.

På begäran av domstol eller den, vars rätt därav beröres, åligger det arbetarskyddsstyrelsen att avgöra, huruvida visst arbete är sådant, som avses i denna lag.

Är mål, som handlägges vid domstol, beroende av fråga, som i första stycket sägs, skall domstolen hänskjuta frågan till arbetarskyddsstyrelsen, när part sådant äskar eller

(Gällande lydelse:)

finner det nödigt; och må *slutligt utslag* av domstolen ej meddelas, förrän *arbetsrådets* beslut kommit domstolen tillhanda.

4 §.

Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat. *Utan hinder av vad i 12 § nämnda lag är föreskrivet om att semestern skall utgå i ett sammanhang må dock, såframt arbetsrådet så medgivit på grund av att sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift, semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst tolv dagar.*

(Föreslagen lydelse:)

domstolen finner det nödigt; och må *dom* ej meddelas, förrän *arbetarskyddsstyrelsens* beslut kommit domstolen tillhanda.

3 §.

Om semester, som utgår med tillämpning av denna lag, gäller i övrigt vad i lagen om semester är stadgat. *Vad i 12 § andra stycket andra punkten nämnda lag är föreskrivet om att semestern må förläggas till två skilda perioder skall dock icke gälla med mindre arbetarskyddsstyrelsen så medgivit. Medgivande som nu sagts må lämnas, därest sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1951, från och med vilken dag semesterrätt enligt lagen kan förvärfvas.

Genom denna lag upphäves lagen den 29 juni 1946 (nr 337) om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete.

Arbetstagare, som den 1 juli 1951 förvärvat semesterrätt enligt den äldre lagen, skall, i den mån han icke då åtnjutit honom enligt nämnda lag tillkommande förmån, äga åtnjuta semesterförmån enligt föreskrifterna i den nya lagen, om hans arbete varit sådant som avses i 1 § under 5) äldre lagen, och eljest enligt bestämmelserna i lagen om semester.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:ts
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 19 janu-
ari 1951.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, WEIJNE, ANDERSSON, LINGMAN.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, anmäler efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter fråga om *lagstadgad treveckorssemester* samt anför.

Inledning.

Arbetstidsutredningen¹ — som tillsatts den 15 mars 1947 för att verkställa en allmän översyn av arbetstidslagstiftningen — erhöll den 28 april 1948 i uppdrag att även utreda frågan om en utökning av den lagstadgade semesterns längd. För att beaktas i samband med detta uppdrag överlämnades sedermera till arbetstidsutredningen ett av särskilda sakkunniga, helgdagssakkunniga, den 17 april 1947 avgivet betänkande med förslag till ändrad ordning beträffande vissa helgdagar (SOU 1947: 27) jämte däröver avgivna yttranden.

Uppdraget har nu fullgjorts av arbetstidsutredningen, som i betänkande den 1 september 1950 (SOU 1950: 32) föreslår, att den lagstadgade semestertiden ökas från 12 till 18 dagar för år. Den gällande regeln att semestern skall utgå i ett sammanhang, såvida ej parterna komma överens om annat, föreslås bibehållen, men arbetsgivaren medges rätt att även utan dylik överenskommelse förlägga den nytillkommande tredje semesterveckan till en särskild period, skild från semestern i övrigt. I den för jordbruket med binärningar nu gällande särregleringen i fråga om semesterns förläggning föreslås den ändringen, att den lagstadgade sammanhängande semesterperioden ökas från 6 till 9 dagar. Lagändringarna föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1951, från och med vilken dag arbetstagarna skola kunna kvalificera sig för den längre semestern.

¹ Utredningen består av häradshövdingen Ove Hesselgren, ordförande, ombudsmannen i Svenska industritjänstemannaförbundet Harald Adamsson, ledamöterna av riksdagens andra kammare fru Elsa Johansson, Norrköping, och Olof Nilsson, Göteborg, direktören i Järnbruksförbundet Gustaf Rudenstam samt ombudsmannen i Svenska metallindustriarbetareförbundet Edvard Vilhelmsson.

Arbetstidsutredningen förordar vidare, att frågan om en kalenderreform snarast prövas. Enligt utredningens uppfattning bör denna reform innebära, att Marie bebådelsedag överföres till de rörliga helgdagarna och firas på en söndag, att en ny helgdag förlägges till lördagen före allhelgonasöndagen samt att midsommardagen alltid förlägges till en lördag.

Över arbetstidsutredningens betänkande ha yttranden avgivits av statskontoret, kommerskollegium — som i ärendet hört handelskamrarna och Sveriges industriförbund — socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, lantbruksstyrelsen, lantbruksakademien, arbetsmarknadsstyrelsen, arbetarskyddsstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, domänstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, statens avtalsnämnd, arbetsdomstolens ordförande, överståthållarämbetet, samtliga länsstyrelser utom länsstyrelserna i Uppsala och Värmlands län, fullmäktige i riksbanken, Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges allmänna exportförening, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund, Riksförbundet landsbygdens folk, Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen, Bankernas förhandlingsorganisation, Försäkringsbolagens förhandlingsorganisation, Handelns arbetsgivareorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Kooperativa förbundet, Sveriges centrala restaurangaktiebolag, Sveriges fastighetsägares arbetsgivareförbund, Svenska järnvägnarnas arbetsgivareförening, Svenska lasttrafikbilägareförbundet, Svenska lokaltrafikföreningen, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation — som inhämtat yttranden från Målarmästarnas riksförening i Sverige, Skräddarmästarnas riksförbund, Sveriges smidesverkstäders riksförbund och Sveriges urmakareförbund — Svensk industriförening, Sveriges redareförening, Sveriges segelfartygsförening, Kanalflottans rederiförening, Landsorganisationen i Sverige — som hört ett stort antal av de till landsorganisationen anslutna fackförbunden — Tjänstemännens centralorganisation, Svenska turistföreningen, Reso — folkrörelsernas rese- och semesterorganisation — samt Yrkeskvinnors samarbetsförbund.

Remissinstanserna äro så gott som undantagslöst ense om det önskvärda i och för sig att i vårt land införa en allmän semester om tre veckor. Där emot äro meningarna i hög grad delade om huruvida treveckorssemestern bör lagfästas nu och om reformen bör genomföras i rådande läge. Likaså ha i remissyttrandena framkommit olika uppfattningar om hur semestern skall förläggas.

För egen del anser jag, att arbetstidsutredningens förslag om allmän semester av tre veckor bör, såsom utredningen föreslagit, genomföras från och med den 1 juli 1951. Detta innebär, att för huvudparten av de helårsanställda arbetstagare, vilka beröras av semesterlagen — d. v. s. för dem som utfå semestern i efterskott — semestern under år 1952 kommer att uppgå

till 15 dagar för att från och med år 1953 utgå i sin fulla längd. Jag biträder även utredningens förslag i fråga om semesterns förläggning utom såtillvida, att jag anser skillnaden i detta hänseende mellan jordbruksarbetarna och övriga arbetstagare böra utjämnas. Arbetstagarna inom jordbruket böra sålunda ha lagstadgad rätt att få semestern utlagd på samma sätt som övriga arbetstagargrupper.

Jag anhåller nu att få upptaga förslaget om lagstadgad treveckorssemester till behandling. Frågan om en kalenderreform torde framdeles få anmälas av chefen för justitiedepartementet.

Gällande bestämmelser.

Allmänna semesterlagen.

Enligt *lagen den 29 juni 1945 om semester* (nr 420; ändr. 336/1946) äger arbetstagare på grund av det arbete, som han under ett år (kvalifikationsår) utfört för arbetsgivarens räkning, rätt att av denne erhålla ledighet med bibehållen lön. Semestern skall utgå under året närmast efter kvalifikationsåret; dock må efter överenskommelse semestern helt eller delvis åtnjutas tidigare.

I fråga om semesterns längd gäller att semester utgår med en dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst 16 dagar, och med ytterligare $\frac{1}{2}$ dag för varje sådan månad, därest arbetstagaren vid månadens ingång ej fyllt 18 år. Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

Med dag, å vilken arbete utförts, jämsättes dag, varunder arbetstagaren under pågående anställning a) åtnjuter semester, b) varit oförmögen till arbetet på grund av däri inträffat olycksfall eller sådan däri ådragen sjukdom, som avses i lagen om försäkring för vissa yrkessjukdomar, c) i samband med havandeskap eller barnsbörd avhållit sig från arbetet, i den mån bortovaron icke överstigit 12 veckor, eller d) fullgjort sådan i 27 § värnpliktslagen eller med stöd därav föreskriven militärövning om högst 60 dagar, som ej är beredskapsövning eller direkt ansluter sig till första tjänstgöring, dock att av tid för militärövning högst 60 dagar under varje kvalifikationsår må räknas arbetstagaren till godo. Dag, under vilken arbetstagaren varit frånvarande från arbetet av anledning, som angivits under b)—d), skall dock icke jämsättas med dag å vilken arbete utförts, därest arbete eljest uppenbarligen icke kunnat beredas arbetstagaren å sådan dag.

Av det anförda framgår, att en vuxen arbetstagare, som har fortlöpande arbete under hela kvalifikationsåret, har rätt till en årlig semester av 12

dagar. För arbetstagare, som intjänat sin semester innan han fyllt 18 år, uppgår den lagstadgade semestern till 18 dagar. I syfte att ge arbetstagarna rätt till i förra fallet minst två och i senare fallet minst tre veckors ledighet har i lagen föreskrivits, att söndagar icke skola inräknas i semestern. Ej heller inräknas däri helgdagar, såframt semestern utgår med mindre antal dagar i följd än sex. Sedvanliga fridagar inräknas däremot i semestern.

Arbetsgivaren äger bestämma, när under året semestern skall utgå. Semester bör dock såvitt möjligt förläggas till sommartid, om arbetstagaren ej begär annat. Vidare gäller att semestern icke utan arbetstagarens medgivande får förläggas till sådan tid för hans bortovaro från arbetet, som enligt vad förut anförts skall jämföras med tid å vilken arbete utförts.

Semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt icke parterna komma överens om annat. I vissa fall äger emellertid arbetsgivaren rätt att utan arbetstagarens medgivande dela semestern. Rätt härtill föreligger, om semestertiden överstiger 12 dagar och rätten till längre semester är grundad på att arbetstagaren vid semesterrättens förvärvande ej fyllt 18 år. I sådant fall får semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra minst 12 dagar. Rätt för arbetsgivaren att dela semestern föreligger vidare i vad avser semestertid utöver sex dagar beträffande arbetstagare vid jordbruket jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötseln samt beträffande hembiträden i lanthushåll, såframt arbetstagaren vid tiden för semesterns början fyllt 18 år. Dylig överskjutande semestertid äger arbetsgivaren dela upp på sätt han finner lämpligt.

Under semester skall lön utgå. Arbetstagare, som är avlönad med tidlön beräknad för vecka eller längre tidsenhet, äger uppbära den å semestertiden belöpande lönen. Annan arbetstagare äger för varje semesterdag uppbära lön med belopp, motsvarande hans genomsnittliga dagsinkomst under de dagar av kvalifikationsåret, å vilka han utfört arbete för arbetsgivarens räkning. Hänsyn skall därvid icke tagas till sådant tillägg till lönen, som utgått för tid utöver den för arbetstagaren normala arbetstiden (övertidsersättning). Vid beräkning av lön under semestern skall hänsyn ej heller tagas till förmån av fri bostad eller till löneförmån, som är avsedd att utgöra ersättning för särskilda kostnader.

Från semesterlagens huvudregel om rätt till ledighet med bibehållen lön gäller det undantaget att arbetstagare, som utföra arbetet i sina hem eller eljest under sådana förhållanden, att det ej kan anses tillkomma arbetsgivaren att vaka över arbetets anordnande, icke äro berättigade till semesterledighet utan endast till en kontant semesterförmån, i lagen betecknad såsom särskild semesterlön. För hithörande arbetstagare, de s. k. okontrollerade arbetstagarna, skall semesterlön utgå för varje kalenderkvartal av kvalifikationsåret, varunder vederbörandes arbetsinkomst hos arbetsgivaren uppgår till belopp motsvarande minst 16 gånger den genomsnittliga dagsförtjänsten å orten för arbete av den art, varom är fråga, under en

arbetstid av åtta timmar. Den särskilda semesterlönen utgör 4 procent av arbetstagarens sammanlagda arbetsinkomst hos arbetsgivaren under de kalenderkvartal av kvalifikationsåret, för vilka rätt till semesterlön föreligger. Arbetstagare, som ej fyllt 18 år, äger rätt till särskild semesterlön med 6 procent.

Lämnar arbetstagaren sin anställning innan han åtnjutit den semester eller den särskilda semesterlön, vartill han förvärvat rätt enligt lagen, äger han åtnjuta ersättning därför (semesterersättning). Semesterersättningen beräknas principiellt enligt samma grunder som semesterlönen.

Särskilda semesterlagen.

Lagen den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete (nr 337) är konstruerad i direkt anknytning till allmänna semesterlagen. Den stadgar, att semester, vartill rätt förvärvats enligt allmänna semesterlagen, skall för vissa särskilt angivna arbetstagare utgå med ett förhöjt antal semesterdagar. Rätt till förlängd semester föreligger för arbetstagare, som under kvalifikationsåret utfört 1) arbete under jord i gruva eller stenbrott, 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län, 3) arbete, förlagt så att minst 4 timmar av arbetstiden för dygn infallit mellan klockan 22 och 6, 4) arbete, däri arbetstagaren under minst fyra timmar av arbetstiden för dygn sysselsatts i mörkrum, eller 5) arbete, däri arbetstagaren utsatts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

För varje kalendermånad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagare för arbetsgivares räkning å minst 16 dagar utfört sådant arbete som nyss nämnts, utgår semestern med en och en halv dag om arbetet är sådant, som omförmåles i punkterna 1)–4), samt med tre dagar om arbetet är sådant som angives i punkt 5). Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern utgå med närmast högre antal dagar.

I fråga om tid, som vid semesterns bestämmande skall betraktas såsom arbetad tid, gälla samma bestämmelser som i allmänna semesterlagen. Dock gäller att dag, varunder arbetstagare åtnjutit semester, må räknas honom till godo för erhållande av förhöjt antal semesterdagar, endast därest han omedelbart före och efter semestern utfört sådant arbete, som berättigar honom till förlängd semester.

Av det anförda framgår att arbetstagare, som fortlöpande under året utfört arbete som förut sagts i punkterna 1)–4), har laglig rätt till en årlig semesterledighet av 18 dagar. Har han utfört arbete som nämnts i punkt 5), är under samma förutsättning den lagliga semestertiden 36 dagar.

Semester enligt särskilda semesterlagen skall på samma sätt som stadgas i allmänna semesterlagen utgå i ett sammanhang. Därest arbetarskyddsstyrelsen så medgivit på grund av att sammanhängande semester

skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift, må dock semestern förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena skall utgöra minst 12 dagar.

Kollektivavtalsbestämmelser.

För det övervägande antalet arbetstagare, som ha sina anställningsvillkor reglerade i kollektivavtal, gälla semesterlagens bestämmelser om semesterens längd. Inom vissa viktigare avtalsområden förekommer det dock, att arbetstagare avtalsenligt tillförsäkrats längre semester än två veckor.

Inom den egentliga industrien är det sålunda vanligt, att tjänstemännen ha bättre semesterförmåner än vad lagen medger. Arbetarna ha däremot endast i undantagsfall mer än två veckors semester. Bland arbetargrupper, som ha sådan längre semester, kunna nämnas typografer och tobaksarbetare. Vid tidningsföretagens tryckerier, bokbinderier och grafiska anstalter utgör semestern tre veckor för arbetare med minst ett års yrkesvana. Arbetarna vid Svenska tobaksmonopolets anläggningar erhålla $1\frac{1}{4}$ semesterdag för varje arbetad månad under kvalifikationsåret.

Enligt verkstadsavtalet är semestertidens längd för industritjänstemän och arbetsledare avvägd efter ålder och lön. Yngre tjänstemän ävensom andra lågt avlönade erhålla semester enligt lag. För övriga varierar antalet semesterdagar mellan lägst 15 och högst 21 dagar.

Längre semester än två veckor är tämligen vanlig inom kommunikationsverken. De kollektivavtalsanställda vid posten liksom telegraf- och telefonarbetarna m. fl. erhålla sålunda från och med det år vederbörande uppnår sex tjänstgöringsår $1\frac{1}{4}$ semesterdag för varje arbetad månad. Från och med det år arbetaren varit anställd i 12 år samt fyller 35 år utgör semestern $1\frac{1}{2}$ dag per kvalifikationsmånad. I detta sammanhang kan nämnas att i stort sett likartade bestämmelser gälla för försvarsverkens civilarbetare samt andra statsanställda, som ha arbetsvillkoren reglerade i kollektivavtal.

Ordinarie linjepersonal vid de enskilda järnvägarna åtnjuta avtalsenligt 15 ledighetsdagar per år. Efter 40 års ålder ökar antalet till 20 och efter 50 till 23 dagar. Ordinarie tjänstemän ha 20 samt efter 10 års anställning 30 semesterdagar. För båda grupperna utgår dessutom visst antal ledighetsdagar med delvis bibehållen lön.

Vid handelsflottan ha stewarter och radiotelegrafister, som varit anställda ett år hos samma företag, 15 dagars semester. Sedan befattningshavaren uppnått 40 års ålder utgå — under förutsättning att han varit anställd i 10 år hos samma företag — 21 semesterdagar. Maskinchefer, överstyrmän och förste styrmän erhålla dock redan efter ett års anställning 21 samt efter 10 år 30 dagar.

Handels- och lantbrukstjänstemän, flygbefäl, anställda inom bank- och försäkringsverksamhet, tjänstemän vid hotell och restauranger, tandskö-

terskor, journalister, tryckeriföreståndare m. fl. smärre grupper ha i viss utsträckning längre semester än vad lagen anger.

Enligt överenskommelse mellan Svenska stadsförbundet och Svenska kommunalarbetareförbundet avseende arbetare vid städernas industriella verk, allmänna arbeten, trafikföretag m. m. utgår efter fem anställningsår 15 dagars semester. Efter 15 års anställning ökar denna till 18 dagar. Skift- och nattarbetare äro, under vissa förutsättningar, tillerkända längre semester. Vid städernas sjukhus, vårdhem och anstalter utgör semestern 21 kalenderdagar. Efter en anställningstid av fem år är den 26 och efter 15 år 30 kalenderdagar per år. För städernas ordinarie befattningshavare utgår semester med hänsyn till ålder och löneklass med lägst 18 och högst 32 vardagar per år.

Enligt överenskommelse mellan Landstingens centrala lönenämnd och Svenska kommunalarbetareförbundet utgör semestern 21 kalenderdagar. Efter fem anställningsår ökar den till 26 och efter 15 till 30 kalenderdagar.

Slutligen kan nämnas att de statsanställda, som ha sina anställningsförhållanden reglerade i allmänna avlöningsreglementet, erhålla semester efter ålder och löneklass. Semestertidens längd varierar här mellan 20 och 45 kalenderdagar per år.

I fråga om semesterens förläggning innehålla kollektivavtalen i regel föreskrifter, som i ett eller annat avseende begränsa arbetsgivarens bestämmanderätt. Sålunda finnas i de flesta avtal bestämmelser om den tidsperiod, varunder semestern skall utgå. I en del avtal är semesterens förläggning beroende av om ledigheten utgår i samband med driftsinställelse eller icke. Så är exempelvis fallet i riksavtalet för den mekaniska verkstadsindustrien. I detta stadgas nämligen att vid verkstad, där uppehåll i driften göres för semester, denna skall förläggas till månaderna maj—september. I riksavtalen för pappersmasse- och sågverksindustrien föreskrives att, då en arbetsgivare finner sig kunna inställa driften för gemensamhetssemester, sådan driftsinställelse skall förläggas till tiden 1 maj—30 september. Om icke gemensam semester kan beredas de anställda, skall lokalt kunna träffas överenskommelse om semesterens delning. Vid sådan delning skall den ena perioden omfatta minst sex dagar och utges i samband med driftsinställelse.

Den del av året till vilken semestern skall förläggas varierar högst betydligt. Vanligast är dock tiden 1 maj—30 september. Men det förekommer, att denna tidrymd är betydligt kortare. Som exempel kan nämnas att inom textilindustrien semestern skall förläggas under tiden juli—augusti. Arbetsgivarna ha dessutom utfäst sig att om möjligt undvika att förlägga semestern till tid efter den 15 augusti. Å andra sidan förekommer det även, att semestertiden utsträcks över större del av året. Sålunda skall enligt avtal för byggnadsfacken semestern förläggas till tiden april—oktober.

Utländsk lagstiftning.

Beträffande den utländska lagstiftningen angående semester hänvisas till arbetstidsutredningens betänkande s. 18—23. Här må blott påpekas att Norge f. n. synes vara det enda europeiska land, som har allmän lagstadgad semester om tre veckor.

Arbetstidsutredningens undersökningar.

Undersökningarnas planläggning.

För att få material till bedömning av frågan hur näringslivet och olika former av samhällelig verksamhet skulle komma att påverkas av en förlängning av semestertiden med en vecka har utredningen vänt sig till ett antal större för olika områden representativa arbetsgivarorganisationer ävensom till vissa företag med begäran om ett uttalande rörande de sannolika verkningarna av treveckorssemester inom vederbörandes område. I anledning härav har Svenska arbetsgivareföreningen — till vilken utredningens hemställen bl. a. riktats — infordrat yttranden från flertalet av de till föreningen anslutna arbetsgivarsammanslutningarna. Vidare har arbetsgivareföreningen uppdragit åt Industriens utredningsinstitut att verkställa en undersökning rörande det produktionsbortfall och den prisstegring, som för industriens vidkommande kunde beräknas bli följden av en utökning av semestern från 12 till 18 dagar. Med eget utlåtande har arbetsgivareföreningen härefter till utredningen överlämnat såväl de av föreningen infordrade yttrandena som institutets undersökning i saken.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation har till utredningen inkommit med eget yttrande samt yttranden från vederbörande underorganisationer. Kooperativa förbundet har överlämnat, förutom ett av förbundet avgivet utlåtande, infordrade yttranden från ett antal till förbundet hörande industriföretag ävensom från en del konsumtionsföreningar. Nämnas må vidare bl. a. att Svenska stadsförbundet tillställt utredningen av stadsförbundet inhämtade uppgifter i saken från de 30 största städerna.

Sedan det från arbetsgiversidan sålunda förebragta materialet inkommit till utredningen, har detta överlämnats till Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation för yttrande från såväl nämnda huvudorganisationer som deras underorganisationer.

På begäran av utredningen har vidare Sveriges allmänna exportförening — efter att ha fått taga del av det väsentligaste av det material avseende exportindustriens problem, som inkommit till utredningen, ävensom de av Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation avgivna yttrandena — till utredningen uttalat sig rörande de sannolika verkningarna i kommersiellt hänseende av en förlängning av semestern från två till tre veckor.

Slutligen har utredningen ansett sig böra bereda arbetstagarna själva tillfälle att uttala sig i saken. För den skull har utredningen under medverkan av Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation tillställt ett antal till nämnda organisationer anslutna arbetstagare ett formulär, vari frågats, på vad sätt semestern tillbringats år 1949, d. v. s. om vederbörande det året under semestern besökt släktingar eller bekanta, vistats på pensionat eller annan semesteranläggning etc. Vidare ha arbetstagarna fått uttala sig om huruvida de önskade erhålla tre veckors semester odelad eller delad i perioder samt i senare fallet vilket av olika angivna sätt för delningen som vore att föredraga.

Verkningarna av allmän treveckorssemester.

I den av *Industriens utredningsinstitut* i det föregående berörda, på uppdrag av Svenska arbetsgivareföreningen verkställda undersökningen — för vilken närmare redogöres å s. 2—10 i bilaga 1 till betänkandet — framhålls, att verkningarna av en till tre veckor förlängd semester bli beroende av den driftsorganisation, som uppehålls under de tillkommande semesterdagarna, d. v. s. av det sätt varpå företagen förlägga den tredje semesterveckan. Vid sina beräkningar utgår institutet från att företagen få full frihet i fråga om denna semesterveckas förläggning.

Endast i fråga om vissa bryggeriföretag är det enligt institutets mening troligt, att driften skall utan övertid och utan anlitande av semestervikarier kunna upprätthållas i oförändrad omfattning, trots att driften f. n. icke är nedlagd under sådan tid, att den tredje semesterveckan skulle kunna inplaceras.

Vid de företag inom bl. a. textil-, konfektions- och skoindustrierna, där det f. n. är vanligt att driften normalt ligger nere under minst tre veckor om året, räknar institutet icke med någon produktionsminskning under förutsättning att den tredje semesterveckan finge placeras till stopptiden. Den enda mätbara kostnadsförändringen skulle här utgöras av semesterlön för sex dagar, motsvarande en ökning av lönekostnaderna med omkring $2\frac{1}{3}$ procent.

För en förhållandevis stor grupp av företag anser institutet, att driften skall kunna upprätthållas i samma omfattning som tidigare antingen genom en utökning av den fasta personalen eller genom anlitande av semestervikarier. Till denna grupp höra främst den kontinuerliga treskiftsindustrien och vissa serviceindustrier, bland dem trafikföretag. Icke heller i detta fall skulle något produktionsbortfall uppstå, men följden av reformen skulle bli en stegring av lönekostnaderna med omkring $2\frac{1}{3}$ procent.

I övriga fall räknar institutet med en viss nedgång av produktionen. Kunde man under semestertiden upprätthålla driften i begränsad omfatt-

ning genom att anlita vikarier, skulle produktionsbortfallet bli mellan 0 och 2 procent, samtidigt som lönekostnaderna skulle stiga med mellan $2\frac{1}{3}$ och 0 procent. Upprätthölles driften åter i begränsad omfattning utan anlitan­de av övertid eller semestervikarier, skulle produktionsbortfallet bli omkring 2 procent, medan kostnaderna absolut sett skulle stanna vid en obetydlighet.

Mycket stora grupper företag — bland dem järn- och pappersbruk, massafabriker, företag inom verkstadsindustrien samt textil- och konfek­tionsindustrien — antagas komma att inställa driften helt under de sex tillkommande semesterdagarna. I dessa fall beräknar institutet produk­tionsbortfallet till omkring 2 procent, därest de sex semesterdagarna tagas i en följd, och till ungefär 1,5 procent, om semesterdagarna förläggas till lördagar. Stegringen i lönekostnaderna beräknas i förra fallet bli obetyd­lig och i senare fallet omkring $\frac{3}{4}$ procent.

Institutet framhåller emellertid, att vid bedömande av de angivna talen hänsyn måste tagas till att åtskilliga icke mätbara faktorer utöva infly­tande i ena eller andra riktningen. De angivna procenttalen vore därför approximativa och hade huvudsakligen teoretiskt intresse; de visade dock fullt tydligt tendenserna vid val av olika driftsformer under semesterns uttagande. Vidare erinrar institutet om att enligt uttalanden av företag, som brukat anlita semestervikarier, kassationsprocenten av företagens pro­dukter torde bli avsevärt högre än för närvarande, att produktkvaliteterna torde sjunka, att olycksfallsfrekvensen torde stiga samt, kanske framför allt, att den ovana personalen komme att föranleda en onödigt hög förslit­ning av kapitalutrustningen. Behovet av bostäder åt de arbetstagare, som eventuellt kunde anskaffas, skulle draga ytterligare kostnader för före­tagen. Den av en semesterförlängning förorsakade direkta kostnadsför­dyringen vid företagen torde även ge upphov till kedjeverkningar inom den del av den svenska industrien, som förädlade svenska råvaror och halv­fabrikat. Omfattningen av dessa kedjereaktioner kunde emellertid svår­ligen bedömas på basis av det insamlade materialet; och de totala verk­ningarna av införandet av allmän treveckorssemester torde på grund av näringslivets inneboende dynamik icke kunna fastställas vare sig före eller efter en semesterförlängning.

Svenska arbetsgivareföreningen understryker i sitt yttrande — som åter­finnes å s. 10—13 i bilaga 1 till betänkandet — att avsikten med institu­kets beräkningar endast vore att illustrera tendensen till den produktions­minskning resp. kostnadsökning, som skulle bli följd­en av treveckors­semester. De angivna värdena finge icke uppfattas som svarande mot verk­liga förhållandet annat än i specialfall. Värdena vore visserligen korrekta under de gjorda förutsättningarna, men dessa vore — speciellt vad gällde tillgången på semestervikarier och dessas prestationsförmåga — föga verk­lighetsbetonade. De av institutet för teoretiska fall angivna värdena på 2 — *Bihang till riksdagens protokoll 1951. 1 saml. Nr 72.*

produktionsminskning resp. kostnadsökning torde i flertalet praktiska fall komma att väsentligt överskridas. Vad man därför framför allt kunde utläsa vore att en semesterförlängning i vissa fall huvudsakligen förorsakade en produktionsminskning och i det närmaste ingen kostnadsökning, medan i andra fall produktionen i stort sett kunde upprätthållas men då till höjda kostnader. Mellan dessa ytterlighetsfall förekomme sedan mellanformer, där en mindre produktionsminskning kombinerades med en mindre kostnadsökning. Det borde observeras, att med kostnad avsåges företagens totalkostnad och ej kostnaden per framställd enhet, vilken i praktiskt taget samtliga fall komme att stiga.

Föreningen anför vidare:

När i olika sammanhang talats om att viss produktionsminskning respektive kostnadsökning kommer till stånd, har bortsetts från de verkningar, som härröra från den inom näringslivet ständigt pågående rationaliseringen. Denna motverkar givetvis produktionsminskningen respektive kostnadsökningen och kommer på kortare eller längre tid med största sannolikhet att helt kompensera dessa verkningar. Det synes klart, att man vid en teoretisk diskussion bör eliminera dessa indirekta verkningar ur resonemanget, ehuru detta givetvis icke är möjligt i det konkreta fallet. Av det anförda följer, att det är felaktigt att påstå, att man inom viss tid tagit igen det produktionsbortfall, som förorsakats av semesterens förlängning. Man bör naturligtvis vid bedömandet av semesterförlängningens inverkan på samhällsekonomin i varje tidsögonblick jämföra den produktion, som uppnås efter införandet av tre veckors semester, med den produktion, som kan beräknas ha blivit resultatet, om någon förlängning av semestern icke ägt rum. Om jämförelsen utföres på detta i princip riktiga sätt, förefaller det sannolikt, att man för överskådlig tid framåt måste räkna med att produktionen blir mindre om tre veckors semester införes än i motsatt fall.

Huruvida skillnaden mellan å ena sidan den materiella standarden efter genomförd tre veckors semester och å andra sidan den materiella standarden vid bibehållen semesterlängd för framtiden skall tänkas bli lika med den sänkning, som sker i det ögonblick förändringen vidtages, eller om en minskning respektive ökning kommer att äga rum, är omöjligt att avgöra. En minskning skulle kunna tänkas ske, om den ökade semestern direkt förorsakade en höjd arbetsinsats, antingen i form av ett ökat arbetstempo eller en minskad frånvaro från arbetsplatsen eller bådadera, eller om rationaliseringar företogos, vilka vore en direkt följd av semesterförlängningen, och som alltså eljest icke skulle ha kommit till stånd. En ökning av skillnaden kan å andra sidan tänkas bli resultatet, om den av semesterförlängningen förorsakade produktionsminskningen medför minskade möjligheter till investeringar och i övrigt sådana rubbningar inom näringslivet, som äro ägnade att begränsa framstegstakten. Vidare kan ett försämrat konkurrensläge i förhållande till utlandet medföra svåra avbräck. Det synes föreningen som om — åtminstone under de närmaste åren — sannolikheten för en ökad skillnad skulle vara större än för motsatsen.

Föreningen framhåller vidare, att arbetskraftstillgången vore av största betydelse vid bedömandet av de samhällsekonomiska konsekvenserna av en arbetstidsförkortning, samt uttalar, att vid full sysselsättning möjligheterna

att begränsa verkningarna av en semesterförlängning måste vara ytterligt små i jämförelse med det fall, där en arbetskraftsreserv funnes tillgänglig. Den brist på arbetskraft, särskilt yrkeskvalificerad sådan, som f. n. rådde, vållade arbetsgivarna stora bekymmer. Särskilt i semestertiden bleve svårigheterna i många fall av sådan omfattning att driftsstopp vore ofrånkomligt. Det torde stå klart, att en semesterutökning skulle accentuera svårigheterna i här berörda avseende och tvinga ytterligare ett antal företag, vilka nu endast med svårighet lyckas upprätthålla driften under semestern, till driftsstopp under hela semestertiden med ett avsevärt produktionsbortfall som följd.

I detta sammanhang erinrar föreningen om den betydande okynnesfrånvaron, som vore särskilt påtaglig i samband med semestern; och frågan huruvida skolkningen från arbetsplatsen kunde nedbringas genom en utökning av semestertiden besvaras av föreningen nekande. Förklaringen till skolkningen vore nämligen sannolikt för flertalet arbetstagare att söka i det förhållandet, att de hade så god arbetsförtjänst, att en förlorad dagsinkomst — särskilt med tanke på den relativt höga inkomstbeskattningen — betydde så litet, att arbetarna ansågo sig ha råd att uttaga extra ledighet. Efter en semesterutökning, som icke innebure någon förändring av arbetarnas ekonomiska villkor, kvarstode de ekonomiska förutsättningarna för okynnesfrånvaron oförändrade.

Föreningen uttalar i fortsättningen, att man hade skäl förmoda, att en semesterförlängning skulle öka den redan rådande spänningen mellan tillgång och efterfrågan på arbetskraft samt anför härom:

Ytterligare torde situationen komma att förvärras genom den utbyggnad av semesterindustrierna, som en utökning av semestertiden med 50 procent med all säkerhet kommer att medföra. Det erforderliga antalet arbetstagare måste därvid anskaffas från andra näringsgrenar. Serviceindustrierna ha alltid haft lätt att hävda sig i konkurrensen med andra industrier om arbetskraften, och en semesterutökning med därav föranledda nyinvesteringar i olika slag av semesterindustrier kommer därför att medföra en direkt överströmning av arbetskraft till dessa från övriga industrier. Att vårt lands basnäringar under sådana förhållanden kunna komma att ställas inför svårlösta arbetskraftsproblem, synes uppenbart.

Vidare understryker föreningen, att våra viktigaste skiftgående exportindustrier vore i hög grad beroende av konkurrens från utlandet. Genom det redan nu mycket låga kapacitetsutnyttjandet i jämförelse med motsvarande industrier i konkurrerande länder, där kontinuerlig drift vore mycket vanlig, medan intermittert drift med söndagsuppehåll i större utsträckning förekomme i Sverige, hade ifrågavarande industrier ett relativt ogynnsamt läge. Så vore t. ex. vid svenska massafabriker den normala driftstiden 288 dygn per år, medan samma maskinella utrustning i utlandet utnyttjades i en omfattning, som kunde vara ända upp till 25 procent större än i Sverige. Liknande vore förhållandet inom åtskilliga andra exportindu-

strier. Den produktfördyring, som automatiskt komme att föränledas av en förlängning av semestertiden tillika med den kvalitetsförsämring, som bleve följden, om ytterligare semestervikarier skulle anlitas, komme att ytterligare försämma läget.

Slutligen framhåller föreningen, att en semesterförlängning vore ett alternativ till andra former av standardförbättring och att frågan därför icke kunde behandlas isolerad utan måste ses i ett större sammanhang.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation framhåller — se s. 17—18 i bilaga 1 till betänkandet — att genom en förlängd semester produktionsvolymen komme att nedgå med mer än 2 procent. En anledning härtill vore, att i de fall, då företaget icke helt nedlades för en gemensam semester, produktionen oförmånligt påverkades under den tid, då specialister med nyckelställning vore frånvarande. Administrationen måste vidare fungera även under semestertiden, vilket för små företag ofta medförde att den bleve onödigt dyrbar. Företagarna själva och ansvariga arbetsledare hade redan för närvarande stora svårigheter att ordna egen semesterledighet. Dessa svårigheter komme att ökas vid en förlängning av semestertiden för de anställda.

Landsorganisationen anför i sitt yttrande, som återfinnes å s. 13—16 i bilaga 1 till betänkandet, att det icke vore möjligt att ens uppskattningsvis angiva på vad sätt en semesterförlängning och därav följande produktionsminskning resp. kostnadsstegring tillsammans gäve utslag i den allmänna prisnivån eller påverkade de olika produktionsfaktorerna. Av denna anledning förefölle de samhällsekonomiska och sociala skäl, som kunde anföras i fråga om semesterutvidgningen, vara en rimligare utgångspunkt vid värderingen. Om sedan — sett från rent teoretiska synpunkter — semesterförlängningen medförde sådana negativa samhällsekonomiska verkningar att utrymmet för standardhöjningar i övrigt begränsades, borde reformen, sedan de därav framkallade »kedjereaktionerna» slagit igenom inom hela samhällsekonomin, betalas av alla samhällsgrupper. Betalningen av reformen komme sålunda att ske i relation till medborgarnas olika förbrukning av de till förfogande stående varorna och tjänsterna. Att så skedde kunde ej anses obilligt. Tvärtom kunde det anses socialt rättfärdigt, att personalgrupper som redan nu åtnjöte tre veckors semester eller ännu bättre semesterförmåner finge bidra till reformens betalning.

Landsorganisationen fortsätter:

Med det nu sagda har landsorganisationen endast velat framhålla att i arbetsgivarföreningens utlåtande tillräcklig hänsyn ej synes ha tagits till reformens samhällsekonomiska verkningar för alla befolkningsgrupper. Föreningen har allt för ensidigt lagt företagsekonomiska synpunkter på frågan. Landsorganisationen är helt ense med arbetsgivarföreningen beträffande det principiellt riktiga i att »vid bedömandet av semesterförlängningens inverkan på samhällsekonomin i varje tidsögonblick jämföra den

produktion, som uppnås efter införandet av tre veckors semester, med den produktion, som kan beräknas ha blivit resultatet, om någon förlängning av semestern icke ägt rum», men varje sådan jämförelse synes endast i teorien men ej i praktiken — såsom föreningen själv framhåller — möjlig att genomföra. Det måste därför betraktas som ett antagande när arbetsgivarföreningen anser det sannolikt att man för överskådlig tid framåt måste räkna med att produktionen blir mindre, om treveckorssemestern införes än i motsatt fall. Man måste liksom arbetsgivarföreningen nöja sig med att konstatera att svar ej kan lämnas på frågan: kommer skillnaden mellan å ena sidan den materiella standarden efter genomförd tre veckors semester och å andra sidan den materiella standarden vid bibehållen semesterlängd för framtiden att bli lika med den sänkning, som sker i det ögonblick förändringen vidtages, eller kommer en minskning respektive ökning att äga rum?

När Landsorganisationen anser att även en tänkbar produktionsminskning respektive kostnadsstegring som följd av en semesterförlängning icke får anses vara tillräckligt starkt skäl för att avstå från eller uppskjuta den planerade reformen, göres detta icke därför att landsorganisationen har den uppfattningen att dylika negativa verkningar i praktiken med säkerhet komma att inträda. Den av industriens utredningsinstitut företagna undersökningen har visserligen påvisat de svårigheter som företagen, såväl branschvis som individuellt, kunna drabbas av genom semesterförlängningen, men arbetsgivarföreningen har i sin bedömning, synes det landsorganisationen, icke oväsentligt underskattat reformens positiva verkningar på längre sikt.

Landsorganisationen framhåller i fortsättningen, att de avsevärda skillnader i fråga om sociala förmåner, som föreligga inom olika verksamhetsområden och för olika kategorier av arbetstagare, vore ett väsentligt hinder för en lämplig och ur produktionssynpunkt ändamålsenlig fördelning av arbetskraften. Det syntes ej osannolikt att den under senaste år konstaterade flykten från tyngre och obekväma arbetsområden till en del sammanhängt med att arbetskraften inom dessa ansett sig missgynnad i förhållande till sådana arbetstagargrupper som ej endast hade längre semester utan även bättre anställningsvillkor i övrigt. En semesterförlängning kunde sålunda få till resultat att en i övrigt skönjbar tendens till flykt från manuella arbetsområden minskade i styrka med gynnsamma resultat för samhällsekonomien i dess helhet.

I fråga om skolningen från arbetet bör man enligt landsorganisationens mening icke draga alltför vittgående slutsatser av förhållandena under efterkrigsåren. Under de senaste åren syntes en förbättring ha inträtt även om frånvarofrekvensen alltjämt vore högre än under förkrigstiden. Att skolningen skulle bero på de goda arbetsförtjänsterna vore ett obestyrkt påstående. Enligt landsorganisationens mening komme en ytterligare semestervecka att nedbringa frånvarofrekvensen och allmänt förbättra produktiviteten inom företagen.

Tjänstemännens centralorganisation anser, såsom framgår av s. 16—17 i bilaga 1 till betänkandet, att den kostnadsökning resp. produktionsminskning, som temporärt komme att inträda som en följd av semesterförlängningen, torde kompenseras av den fortgående rationaliseringen inom en icke alltför lång tidsperiod. Det vore möjligt att, därest semesterförlängning icke ägt rum, produktionen vid tidsperiodens slut skulle ha varit än högre, men det vore icke säkert att så skulle vara fallet. På längre sikt torde semesterförlängningen bl. a. medverka till ökad livslängd och därigenom verka direkt befrämjande på produktionens omfattning. Som allmänt omdöme om den övervägda reformen framhåller organisationen, att reformen skulle komma att innebära en betydande standardförbättring för stora grupper av svenska folket.

I fråga om vad övriga till arbetstidsutredningen avgivna yttranden innehålla om verkningarna av förlängd semester hänvisas till s. 17—40 i bilaga 1 till betänkandet ävensom till den sammanfattning därav, som lämnats å s. 35—40 i själva betänkandet. I detta sammanhang torde endast böra beröras det yttrande, som avgivits av *Sveriges allmänna exportförening* och för vilket redogöres i bilaga 2 till betänkandet (s. 97—100). Föreningen — som inhämtat uppgifter från Svenska trävaruexportföreningen, Svenska cellulosaföreningen, Svenska pappersbruksföreningen, Sveriges kemiska industrikontor samt ett 30-tal olika företag inom verkstadsindustrien — framhåller, att utrikeshandeln kännetecknades av en hårdnad internationell konkurrens framför allt från de stora industriländernas sida. En sådan skärpt konkurrens mötte även från hemmaindustrien i olika länder, något som sammanhängde med strävandena att genom fortsatt industrialisering åstadkomma ett större mått av självförsörjning. Det vore mot denna bakgrund, som den svenska exportindustriens möjligheter att påtaga sig ökade sociala utgifter torde bedömas, och icke med utgångspunkt från hittillsvarande relativt gynnsamma läge. Exportföreningen hade icke anledning att i detta sammanhang gå närmare in på frågan om den sannolika utvecklingen av konjunkturläget för utrikeshandeln, men ville framhålla, att föreningens uttalanden måste baseras på förhållanden under rådande goda exportkonjunktur utan hänsyn tagen till en eventuell försämring av exportutsikterna.

Enligt exportföreningen torde de sannolika verkningarna av semesterns utökning med en vecka komma att huvudsakligen utgöras av dels nedgång i produktionen och därmed exporten samt även i viss utsträckning förlängning av leveranstiderna och dels direkta och indirekta kostnadsökningar per tillverkad enhet. Dessa olägenheter innebure mycket allvarliga olägenheter för exportindustrien. På vissa undantag när syntes olägenheterna bli särskilt stora inom områden, där arbetet nu bedreves under kontinuerlig drift. Enligt beräkningar, som på föreningens begäran verk-

ställt av Skogsindustriernas samarbetsutskott torde produktionsminskningen komma att utgöra för cellulosa ca 47 500 ton, för trämassa ca 5 500 ton, för papper ca 33 000 ton och för trävaror ca 12 500 stds. Den härav föranledda minskningen av exportinkomsterna uppskattades till ca 60 milj. kronor, fördelade med 25,5 milj. på cellulosa, 1,3 milj. på trämassa, 22,7 milj. på papper och 10,2 milj. på trävaror.

Exportföreningen fortsätter:

Särskilt med hänsyn till de aktuella ansträngningarna att öka exporten är den med en semesterförlängning i dagens läge ofrånkomligt förenade nedgången av produktionen ägnad att ingiva betänkligheter. Till följd av den höga grad av rationalisering och mekanisering som utmärker den svenska exportindustrien är produktionen per arbetare relativt stor. När detta förhållande sättes i relation till det likaledes välkända faktum, att Sverige redan nu lider allvarlig brist på arbetskraft, synes uppenbart att bortfallet av en arbetsvecka leder till en oproportionerlig nedgång i produktionen. Redan nu är läget sådant, att den tillgängliga arbetskraften ej förslår till ett rationellt utnyttjande av den dyrbara maskinpark, som med ianspråktagande av mycket betydande belopp i utländsk valuta, ej minst hårdvaluta, införts från utlandet under de senaste åren. Sverige skulle genom att nu införa en förlängd semester riskera en skärpning av detta tillstånd, som uppenbarligen endast skulle kunna förbättras genom vidgat medgivande att anställa utländsk arbetskraft. I annat fall torde den produktionsökning, som måste utgöra grundvalen för en ökad export, ej kunna åvägabringas.

Därest en sammanhängande treveckorssemester införes, torde man i större utsträckning än nu se sig tvungen att hålla fabrikerna stängda under semestertiden. Särskilt med hänsyn till de anspråk, som köpare i Förenta Staterna och andra valutastarka länder framställa på snabba leveranser och omfattande service, har man anledning att befara en viss omedelbar nedgång i exporten till dessa länder såsom en följd av semesterstängningen. Det anförda gäller bl. a. apparater, instrument m. m.

I fråga om de direkta kostnadsökningarna hänvisar exportföreningen till de kalkyler som framlagts av Industriens utredningsinstitut. De indirekta kostnadsökningarna kunde enligt föreningens mening icke tillförlitligt beräknas utan en omfattande och arbetskrävande undersökning men torde bli större inom exportindustrien än inom hemmaindustrien. Anledningen härtill vore huvudsakligen, att exportvarorna krävde längre transporter och bättre emballage etc. än varor avsedda för inhemsk konsumtion, vilket finge till följd att exportpriserna påverkades mera än priserna på hemmamarknaden.

Exportföreningen anför vidare:

Bland de exportartiklar, vilka enligt de nu inhämtade uppgifterna synas vara särskilt känsliga för den konkurrensskärpning som kostnadsökningarna innebära, må nämnas vissa kemiska produkter, bruksglas, vidare stora delar av järn- och metallmanufakturområdet samt vissa standardvaror inom den elektriska och mekaniska industrien. I detta sammanhang må anföras, att en tillverkare av lantbruksmaskiner framhållit, att timför-

tjänsten i Västtyskland genomsnittligen motsvarar kronor 1:40, medan den i Sverige utgör kronor 2:40—2:45. Härtill kommer att priset för valsjärn är 40 procent högre i Sverige än i Västtyskland. Vidare bör anföras, att inom vissa sektorer av den metallurgiska industrien, som under nuvarande semesterförhållanden i viss utsträckning funnit det möjligt att hålla driften i gång utan avbrott, stora utgifter väntas uppkomma till följd av skador i ugnar och andra anläggningar, som av kostnadsskäl ej kunna hållas i gång under en sammanhängande treveckorssemester.

Exportföreningen uttalar avslutningsvis, att en ingående utredning vore erforderlig rörande de indirekta följderna av en förlängd semester. Av allra största vikt vore vidare, att upplysningar införskaffades beträffande de mått och steg, som till äventyrs vidtagits eller planerades i berörda hänseende inom de länder, som vore Sveriges huvudsakliga konkurrenter på världsmarknaden. Ytterligare erfordras utredning rörande de åtgärder, som kunde företagas till motverkande av de ogynnsamma följderna av en eventuell semesterförlängning, såsom anställning av utländsk arbetskraft, ökning av arbetsbesparande maskinell utrustning bl. a. från hårdvalutaländer och byggnadsbestånd. Enär dessa grundläggande utredningar ännu saknades för ett allsidigt bedömande av verkningarna ur svensk exportsynpunkt av en eventuell semesterförlängning, inskränkte sig föreningen till att konstatera, att en dylik förlängning sannolikt komme att medföra ogynnsamma konkurrensbetingelser för den svenska exportindustrien, särskilt i jämförelse med de industriländer, där rätt till semester icke förefunnes i den här diskuterade utsträckningen. Den svenska exportindustrien skulle sålunda ställas inför utsikten av produktionsminskning samt högre produktionskostnader med därav föranledda prisökningar, allt i förhållande till den konkurrerande industrien i utlandet. För föreningen stode det därför klart, att en förlängning till tre veckor av den lagstadgade semestern måste betraktas som en fråga av internationell räckvidd. Den borde därför bli föremål för överläggningar mellan närmast berörda länder i syfte att uppnå en samtidig och likformig lösning.

Utformningen av allmän treveckorssemester.

Beträffande utformningen av allmän treveckorssemester har arbetstidsutredningen hört arbetsmarknadens organisationer rörande följande tre alternativa förslag.

Alternativ I. Semestern utgår i ett sammanhang och bör om möjligt förläggas till sommaren. Delning av semestertiden skall kunna ske efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Utan att dylik överenskommelse föreligger skall delning av semestern kunna ske efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen, då sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift. Dock skall semestertiden i

detta fall icke kunna uppdelas i mer än två perioder, av vilka den ena skall utgöra minst två veckor.

Alternativ II. Semestern bör om möjligt förläggas till sommaren. Delning av semestertiden skall kunna ske efter överenskommelse mellan arbetsgivaren och arbetstagaren. Om dylik överenskommelse icke kan träffas, skall arbetsgivaren kunna uppdelas semestertiden i två perioder, varav en skall utgöra minst två veckor.

Alternativ III. Detta alternativ skiljer sig från alternativ II såtillvida, att arbetsgivaren — om överenskommelse icke kan träffas med arbetstagaren — skall kunna uppdelas semestertiden i två eller flera perioder, varav en skall omfatta minst två veckor. Den återstående semestertiden skall alltså kunna utgivas i form av enstaka ledighetsdagar.

De avgivna yttrandena finnas återgivna å s. 40—96 i bilaga 1 till betänkandet.

Av huvudorganisationerna på arbetsgivarsidan ansluter sig *Svenska arbetsgivareföreningen* till alternativ III och betonar mycket starkt vikten av att man i en eventuell lag om tre veckors semester ej finge inskränka arbetsgivarens rätt att bestämma, när semester skulle utgå. Fullständig frihet borde alltså lämnas arbetsgivaren i fråga om förläggningen av de tillkommande sex dagarna. Ett inställande av driften för reparationer och översyn krävde icke så lång tid som 18 dagar.

Även *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* anför, att behov icke föreligger att inställa driften under så lång sammanhängande tid som 18 dagar för översyn av maskiner och erforderliga reparationer. Organisationen kunde icke ställa sig positiv till något av alternativen. Av dessa skulle dock alternativ I komma att verka mest ofördelaktigt. De möjligheter till delning, som detta alternativ öppnade, skapade inga garantier för att en delning verkligen komme till stånd, då behov härav föreläge. Alternativ III verkade mindre ö gynnsamt än alternativ II.

Av huvudorganisationerna på arbetstagersidan uttalar *Landsorganisationen*, att organisationen på dåvarande stadium icke kunde taga ställning till frågan vilket alternativ som vore att förorda. Ur rekreationssynpunkt syntes det dock mest lämpligt att hela semestern utginge i ett sammanhang, såframt icke överenskommelse om annan ordning träffats med arbetstagaren.

De till Landsorganisationen anslutna fackförbunden förorda i allmänhet alternativ I. Som skäl härför åberopas i de flesta fallen rekrea-tionsbehovet. Semesterledigheten för den enskilde finge nämligen utan tvekan det bästa värdet om hela semestern utginge i en följd under sommaren. Industriarbetare med familj hade i allmänhet icke råd att fira semester två gånger årligen, därest detta medförde extra kostnader för resor och uppehälle. För vissa industrier vore en uppdelning på enstaka dagar ogenomförbar, exempelvis i de fall kontinuerligt skiftarbete förekomme.

Ehuru semestern i princip borde utgå i en följd, borde dock möjlighet föreligga för de lokala arbetsmarknadsparterna att överenskomma om annan ordning.

Tjänstemännens centralorganisation understryker starkt önskemålet att semestern så vitt möjligt förläggas till sommaren. Ur rekreationssynpunkt vore det givet, att en uppdelning av semestern i ett flertal perioder icke vore lämplig. Å andra sidan torde ej heller ett lagstadgande om att samtliga tre semesterveckor skulle utgå i ett sammanhang vara en lycklig lösning bl. a. ur produktionstekniska synpunkter.

De sammanslutningar, som äro anslutna till *Tjänstemännens Centralorganisation*, förorda i regel alternativ II.

Vad särskilt angår jordbruket och dess binäringar anser sig *Svenska lantarbetsgivareföreningen* icke kunna tillstyrka något av alternativen. Av driftstekniska skäl vore det synnerligen svårt att bereda arbetstagarna sammanhängande sommarsemester. Detta kunde lättare ske under andra delar av året. Det vore en obestridlig fördel för arbetsgivarna att kunna få dela upp semestern på enskilda dagar, där detta medförde mindre avbräck i arbetet. I allra största utsträckning syntes dylik uppdelning tillgodose arbetstagarnas önskemål. Lantarbetsgivareföreningen förordar för jordbrukets vidkommande sex dagars sammanhängande sommarsemester, sex dagars sammanhängande vintersemester och sex dagars semester efter arbetsgivarens bestämmande såsom sammanhängande ledighet eller såsom enstaka semesterdagar. Även *Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen* framlägger ett dylikt alternativ för treveckorssemestern. Redan den nuvarande sammanhängande semesterperioden om sex dagar hade vållat bekymmer. En utökning av sommarsemestern måste medföra omläggningar i driften. Främst skulle detta gå utöver arbetskrävande kulturer. Alternativ I måste för trädgårdsodlingens del helt lämnas ur räkningen. Tre veckors sammanhängande semester under växt- och produktionsperioden skulle få förödande verkningar.

Av arbetstagarorganisationerna ansluter sig *Svenska lantbrukstjänstemannaförbundet* till det av lantarbetsgivareföreningen föreslagna alternativet för semesterns utformning.

Svenska lantarbetareförbundet åter framhåller, att någon svårighet ur arbetskraftssynpunkt att bereda jordbrukets arbetare längre sammanhängande sommarsemester än för närvarande icke synes föreligga. Förbundet pekar härvid på den bland lantarbetarna rådande arbetslösheten. Jordbrukets arbetsgivare anlidade numera tillfälligt anställd arbetskraft under de s. k. arbetstopparna. Följden härav bleve att dessa arbetare däremellan måste gå arbetslösa eller eventuellt söka sig över till andra näringsgrenar. Dessa arbetare skulle kunna kvarstanna och användas såsom semestervikarier. Från förbundets sida ansluter man sig till alternativ II.

Semestervanor och semesterönskemål.

Arbetstidsutredningens förut omnämnda undersökning rörande semester-
vanor och semesterönskemål hänför sig till år 1949 och bygger på uppgifter
från ett antal slumpvis utvalda medlemmar i olika sammanslutningar, till-
hörande Landsorganisationen (LO) och Tjänstemännens centralorganisa-
tion (TCO). Antalet tillfrågade arbetstagare, som inkommit med svar, upp-
går till omkring 6 450, d. v. s. mindre än $\frac{1}{2}$ procent av de båda organisatio-
nernas medlemmar. En redogörelse för undersökningen lämnas i bilaga 3
till betänkandet (s. 101—116).

Arbetstagarnas semestervanor belysas i denna tabell.

Sätt för semesterns tillbringande	Medlemmar tillhörande	
	LO	TCO
Besök hos släkt eller bekanta.....	40·8	46·2
Vistelse å pensionat etc.	9·4	23·2
Uppehåll å eget sommarnöje	11·4	7·8
Stannat å hemorten	30·2	10·5
Övriga	8·2	12·3
Summa	100·0	100·0

Följande sammanställning visar olikheterna i manliga och kvinnliga ar-
betstagares semestervanor.

Sätt för semesterns tillbringande	Medlemmar tillhörande			
	LO		TCO	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
Besök hos släkt eller bekanta	39·6	44·0	47·3	44·4
Vistelse å pensionat etc.	8·3	15·2	18·9	30·0
Uppehåll å eget sommarnöje.....	11·7	10·5	9·3	5·4
Stannat å hemorten.....	32·5	21·2	9·8	11·5
Övriga.....	7·9	9·1	14·7	8·7
Summa	100·0	100·0	100·0	100·0

Att arbetstagare i städerna ha andra semestervanor än arbetstagare på
landsbygden framgår av följande tabell, som dock endast avser medlemmar
i Landsorganisationen.

Sätt för semesterns tillbringande	Stad	Landsbygd
Besök hos släkt eller bekanta.....	42·2	35·7
Vistelse å pensionat etc.	11·7	5·2
Uppehåll å eget sommarnöje	14·5	5·9
Stannat å hemorten	24·1	44·1
Övriga	7·5	9·1
Summa	100·0	100·0

Arbetstidsutredningen har tillställt de arbetstagare, som omfattas av undersökningen, dessa frågor.

- I. Önskar Ni erhålla tre veckors semester i ett sammanhang?
- II. Önskar Ni erhålla två veckors semester i ett sammanhang och den tredje veckan i ett sammanhang under en annan del av året?
- III. Önskar Ni erhålla två veckors semester i ett sammanhang under sommaren och den tredje veckan i form av enstaka ledighetsdagar?

Följande sammanställning visar hur de tillfrågade önska sig semestern förlagd.

Semesteralternativ	Medlemmar tillhörande	
	LO	TCO
3 veckor i följd	65.5	45.3
2 perioder om 2 resp. 1 vecka	17.8	38.2
2 veckor + enstaka dagar	15.9	13.8
Ej angivet	0.8	2.7
Summa	100.0	100.0

Olikheterna i semesterönskemål hos manliga och kvinnliga arbetstagare framgå av denna tabell.

Semesteralternativ	Medlemmar tillhörande			
	LO		TCO	
	Män	Kvinnor	Män	Kvinnor
3 veckor i följd	64.9	69.7	42.5	49.8
2 perioder om 2 resp. 1 vecka	17.2	21.7	36.2	41.6
2 veckor + enstaka dagar	17.2	7.6	17.7	7.2
Ej angivet	0.7	1.0	3.6	1.4
Summa	100.0	100.0	100.0	100.0

Hur de i det föregående berörda olikheterna mellan stad och landsbygd i fråga om semestervanor återspegla sig i semesterönskemålen utvisar denna tabell.

Semesteralternativ	Stad	Landsbygd
3 veckor i följd	69.4	58.5
2 perioder om 2 resp. 1 vecka	17.7	18.0
2 veckor + enstaka dagar	12.4	22.3
Ej angivet	0.5	1.2
Summa	100.0	100.0

Arbetstidsutredningens förslag.

Arbetstidsutredningen erinrar inledningsvis om bakgrunden till särskilda semesterlagen av år 1946 samt anför härom:

De undersökningar, som 1942 års semesterkommitté utförde, gävo vid handen att arbetstagarna i stor utsträckning voro i behov av längre semester än den lagstadgade. Kommittén drog med hänsyn härtill den slutsatsen, att det kunde ifrågasättas, huruvida icke en generell förlängning av den lagstadgade semestertiden borde genomföras. Vid tidpunkten för dessa övertväganden varade ännu det andra världskriget. Under kriget hade den industriella produktionen icke obetydligt nedgått. Även produktionsvolymen per arbetstimme hade visat någon om än icke särskilt markerad minskning. Dessa förhållanden ansåg man sig icke kunna gå förbi vid semesterfrågans bedömande. Här mötte sålunda allvarliga betänkligheter av ekonomisk natur. Det ansågs därför vid denna tid icke möjligt att föreslå en allmän förlängning av den lagstadgade semestertiden. I avbidan emellertid på att läget skulle bli sådant, att en generell semesterförlängning kunde genomföras, föreslogs att vissa grupper arbetstagare, vilkas semesterbehov i avsevärd grad översteg flertalets, skulle erhålla en förlängning av semestertiden. Man kan uttrycka saken så, att dessa grupper — i avbidan på att det bleve möjligt att generellt öka semestertiden — fingo den längre semester, som man avsåg att senare tillförsäkra arbetstagare i allmänhet.

I anslutning härtill uppställer utredningen frågan på vad vis förhållandena numera vore annorlunda än förut samt hänvisar i detta avseende till följande tabeller rörande omfattningen av industriens och jordbrukets produktion, vilka återfinnas i konjunkturinstitutets publikation Konjunkturläget hösten 1949.

Tabell 1. Produktionsvolymen, antalet arbetstimmar och produktionsvolymen per arbetstimme inom industrien 1939—1948.

Index 1939 = 100.

År	Industri- produktions- volymen.	Antal arbets- timmar för arbetare	Produktionsvolymen per arbetstimme	
			för arbetare räknat	för hela perso- nalen räknat
1939	100	100	100	100
1940	92	95	96	96
1941	89	94	95	94
1942	95	100	95	93
1943	99	104	96	93
1944	105	106	99	96
1945	103	104	99	96
1946	124	117	106	102
1947	128	117	110	104
1948	136	120	114	108

Tabell 2. Jordbrukets produktionsvolym 1938/39 och 1947—1949.

Miljoner kronor.

	Volym i 1948/49 års priser				Indextal 1938/39 = 100
	1938/1939	1947	1948	1949 (delvis prognos)	1949 (delvis prognos)
	Vegetabilier	545,7	441,1	643,5	682,7
Animalier	2 161,6	1 946,6	2 007,6	2 180,6	101
Totalt	2 707,3	2 387,7	2,651,1	2 863,3	106

Om dessa tabeller anför utredningen:

Det framgår av tabell 1, att industriproduktionen under år 1948, d. v. s. det sista år som ingår i denna tabell, med 36 procent översteg 1939 års produktion. Produktionsvolymen per arbetare räknat låg 14 procent över förkrigstidens. Institutet räknar med att totala produktionsvärdet mellan 1948 och 1949 skall ha stigit med 2,4 procent. Att stegringen icke varit större sammanhänger med det denna tid inträffade priset på massa och papper. Frånräknas dessa industrigrupper ävensom grafisk industri har produktionsvärdet under nämnda tid för övriga grupper stigit med 5,3 procent, vilket ger en produktionsstegring per arbetare med 3,2 procent.

Jordbruksproduktionen 1949 översteg — såsom tabell 2 visar — med 6 procent produktionen 1938/39. Stegringen var betydligt större i fråga om vegetabilier, nämligen icke mindre än 25 procent. För animalier åter inskränkte den sig till 1 procent.

Utvecklingen under tiden efter krigets upphörande har sålunda medfört att produktionen numera betydligt överstiger förkrigstidens. Det är mot denna bakgrund och arbetstagarnas höjda reallöner, som man får se aktualiserandet av önskemålet om en förlängning av den allmänna semestern.

Beträffande antalet arbetstagare, som skulle beröras av en semesterreform, utgår utredningen från att de arbetstagare, som för närvarande ha två veckors semester och som sålunda skulle erhålla en semesterförlängning med en vecka, till antalet äro ungefär 1,6 miljoner. Det totala antalet arbetstagare i landet anser utredningen kunna beräknas till 2,2 miljoner, bortsett från hemmavarande barn och andra medhjälpare familjemedlemmar. Detta skulle innebära, att omkring 0,6 miljoner arbetstagare redan hade en semester, som överstege två veckor. Alla dessa hade dock icke tre veckors semester; ganska stora grupper hade en semestertid av 15 dagar, d. v. s. 2 $\frac{1}{2}$ vecka. Även en viss del av de 0,6 miljonerna arbetstagare, som hade mer än två veckors semester, komme sålunda att vid en reform erhålla sin semestertid förlängd, ehuru med kortare tid än en vecka.

När utredningen härefter vill belysa de negativa verkningarna av en lagstadgad semester om tre veckor utgår utredningen till en början från det antagandet, att inga andra förändringar inom

näringslivet skulle äga rum än att semestern förlänges till tre veckor, samt anför från denna utgångspunkt:

Det normala arbetsåret omfattar för närvarande 50 veckor. Två veckor utgöras av semester. Detta gäller den stora massan av arbetstagare, vilken enligt vad som framgått av det föregående för närvarande har denna semestertid. Utsträckes semestertiden till tre veckor, innebär detta att arbetsåret förkortas till 49 veckor eller med 2 procent. Gör man det mycket förenklande antagandet, att inga försök göras att upprätthålla produktionsvolymen och att denna nedgår med en omfattning, som motsvarar en veckas produktion, skulle sålunda produktionsvolymen minskas med 2 procent.

Detta betraktelsesätt är givetvis ytterst schematiskt. Påpekas kan exempelvis, att arbetsåret i verkligheten aldrig uppgår till 50 veckor på grund av frånvaro i anledning av sjukdom, värnpliktstjänstgöring etc. Tages hänsyn härtill, skulle man sålunda ha att vänta en något större nedgång i produktionsvolymen än nyss antagits. Å andra sidan har man anledning utgå från att företagarna komma att göra ansträngningar för att så vitt möjligt upprätthålla produktionen bl. a. genom anställande av ny arbetskraft. I den mån detta är möjligt, blir följderna en ökning av lönekostnaderna, icke ett produktionsbortfall.

Frågan i vilken utsträckning följderna blir ett produktionsbortfall eller en lönekostnadsökning sammanhänger — framhåller utredningen vidare — bl. a. med läget på arbetsmarknaden. Om man skulle räkna med en viss arbetslöshet av icke allt för obetydlig omfattning, komme anskaffandet av ny arbetskraft för att upprätthålla produktionen att bli en fråga, som ginge förhållandevis lätt att lösa. Man kunde dock aldrig räkna med att arbetslöshet skulle finnas inom samtliga yrkesområden. På yrkesutbildad arbetskraft torde brist merendels komma att föreligga, vilket läge som än i övrigt rådde å arbetsmarknaden. Utginge man från antagandet, att det komme att bli möjligt för samhället att fullfölja det program, som allmänt godtagits för sysselsättningspolitiken, kunde man räkna med att en i stort sett jämn och förhållandevis hög sysselsättning komme att råda. Det bleve till följd härav med all sannolikhet möjligt att endast i begränsad utsträckning anställa semestervikarier för produktionens upprätthållande. Beträktade man näringslivet i stort, finge man sålunda räkna med att verkningarna av en semesterförlängning med sannolikhet bleve en kombination av produktionsbortfall och lönekostnadsökning. Förhållandena kunde emellertid gestalta sig olika inom olika verksamhetsområden.

Som exempel härpå anför utredningen:

Inom vissa näringsområden förekommer för närvarande, att driften nedlägges under någon kortare del av året. Så är exempelvis fallet inom vissa delar av sko- och bekädnadsindustrierna. Inom dylika områden behöver man således icke under alla förhållanden räkna med att en semesterförlängning skall medföra ett produktionsbortfall. Under förutsättning att företagarna kunna förlägga den tredje semesterveckan till den tid, då driften brukar ligga nere, blir den enda följderna av den övervägda reformen en stegring av lönekostnaderna. Arbetarna erhålla semester under den tid av

året, då de eljest bruka gå arbetslösa. Enär de totala kostnaderna ökas men produktionsmängden blir oförändrad, inträder en stegring av produktionskostnaderna.

Som ett annat exempel må framhållas trafikväsendet. Här torde följderna bli ungefär desamma som sist nämnts. Trafiken måste upprätthållas i ungefär oförändrad omfattning. Skall detta vara möjligt måste en ökning äga rum av antalet anställda. Medan antalet »tjänster» blir oförändrat, kommer på dessa att få slås ut en ökad lönekostnad.

Verkningar av annat slag göra sig säkerligen gällande exempelvis vid en del järnbruk. I de fall, då ett järnbruk för närvarande helt nedlägger driften för att på en gång bereda de anställda två veckors semester, får man vid en semesterförlängning i flertalet fall räkna med att driften blir nedlagd under tre veckor. Här inträder sålunda en minskad produktion, medan lönekostnaderna totalt sett bli oförändrade. En kostnadsstegring inträffar genom att lönekostnaderna få slås ut på en mindre produktion. En liknande tendens gör sig gällande genom att en del kostnader icke komma att nedgå; exempel härpå erbjuder ränta å investerat kapital.

Utredningen uttalar, att verkningarna i de anförda exemplen vore i särskild grad renodlade. I regel torde verkningarna på olika sätt bli kombinerade med varandra. Att de emellertid i stort sett måste gå i de riktningar som berörts i exemplen syntes utredningen uppenbart.

Emellertid kan man, enligt vad utredningen vidare framhåller, icke såsom utredningen hittills gjort utgå från att produktionen vore statisk. Under tiden mellan första och andra världskriget hade produktionsvolymen per arbetad timme stigit med ett årligt genomsnitt av drygt 3 procent. Under perioden 1939—1948 vore motsvarande tal 1,5 procent. Att stegringen denna tid genomsnittligt sett icke blivit högre, hade berott på av kriget föranledda förhållanden, vilket framginge av att mellan 1946 och 1948 produktionsvolymen per arbetad timme årligen ökat med i det närmaste 4 procent.

Utredningen fortsätter:

Om man jämför dessa uppgifter med storleken av de sannolika återverkningarna på produktionens omfattning av en med en vecka förlängd semester, framgår att dessa senare med all sannolikhet icke komma att överstiga vad som svarar mot den genomsnittliga stegringen under ett år. Utredningen vill dock betona, att verkningarna i fråga om enskilda företag givetvis kunna gestalta sig helt annorlunda. Betraktar man emellertid näringslivet i stort, torde vad här sagts få anses som sannolikt. Man kan även uttrycka saken på det sättet, att den förlängda semesterns införande orsakar en långsammare produktionsstegring än den som eljest skulle ha ägt rum. Sannolikt är alltså att någon absolut minskning i produktionen icke skall inträffa. I allt fall synes detta gälla, om man såsom utredningen ämnar föreslå väljer vägen att införa den tredje semesterveckan i tvenne etapper under en tid av två på varandra följande år. Detta blir nämligen fallet, om man vid genomförandet av 3-veckorssemestern låter de ändrade bestämmelserna träda i kraft den 1 juli ett visst år, varigenom semestern under det närmast följande året blir 15 arbetsdagar för att först det därefter kommande året stiga till 18 dagar.

Såsom framgått av det föregående får man räkna med — därest som här skett endast verkningarna på kort sikt betraktas — en sänkning i den takt, varmed produktionsvolymen kommer att öka. Detta innebär att levnadsstandarden, mätt i varor och tjänster, icke kommer att undergå samma stegring, som man kunde vänta vid en kortare semestertid. Man kommer sålunda att i ökad fritid taga ut en eljest tänkbar stegring i levnadsstandarden. Man möter här den centrala punkten, då det gäller att taga ställning till frågan om en förlängning av semestertiden. Ytterst gäller det sålunda att välja mellan att taga ut hela den normala produktionsstegringen i form av högre löner eller att avstå från en del av eljest möjliga lönestegringar och i stället erhålla en ökad årlig ledighet.

Enligt utredningens mening äro förhållandena icke inom någon del av näringslivet sådana, att det ej skulle vara möjligt att genomföra en förlängning av semestern. Vad särskilt angår exportindustrierna framhåller utredningen, att verkningarna för deras del kunde bli mera omfattande än för hemmamarknadsindustrierna. En tredje semestervecka komme att innebära en fördyring av produktionskostnaderna, som utländska konkurrenter undginge. Vårt lands konkurrenskraft komme alltså att påverkas i ogynnsam riktning. Det syntes emellertid icke möjligt att bedöma, huru omfattande verkningarna faktiskt kunde bli. Så mycket torde dock vara klart, att exportökningen icke komme att kunna gå i samma takt som skulle ha varit fallet, därest semestertiden hade varit oförändrad. I vad mån åter tendenserna till prisförhöjning kunde medföra att vårt land faktiskt ginge förlustigt vissa marknader, hade icke kunnat avgöras med det material, som stått till utredningens förfogande. Det syntes knappast möjligt att över huvud taget verkställa undersökningar, som belyste dessa förhållanden. En semesterförlängning med en vecka måste emellertid få en förhållandevis liten återverkan på kostnaderna. Visserligen vore det sant, att jämförelsevis blygsamma höjningar av exportpriserna kunde medföra betydande nedgång i exporten. Men priserna påverkades även av så många andra faktorer, att det icke bleve möjligt avgöra i vilken utsträckning konkurrenskraften påverkades.

Då det gäller att taga ställning till frågan om att införa en tredje semestervecka måste — uttalar utredningen — även reformens positiva sidor beaktas. Utredningen yttrar härom, att reformen med all sannolikhet komme att få verkningar, vilka på längre sikt i viss utsträckning uppvägte de tendenser till produktionsminskning och kostnadsökning, som beräknades ge sig till känna. Vad som syntes utredningen betydelsefullt, då det gällde att bedöma de positiva verkningarna av reformen vore det värde arbetstagarna själva tillmätte en förlängning av semestern med en vecka. Enligt de undersökningar, som utredningen verkställt, rådde bland arbetstagarna enighet om det önskvärda att erhålla en ökad ledighet. Icke från något håll bland arbetstagarna hade röster höjts mot reformen, trots

3 — *Bihang till riksdagens protokoll 1951. 1 saml. Nr 72.*

att man varit medveten om att den måste köpas till ett visst pris, nämligen det att man finge avstå från eljest möjliga löneökningar.

Utredningen anför vidare:

Bland arbetstagarna råder allmänt den uppfattningen, att en semester om två veckor är för kort. Man har i detta sammanhang pekat på det ökade jäktet under senare tid. Det är naturligen svårt att kunna riktigt bedöma vilken realitet, som ligger bakom denna uppfattning. Inom produktionen pågår en ständig rationaliseringsprocess, som har till syfte att få fram effektivare produktionsmetoder och ett bättre utnyttjande av arbetskraften. Denna utveckling har i många fall fört med sig stegrad arbetstakt och ökade påfrestningar för arbetstagarna. Detta i sin tur skapar behov av en förlängning av rekreationstiden för att arbetskraften icke i förtid skall förläslas. Å andra sidan måste hållas i minnet, att många rationaliseringsprocesser göra arbetet lättare. Arbetsuppgifter, som tidigare krävt stora kroppsansträngningar, ha genom ökad mekanisering blivit väsentligt lättare.

Även om man sålunda på vissa håll kan säga att arbetet numera ställer större krav på arbetstagaren än tidigare, är man dock icke berättigad att generalisera detta omdöme. Vad man däremot kan peka på såsom en i det närmaste allmängiltig företeelse är den ökade takten i själva livsföringen.

En av de mera påtagliga vinsterna av en semesterreform är den ökade trivsel som kommer att uppstå i samhället. Reformen innebär även möjligheter till ett vidgat privatliv.

Från olika håll har framhållits reformens betydelse för ett förbättrat hälsotillstånd. Genom de ökade möjligheterna till ett stärkande friluftsliv skulle motståndskraften mot sjukdomar bli större. Enligt utredningens mening talar mycket för att så måste bli fallet. Det finns emellertid inga möjligheter att bevisa riktigheten av detta påstående. Fråga är här om verkningar, som först så småningom göra sig gällande.

Utredningen uttalar i fortsättningen, att reformen indirekt torde få gynnsamma verkningar även för produktionen. Man hade nämligen anledning antaga, att arbetseffektiviteten komme att påverkas i positiv riktning, genom att rekreationsbehovet bleve tillgodosett i större utsträckning än vad för närvarande vore fallet. Emellertid hade semesterförlängningen även vissa indirekta verkningar av rent ekonomisk natur. Genom förlängningen av semestern komme den till buds stående arbetskraften att utnyttjas för produktivt arbete i något mindre utsträckning än tidigare. Detta torde uppväcka en tendens till att genom rationaliseringar söka effektivare utnyttja arbetskraften. Med en viss grad av sannolikhet kunde man vänta sig att reformen komme att utlösa en tendens till ökad mekanisering av produktionsapparaten. Semesterförlängningen komme sålunda i sig själv att öka takten i den ständigt fortgående rationaliseringsprocessen.

Enligt utredningens mening är frågan om förlängning av semestern i allt väsentligt att betrakta som en avvägningsfråga. På grund av arbetstagarernas stora andel av den förvärvsarbetande befolkningen berörde denna fråga främst dem själva. Ansågs man på arbetstagarhåll, att man vill taga ut en

eljest möjlig levnadsstandardförbättring i form av ökad fritid, vore detta förhållande enligt utredningens uppfattning ett starkt skäl till förmån för reformen. Från arbetstagarorganisationernas sida hade man härvid träffat sitt val. Om arbetstagarna ville byta ut en viss möjlig löneförbättring mot ökad fritid, borde samhället vara berett att medverka härtill, såvida icke sådana verkningar skulle ge sig till känna, som ur samhällets synpunkt icke kunde godtagas. Enligt utredningens mening föreläge icke risk härför.

Utredningen tillstyrker sålunda i princip att en till tre veckor förlängd semester införes i vårt land. Härvid förutsätter utredningen, att reformen får en sådan utformning, att den — samtidigt som den tillgodoser arbetstagarnas skäliga krav på rekreation — icke medför större ekonomisk belastning än vad som kan anses rimligt i förhållande till vad man avser att vinna genom reformen. Vidare utgår utredningen ifrån att, i den mån de genom reformen föranledda kostnadsökningarna icke komma att elimineras genom åtgärder i kostnadsbesparande syfte, företagen i regel ha möjlighet att genom prisjusteringar täcka de ökade nettoutgifterna.

En följd av att semesterledigheten utsträcker från två till tre veckor är enligt utredningen, att för de arbetstagare, vilka endast äro berättigade till kontant semesterförmån, d. v. s. de okontrollerade arbetstagarna, den särskilda semesterlönen utgår med 6 procent av arbetsinkomsten i stället för — såsom f. n. — 4 procent.

Vad härefter angår frågan om utformningen av en treveckorssemester framhåller utredningen, att man icke bör överdriva olikheterna mellan de tre alternativ, som utarbetats av utredningen och för vilka redogjorts i det föregående. Utredningen fortsätter:

Tar man endast hänsyn till arbetsgivarnas lagliga möjligheter till delning av semestern, är det visserligen sant att de förete betydande olikheter. Men man får icke glömma bort, att det ofta är ett arbetsgivarintresse att under så kort tid som möjligt klara av semestrarna för att sedan kunna hålla produktionen i gång i största möjliga omfattning. Ett utslag för denna uppfattning är att arbetsgivarna vänta sig att tendensen till gemensamhetssemester komme att öka vid en övergång till tre veckors semestertid. Att vidare semestern i den mån detta över huvud taget är möjligt bör förläggas till sommaren är en uppfattning, som genomgående har trängt igenom på arbetsgivar sidan. Man torde icke kunna räkna med att arbetsgivarna utan att de anse sig vara tvingade härtill förlägga semestrarna till andra tider av året än sommaren. Vidare har man att räkna med att arbetstagarnas organisationer komma att söka få till stånd uppgörelser med arbetsgivarna i syfte att i största möjliga utsträckning få semestern i ett sammanhang under sommaren.

Utredningen erinrar om att de nu gällande bestämmelserna om semesterens förläggning innebära en maktfördelning; arbetsgivaren bestämde till vilken del av året semestern skulle vara förlagd, medan arbetstagarens samtycke fordrades för delning av semestern. Enligt utredningens mening

hade detta förhållande varit lyckligt. Härav finge emellertid icke dragas den slutsatsen, att man även vid tre veckors semester borde upprätthålla denna maktfördelning i exakt samma utformning som för närvarande. Utsträcktes semestern till tre veckor, komme nämligen arbetstagarnas inflytande genom rätten att kunna vägra en delning av semestern att få en väsentligt ökad betydelse, då det många gånger måste vara betydligt svårare för arbetsgivaren att utlägga semestrarna i odelade treveckorsperioder än som för närvarande i odelade perioder om endast två veckor. Härtill komme även ett annat förhållande. Därest man åt arbetstagarna gäve rättigheten att vägra delning av treveckorssemestern, kunde man komma i den ställningen att arbetsgivarna, i de fall då det ej bleve möjligt att träffa uppgörelse om delning, såge sig tvingade att i viss utsträckning upphöra med att ge sommarsemester.

Då utredningen vägt de olika alternativen mot varandra, har den att börja med kommit till den slutsatsen, att alternativ III icke borde komma i fråga. Som skäl härför anför utredningen:

Utredningen är av den uppfattningen, att ett söndersplittrande på enskilda dagar av den nya semesterveckan i många fall skulle medföra att reformen finge helt ringa betydelse, främst ur rekreationssynpunkt. Det antal arbetstagare, som uttalat sig till förmån för alternativ III, har för övrigt varit litet och då det skett har det i regel varit under antagande, att det skulle bli möjligt för dem själva att avgöra, på vad sätt de enskilda semesterdagarna skulle förläggas.

Därest en utökning av semestertiden genomföres på sådant sätt, att värdet av det ökade antalet semesterdagar framstår såsom ringa, måste reformen komma att ställa sig onödigt kostsam i förhållande till dess positiva verkningar. Det är visserligen sant, att man vid semesterreformens genomförande måste taga all möjlig hänsyn till produktionens intressen, men utredningen har svårt att tro, att det i något större antal fall skall bli absolut nödvändigt för en förelagare att fördela den tredje semesterveckan på enskilda dagar. Och därest förhållandena i några fall verkligen äro så speciella, att en dylik långtgående uppdelning är en nödvändighet, torde det vara möjligt att påvisa de särpräglade förhållandena för vederbörande arbetstagarorganisation och med denna få till stånd överenskommelse om en lämplig uppdelning av den tredje semesterveckan.

Utredningen anser sig icke heller kunna förordra alternativ I. Det karakteristiska för detta alternativ vore att delning av semestern icke skulle kunna ske av arbetsgivaren ensam. Frågor rörande förläggning och delning av semestern torde med hänsyn härtill bli föremål för förhandlingar mellan å ena sidan arbetsgivaren eller hans organisation och å andra sidan vederbörande arbetstagarorganisation. Många gånger skulle man kunna räkna med att på detta sätt få till stånd överenskommelser om semesterns förläggning och eventuella delning. Man kunde emellertid icke utgå från antagandet, att det skulle bli möjligt att åvägabringa överenskommelser om delning i alla de fall, då ett verkligt behov därav föreläge. Det måste

för övrigt stundom vara svårt för en arbetstagarorganisation att klart bedöma detta behov. Vidare vore att taga hänsyn till att ledningen för en arbetstagarorganisation emellanåt kunde komma i en viss motsatsställning till de egna medlemmarna, därest den skulle sluta en överenskommelse, som för medlemmarna innebure en annan förläggning av semestrarna än den önskade. Att helt lita till frivilliga överenskommelser torde därför enligt utredningens uppfattning icke vara möjligt. Utginge man från huvudprincipen i alternativ I, måste det därför finnas någon utväg, varigenom en delning kunde komma till stånd mot arbetstagarnas önskningsar. Det hade med hänsyn härtill förutsatts, att i de fall, då en dylik överenskommelse icke kunnat komma till stånd, en statlig myndighet, arbetarskyddsstyrelsen, skulle äga rätt föreskriva om uppdelning av semestern på två perioder, varav den ena skulle omfatta minst två veckor i en följd. Detta sätt för delning av semestern hade hämtats ur särskilda semesterlagen. Att märka vore dock att denna lag ägde tillämpning endast å ett förhållandevis litet antal arbetstagare. Enligt vad utredningen inhämtat hade endast två framställningar gjorts om delning av semestern under hänvisning till denna lag. Den ena framställningen hade icke föranlett något beslut, enär överenskommelse mellan parterna träffats. I andra fallet hade inledda förhandlingar medfört, att arbetsgivaren tagit tillbaka sin framställning. Om en motsvarande bestämmelse infördes i den allmänna semesterlagen, skulle den komma att få en helt annan och väsentligt större räckvidd. Man hade anledning vänta sig, att en dylik utväg skulle medföra en avsevärd ansvällning av arbetsbördan för arbetarskyddsstyrelsen. Dessutom kunde man frukta att framställningar om delning av semestern komme att koncentrera sig till en förhållandevis begränsad del av året. I de yttranden, som avgivits över de olika alternativen, hade förslaget att tilldela en statlig myndighet rätt att föreskriva om delning av semestern genomgående avstyrkts. I denna punkt hade arbetsgivarsidan och arbetstagersidan varit fullständigt eniga. Man hade fruktat en byråkratisering av handläggningen av semesterärendena och man trodde icke att det bleve möjligt för en myndighet att handlägga ärendena med den snabbhet, som måste vara en förutsättning för att systemet skulle fungera tillfredsställande. Dessa farhågor vore säkerligen befogade.

Utredningen framhåller vidare, att en alltför stark koncentration kunde komma att äventyra arbetstagarnas möjligheter att få ut det bästa ur en tre veckors semester. Med hänsyn till vårt lands klimatiska förhållanden komme semestrarna med all sannolikhet att ständigt förläggas till en förhållandevis begränsad del av året. För närvarande syntes de allra flesta arbetstagarna erhålla sin semester inom en så pass kort tidrymd som 6 å 7 veckor. Även om man genom propaganda något kunde utsträcka denna tid, kunde man dock knappast räkna med någon mera avsevärd förlängning. Infördes tre veckors semester och utginge man från att hela semester-

tiden i regel bleve förlagd till sommaren, betydde detta en ökning av in- emot 50 procent av de personer, som på en gång vore på semester. En ökning av antalet semesterfirare sommardag innebure en ökad efterfrågan på sommarbostäder. Efterfrågan på logi hos pensionat, semesteranläggningar och vandrarhem komme att ökas. Näringsställena på turist- och sportorter komme att frekventeras i ännu större utsträckning än f. n. Med all sannolikhet komme resandefrekvensen å järnvägar, bussar och båtar att öka till följd av att flera begagnade semestern för ett miljöbyte än vad f. n. vore fallet. Man kunde självfallet fråga sig, om dessa förhållanden icke automatiskt skulle leda till en ökad spridning av semestrarna. Det vore möjligt att så bleve förhållandet, men naturligen endast i fråga om dem, som hade möjligheter att själva bestämma tiden för semesterns förläggning. För många tjänstemän torde detta vara fallet, men det gällde icke för exempelvis industriens arbetare. Dessa komme i stor utsträckning att få gemensamhetssemester genom att företaget under semestern helt nedlade driften.

Enligt utredningens mening är därför alternativ II den i varje fall f. n. lämpligaste utformningen av en till tre veckor förlängd semester, och utredningen förordar sålunda detta alternativ. I samband härmed framhåller utredningen, att arbetsgivaren icke mot arbetstagarnas vilja borde uppdelade semestrarna annat än då verkliga skäl föreläge därtill; och utredningen förutsätter, att arbetsgivaren överlade med de anställdas organisation, även om avgörandet dock tillkomme arbetsgivaren. Föreläge skäl till delning av semestern, borde arbetsgivaren ha full frihet att förlägga den tredje semesterveckan till annan del av året än sommaren. Skedde en delning av semestern, innebure detta nämligen i regel att möjligheter icke funnes att förlägga hela semestern till sommaren. Att helt förlägga en i två perioder delad semester till sommaren torde nämligen icke annat än i undantagsfall vara en praktiskt framkomlig väg.

Såsom framgår av den förut lämnade översikten över innehållet i semesterlagen gälla i fråga om delning av semestern särskilda bestämmelser för vuxna arbetstagare inom jordbruk med binäringar och trädgårdsskötsel ävensom för vuxna hembiträden i lantushåll. Bestämmelserna innebära i korthet, att arbetsgivaren äger fördela den del av semestern, som överskjuter sex dagar, på sätt han finner lämpligt. I praktiken torde bestämmelserna i regel tillämpas så, att arbetstagarna erhålla en veckas sammanhängande semester under sommaren och återstående semester antingen i en följd eller som enstaka ledighetsdagar under annan del av året.

Beträffande frågan huruvida särbestämmelser för jordbrukets del böra bibehållas även i fortsättningen anför utredningen:

Det är givetvis icke önskvärdt, att en viss grupp sättes i särställning och erhåller sin semester rätt utformad enligt mindre gynnsamma regler än som gälla för andra arbetstagare. Emellertid ifrågasätter utredningen, om den

nuvarande lagstiftningen verkligen av de enskilda arbetstagarna inom jordbruket uppfattas som en mera kännbar undantagslagstiftning. Men även om så skulle vara förhållandet, torde särbestämmelserna för jordbruket knappast vara sådana, att ett likställande mellan lantarbetare och övriga skulle i någon nämnvärd omfattning påverka jordbrukarnas möjligheter att kvarhålla arbetskraften.

Möjligheterna att bereda arbetstagarna ledighet under sommaren måste i hög grad variera från det ena året till det andra. Så mycket torde vara klart, att det under år med mindre gynnsamma väderleksbetingelser skulle kunna vara förenat med sådana svårigheter att på sommaren ge en sammanhängande 12 dagars semester, att skördeutfallet allvarligen kunde tänkas bli påverkat härav. Utredningen har styrkts i sin uppfattning om att det måste föreligga svårigheter att bereda två veckors sommarsemester av det förhållandet, att statsmakterna så sent som 1945 i samband med den nuvarande semesterlagens antagande fattade beslut om de ovan återgivna särbestämmelserna. Förhållandena inom jordbruket synas knappast ha kunnat ändras så mycket under de förflutna fem åren, att tiden redan skulle vara inne att på en gång öka sommarsemesteren från en till två veckor.

Utredningen anser sig därför icke kunna förorda, att alla särbestämmelser i detta hänseende för jordbruket slopas. Däremot har utredningen funnit det möjligt med viss ökning av den del av semesteren, som skall utgå i ett sammanhang och som sålunda kan väntas i regel bli förlagd till sommaren. Utgångspunkten har härvid varit, att hälften av semesteren f. n. utgår i ett sammanhang. Ökades semesteren till tre veckor, borde denna proportion hållas oförändrad. Utredningen föreslår i enlighet härmed, att nuvarande sex dagar, vilka skola ligga i en följd, ökas till nio. I fråga om övriga semesterdagar anser utredningen de nuvarande bestämmelserna böra gälla även framgent, d. v. s. att arbetsgivaren skall ha rätt att ge dessa semesterdagar sammanhängande eller uppdelade dem på perioder.

Den inom den nuvarande lagstiftningen föreliggande möjligheten att uppdelade jordbruksarbetarnas semester gäller icke ungdomar under 18 år. Dessa åtnjuta jämlikt allmänna semesterlagen tre veckors semester, som arbetsgivaren kan dela i högst två perioder, av vilka den ena skall ha en längd om minst två veckor. Det har syns utredningen naturligt, att ungdomen icke skulle vidkännas försämringar i sina semesterförhållanden. Med hänsyn härtill anser utredningen de föreslagna särskilda bestämmelserna för uppdelning av jordbruksarbetarnas semestertid icke böra gälla för ungdomen.

I fråga om den föreslagna semesterreformens återverkan på semesterförhållandena för dem, som redan nu ha längre lagstadgad semester än två veckor, d. v. s. för minderåriga arbetstagare och arbetstagare, som falla under särskilda semesterlagen, anför utredningen följande:

Under utredningens arbete har den frågan uppkommit, huruvida man i samband med att den allmänna semesteren ökas med en vecka till tre veckor,

bör göra en motsvarande ökning för dem, som redan ha tre veckors lagstadgad semester eller mer. De här berörda arbetstagargrupperna ha ansetts äga ett rekreationsbehov, som väsentligt överstiger övriga arbetstagares. Därest dessa senares rekreationsbehov tillgodoses på ett bättre sätt än tidigare, borde de här nämnda särskilda grupperna följa med och jämväl erhålla en förlängning av semestertiden.

Utredningen vill här erinra om de motiv, som lågo till grund för statsmakternas beslut att ge vissa arbetstagargrupper längre semester än andra. Möjligheter ansågs för det dåvarande icke föreligga att bevilja samtliga arbetstagare en så lång semester som tre veckor och i avvaktan på att så skulle bli möjligt gav man dem, som uppenbarligen hade ett avsevärt större rekreationsbehov än arbetstagare i allmänhet, en förlängd semester. Skälen till ungdomssemestern voro i viss mån likartade.

Avsikten med den förevarande semesterreformen är att höja minimi-semesteren till tre veckor. Den nuvarande graderingen i lagstiftningen av semestertiden har varit ett provisorium i avvaktan på den allmänna 3-veckorssemesterens genomförande. Med hänsyn härtill har utredningen icke ansett skäl föreligga för en ökning av semestertiderna för ungdomen och för de grupper arbetstagare, som omfattas av den nuvarande särskilda semesterlagen. Dock böra självfallet de arbetstagare som för närvarande åtnjuta sex veckors semester bibehålla sina förmåner.

Utredningen framhåller vidare:

Utredningens förslag till allmän tre veckors semester innebär, att denna utformas på samma sätt som den nuvarande ungdomssemestern. Det följer härav att särskilda bestämmelser för arbetstagare under 18 år icke längre erfordras i den allmänna semesterlagen.

För de kategorier arbetstagare, som för närvarande ha rätt till tre veckors semester enligt den särskilda semesterlagen, gäller däremot en annan ordning för semesterens utformning. Enligt denna lag måste nämligen arbetsgivaren för uppdelning av semestern i två perioder ha medgivande från arbetarskyddsstyrelsen. Tillräckliga skäl ha icke synts utredningen föreligga att för ifrågavarande kategorier arbetstagare bibehålla denna inskränkning i rätten för arbetsgivaren att dela semestern. Den avtalsfrihet, som medgivits i fråga om semesterens delning, har nämligen visat sig här vara tillfyllest.

Vad slutligen beträffar de arbetstagare, som i arbetet utsättas för riskerna av röntgen- eller radiumbestrålning och med hänsyn därtill tillerkänts rätt till sex veckors semester, synes — enligt vad undersökningen om denna semester på sin tid visade — behovet av odelad semester vara så påtagligt, att en delning av semestern icke mot arbetstagarens vilja bör få förekomma utan myndighets prövning. Vad enligt den särskilda semesterlagen gäller om dessa arbetstagare bör alltså få gälla även i fortsättningen.

Enligt vad utredningen uppger har den åsikten framförts, att en förlängning av semestern finge betraktas som ett motiv för en ökad semester även för de arbetstagargrupper, som f. n. enligt avtal åtnjuta längre semester än den lagstadgade. Rörande denna fråga anför utredningen:

Utredningen har självfallet icke att taga ställning till vilken semestertid, som genom avtal tillförsäkras olika arbetstagargrupper. Men den anser sig

dock vilja starkt ifrågasätta om en förlängning av minimisemestern i och för sig kan utgöra motiv för en ökning av semestertiden utöver tre veckor. Utredningen har icke tagit någon ståndpunkt till frågan, om den rådande graderingen av semestertiderna är rationell eller icke. Längden av den semester, som en organisation avtalsvägen kan tillförsäkra sina medlemmar, får betraktas såsom en intressefråga på samma sätt som övriga löne- och anställningsvillkor.

Utredningen har även berört frågan, vilken återverkan arbetstagarnas förlängda semester får på företagarnas egna semestermöjligheter samt framhåller, att detta spörsmål självfallet hade aktualitet främst för de många småföretagarna, såsom hantverkare, handlande och jordbrukare med ett fåtal anställda. Dessa företagare brukade i regel själva deltaga i arbetet vid sidan av de anställda. Förbättrade semesterförmåner för dessa senare måste i många fall ogynnsamt påverka företagarnas möjligheter till ledighet. Enligt utredningens mening mötte här ett allvarligt socialt problem. Ur ekonomiska synpunkter vore dessa småföretagare och de anställda ofta ganska jämställda. Det borde givetvis undvikas, att förbättrade sociala förmåner för en grupp förvärvsarbetande skulle gå ut över en annan grupp, så att den senare socialt sett finge en försämrad position. Det vore emellertid angeläget, att man icke överdreve de farhågor, som här berörts. Det kunde tänkas, att under den första tiden efter de förbättrade semesterförmånernas införande för arbetstagarna dylika tendenser komme att göra sig gällande. Mycket talade emellertid för att själva semestertanken jämförelsevis snart skulle allmänt tränga igenom, så att även företagarna komme att finna det naturligt att själva bevilja sig samma ledighet som den de anställda vore berättigade till. Från samhällets sida borde man göra vad som vore möjligt för att underlätta en dylik utveckling.

Utredningen erinrar i detta sammanhang om att det uppdragits åt arbetsmarknadsstyrelsen att utföra av riksdagen begärd utredning om vidgade möjligheter till semester för sådana grupper, som icke falla under semesterlagen.

Utredningen har väckt spörsmålet, huruvida man borde inrätta ett särskilt organ för handläggningen av vissa med semestern sammanhängande frågor. Infördes i vårt land allmän treveckorssemester, bleve det av stor betydelse att semestrarnas samordning ägnades tillräcklig uppmärksamhet. Det vore t. ex. nödvändigt, att inom sådana näringsområden, där gemensamhetssemester förekomme, undvika att ett flertal mera betydande företag på en gång nedlade verksamheten. För att få till stånd en något ökad spridning av semestrarna borde semesterplaner utarbetas, så att fördelningen av semestertiderna bleve så rättvis som möjligt. Skulle en verklig planering komma till stånd, måste även andra intressen beaktas, såsom kommunikations-

väsändets samt hotell- och restaurangnäringens. Vidare måste hänsyn tagas till skolbarnens sommarresor och till förläggningen av husmoderssemesterrarna. Enligt utredningens mening talade många skäl för att det tillskapades ett särskilt organ, ett semesterråd, där samtliga berörda intressen bleve företrädade. Detta organ skulle sedan söka att genom överenskommelser få till stånd lämpliga semesterplaner, som i stora drag skulle ange den lämpligaste semesterfördelningen. Semesterrådet skulle endast ha rådgivande befogenheter.

Utredningen skisserar två vägar, på vilka man skulle kunna gå fram, samt anför:

En tänkbar lösning är att göra organet rent statligt. Då man av många skäl icke bör göra det till ett självständigt organ, d. v. s. tillskapa ett nytt ämbetsverk, uppställer sig frågan till vilket av de förefintliga verken man lämpligen borde knyta rådet. Man torde här ha att välja mellan arbetsmarknadsstyrelsen och arbetarskyddsstyrelsen. Då semesterlagen är en typisk skyddslag, framstår det såsom naturligast att välja det senare verket. Till arbetarskyddsstyrelsen skulle kunna knytas en delegation, i vilken de berörda parterna voro representerade. I delegationen skulle finnas företrädare för svenska arbetsgivareföreningen och vissa andra av de större utanför svenska arbetsgivareföreningen stående arbetsgivarorganisationerna. Vidare borde företrädare finnas för landsorganisationen, tjänstemännens centralorganisation, järnvägsstyrelsen och socialstyrelsen. Som ordförande skulle arbetarskyddsstyrelsens chef fungera. För arbetet inom delegationen borde verkets befattningshavare tagas i anspråk. Eventuellt finge man överväga att något förstärka verkets personal.

En annan lösning är att låta de intresserade parterna själva bilda ett organ med de arbetsuppgifter som ovan skisserats. Det skulle arbeta fullt självständigt och självt anställa erforderlig personal. Kostnaderna finge bestridas genom anslag från staten och genom bidrag från de i organet företrädade organisationerna.

För att utröna på vad sätt man såge på de här förevarande problemen har utredningen överlagt med företrädare för Svenska arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation samt hotell- och restaurangnäringen. Samtliga de företrädade parterna voro eniga om, att behov icke föreläge av ett organ för handläggande av här berörda frågor. Man erkände visserligen, att det vid treveckorssemester bleve nödvändigt att ägna större uppmärksamhet åt de frågor, som sammanhånga med semestrarnas fördelning. Detta vore emellertid ett spörsmål, som de berörda parterna själva kunde lösa på förhandlingsvägen.

I anslutning härtill uttalar utredningen, att samhället självt hade vissa intressen att tillvarata och att dessa icke torde bli företrädade vid dylika mera informella överläggningar. Utredningen ifrågasätter även, om det icke föreläge större förutsättningar för att uppnå verkliga resultat, om ett organ inrättades för diskussion av de förevarande frågorna. Skäl talade emellertid emot att inrätta ett semesterråd, innan erfarenhet vunnits om verk-

ningarna av den förlängda semestern. En bidragande orsak till att intaga en avvaktande hållning vore, att något intresse för saken icke f. n. syntes föreligga hos de organisationer, som skulle erhålla ett avgörande inflytande i det ifrågasatta organet.

Utredningen har därför icke ansett sig böra föreslå inrättandet av ett särskilt semesterråd.

Vad angår tidpunkten för reformens ikraftträdande anser utredningen, att någon annan tidpunkt på året än den 1 juli eller den 1 januari icke bör ifrågakomma. Valde man den 1 juli, komme verkningarna av reformen att först successivt göra sig gällande. Semestertiden komme alltså att från nuvarande 12 dagar stiga till 15 dagar under ett övergångsår för att från och med det följande året utgöra 18 dagar. Valde man åter den 1 januari, komme semestertiden att på en gång från det ena året till det följande öka med 6 dagar till 18. Med hänsyn till återverkningarna för produktionen vore det enligt utredningens mening angeläget, att övergången skedde på ett så mjukt och smidigt sätt som möjligt. Till följd härav borde lagen träda i kraft den 1 juli.

Utredningen framhåller, att året för ikraftträdandet givetvis borde bestämmas under hänsynstagande till andra aktuella sociala reformer, så att en samordning härvidlag komme till stånd. Till detta spörsmål kunde utredningen icke taga ställning. Utredningen ville dock erinra om, att man från arbetstagarhåll framhållit önskvärdheten, att reformen måtte förverkligas så snart detta vore möjligt. Sett från de synpunkter utredningen företrodde funne utredningen hinder icke föreligga mot att reformen trädde i kraft den 1 juli 1951.

Utredningens förslag är icke enhälligt. En av utredningens ledamöter, herr *Rudenstam*, har nämligen i ett särskilt yttrande anfört:

Jag ansluter mig i princip till förslaget om förlängd semester men anser det tveksamt, om tidsläget inbjuder till en så snar lösning som utredningen föreslår. Världssituationen ställer stora krav även på vårt lands produktionsförmåga, varför en anspänning av landets resurser uppenbarligen är nödvändig. Man kan då näppeligen bortse från, att reformen medför en icke oväsentlig produktionsminskning och kostnadsfördyring, ett resultat, som måste motverka det aktuella programmet inom vårt land rörande en utökad produktion. Denna produktion måste också frambringas till priser, som äro konkurrenskraftiga framför allt på den internationella marknaden i tävlan med länder, vilkas produktion ej påverkas av semesterförmåner ens av den omfattning som redan är lagfäst i vårt land. Det kan därför allvarligen ifrågasättas, om man icke bör avvakta mera stabila förhållanden för genomförande av en i och för sig önskvärd semesterreform.

Under alla förhållanden bör reformen genomföras på sådant sätt, att skadeverkningarna ur produktionssynpunkt bli så ringa som möjligt. I enlighet härmed föreslår jag, att vid semesterlagens utformning — efter

grunder analoga med dem som föreslagits för jordbruk m. m. — arbetsgivare inom industri och övrig verksamhet lämnas rätt att förlägga den tredje semesterveckan till särskilda dagar, varvid sannolikt lördagar främst under sommarmånaderna skulle komma i åtanke. En sådan anordning torde, åtminstone i många fall, vara för arbetstagarna ur rekreationssynpunkt lika värdefull, ja med hänsyn till klimatförhållandena i vårt land kanske bättre, än om de få ut den tredje veckan i ett sammanhang. Formellt vinnes därmed också en större likhet i lagstiftningen beträffande arbetstagare inom jordbruket och dess binäringar samt övrig verksamhet.

Remissyttrandena.

De myndigheter och sammanslutningar, som yttrat sig över arbetstidsutredningens förslag, äro genomgående ense om det i och för sig önskvärda att utsträcka den lagstadgade semestern från två till tre veckor om året.

Kommerskollegium utvecklar skälen härför på följande sätt:

Det torde utan vidare kunna konstateras, att nutidens arbetstempo och det moderna livets snabba rytm ställer alltmer stegrade krav på individens fysiska och psykiska motståndskraft. Trots den fortgående höjningen av medellivslängden torde man här med skäl kunna tala om en risk för förslitning av människomaterialet, som — även om den svårigen låter sig siffermässigt konstateras — dock är en faktor, som bör beaktas.

De nuvarande semesterreglerna ha utan tvivel varit ägnade att motverka dessa skadliga tendenser men det synes också uppenbart, att semestertidens längd är i knappaste laget för att medge behöflig rekreation och vila. Ur denna synpunkt synes en ökning av semestertiden vara önskvärd. Kollegium är också av den uppfattningen, att näringslivet på längre sikt icke skall ha några svårigheter att bära de ökade kostnader, som en standardhöjning av detta slag skulle medföra. Härtill kommer, att det måste betraktas som ett rimligt socialt rättvisekrav att en utjämning ernås med avseende å semestertidens längd för olika kategorier av arbetstagare.

Uttalanden av liknande innebörd förekomma i ett stort antal av remissyttrandena.

Statskontoret erinrar om, att ett större rekreatjonsbehov än två veckors årssemester redan blivit i princip erkänt såvitt anginge statens anställda, och finner därför en utsträckning av den lagstadgade semestern i enlighet med utredningens förslag rimlig.

En remissinstans — *Sveriges fastighetsägares arbetsgivareförbund* — ifrågasätter emellertid, huruvida en ökning av minimisemestern är påkallad, samt anför:

Oss synes de till grund för en sådan utökning ofta åberopade jämlikhets- och rättvisesynpunkterna icke utgöra bärkraftiga argument. De kategorier av arbetstagare, som tidigare åtnjutit och nu åtnjuta längre semester än

fjorton dagar, ha regelmässigt — undantag kunna givetvis påvisas — sådant arbete, att de även före och efter den egentliga arbetstiden, d. v. s. under vad som anses vara och måhända även borde vara deras fritid, nödgas i ofta mycket stor utsträckning ägna väl mera sällan sina kroppskrafter men i desto högre grad sina andliga krafter åt omsorger om och fullbordandet av sina arbetsuppgifter; på samma sätt inkräktar arbetet ofta på deras semester. De arbetstagare däremot, som nu icke åtnjuta mer än två veckors semester, och särskilt kroppsarbetarna, som äro helt dominerande inom denna grupp, kunna med sällsynta undantag påräkna att, sedan deras arbete för dagen är avslutat, utnyttja fritiden helt efter sin egen önskan, utan att på något sätt direkt eller indirekt störas av sitt arbete eller omtanken därom; detsamma gäller deras semester. Den markerade skillnad, som sålunda består emellan de två här nämnda kategorierna av arbetstagare synes oss klart utvisa att såväl rekreatjonsbehovet som rättvisan i själva verket motiverar längre semester för den förra kategorien än för den senare. Med hänsyn till den snabba och betydande utvidgning av semesterförmånerna för den senare kategorien, som redan ägt rum, finna vi för vår del, att en fortsatt utveckling i detta hänseende icke kan vara angelägen.

I det övervägande flertalet av yttrandena har icke ifrågasatts annat än att spörsmålet om en ökning av semesterns längd bör lösas genom lagstiftning. *Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening* samt *Sveriges hantverks- och småindustriorganisation* uttala dock som sin mening, att frågan borde behandlas avtalsvägen. Ansåge man på arbetstagarhall, att man ville uttaga en eljest möjlig levnadsstandardförbättring i form av ökad frihet, syntes det enligt sistnämnda remissinstans rimligt, att detta skedde genom avtal mellan parterna på arbetsmarknaden. Härigenom skulle erforderlig smidighet vinnas, och hänsyn till olika branschers behov kunna tagas.

I detta sammanhang må nämnas, att enligt den mening, som uttalats av *Sveriges lantbruksförbund*, det icke torde stå klart för den enskilde, att den del av produktivetsförbättringen, som han genom ökad semester bleve delaktig i, ej samtidigt kunde komma honom till godo i annan ordning, t. ex. genom höjd penninglön, som bibehölle sitt köpkraftsvärde. Med det inflationstryck med därav följande tendenser till prisstegringar, som under överskådlig tid framåt komme att råda, vore det ej så säkert, att den enskilde vore beredd att avstå från en önskvärd löneförhöjning mot ökad semester.

Även *handelskammaren i Gävle* tvivlar på, att arbetstagarna äro medvetna om att de, därest reformen genomfördes, måste avstå från eljest möjliga löneökningar. Mångårig erfarenhet gäve enligt handelskammarens mening vid handen, att det vore förenat med stora svårigheter att få arbetstagarna att frivilligt avstå från krav på löneförbättringar under hänvisning till de särskilda favörer, som en i pengar icke direkt mätbar förmån innebure. Liknande synpunkter framföras av *Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare*.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län förmodar, att problemet ökad semester eller löneförbättring på arbetstagarsidan tedde sig så, att man räknade med att, sedan treveckorssemestern införts lagstiftningsvägen, tillvinna sig löneökningar genom förhandlingar och såmedelst hålla sig skadeslös för de genom produktionsminskningen ofrånkomliga prisstegringarna. Den omständigheten att en anställningsförmån, semestern, bestämdes genom lagstiftning och andra förmåner förhandlingsvägen, inbjöde direkt till en dylik saxningstendens. Sedan arbetstidsutredningen framlade sitt betänkande, hade omfattande och vittutseende lönerörelser igångsatts. Därest dessa aktioner ledde till en allmän stegring av lönenivån, syntes förutsättningarna för ett genomförande av treveckorssemestern ha väsentligt ändrats därigenom att den som möjlig ansedda standardförbättringen komme att uttagas lönevägen.

Domänstyrelsen framhåller, att utredningens förslag för de s. k. okontrollerade arbetstagarna innebure en ren löneökning. Till denna kategori hörde flertalet av domänverkets arbetstagare. Styrelsen vore av den uppfattningen att skogsarbetet borde ersättas väl, varvid hänsyn så långt möjligt borde tagas till arbetslönerna inom industrien. En sådan reglering av lönerna skedde emellertid på ett väsentligt bättre sätt genom avtalsupp-görelser än genom lagstiftning.

I fråga om möjligheten och lämpligheten att genomföra den ifrågasatta reformen redan fr. o. m. den 1 juli 1951 äro meningarna i remissyttrandena synnerligen delade.

Följande remissinstanser ha tillstyrkt eller i vart fall icke motsatt sig utredningens förslag härutinnan, nämligen *socialstyrelsen, medicinalstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen (majoriteten), arbetarskyddsstyrelsen, järnvägsstyrelsen, byggnadsstyrelsen, länsstyrelserna i Göteborgs och Bohus, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västerbottens och Jämtlands län, statens avtalsnämnd, fullmäktige i riksbanken, Svenska landstingsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Kooperativa förbundet, Landsorganisationen, Tjänstemännens centralorganisation, Yrkeskvinnors samarbetsförbund samt Reso*. Även *lantbruksstyrelsen* har förklarat sig kunna under vissa förutsättningar tillstyrka förslaget.

Kommerskollegium, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands och Malmöhus län samt ett par handelskammare äro tveksamma, huruvida reformen bör genomföras i dagens läge.

Uppskov med reformen har yrkats eller ifrågasatts av en minoritet inom *arbetsmarknadsstyrelsen, domänstyrelsen, överståthållarämbetet, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Kronobergs, Gotlands, Kristianstads, Hallands, Älvsborgs, Kopparbergs, Västernorrlands och Norrbottens län, flertalet av handelskamrarna, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges industriförbund, Sveriges lantbruksför-*

bund, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen, Riksförbundet landsbygdens folk, Bankernas förhandlingsorganisation, Försäkringsbolagens förhandlingsorganisation, Handelns arbetsgivareorganisation, Sveriges köpmannaförbund, Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening, Svenska lokaltrafikföreningen, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Svensk industriförening, Sveriges redareförening, Kanalflottans rederiförening, Svenska segelfartygsföreningen och Sveriges fastighetsägares arbetsgivareförbund.

Statskontoret, generalpoststyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, arbetsdomstolens ordförande, lantbruksakademien, länsstyrelserna i Stockholms, Kalmar, Blekinge och Skaraborgs län, Svenska stadsförbundet, Sveriges centrala restaurangaktiebolag samt Svenska turistföreningen ha icke gjort något bestämt uttalande i denna fråga.

Den fråga, som i remissyttrandena främst tilldragit sig uppmärksamhet, är på vad sätt näringslivet och olika former av samhällelig verksamhet skulle påverkas, om den lagstadgade semestern nu utsträcktes till tre veckor om året.

Av de remissinstanser, som tillstyrkt arbetstidsutredningens förslag, uttalar *arbetsmarknadsstyrelsen* (majoriteten), att verkningarna för näringslivet icke komma att bli enhetliga. Vissa näringar och företag torde relativt lätt kunna lösa uppkommande omställningsproblem, under det att i andra fall svårigheter komme att möta i detta avseende. I stort sett torde man i likhet med utredningen kunna förutsätta, att verkningarna för näringslivet icke bleve av allt för genomgripande natur. Den tendens till minskning av produktionsvolymen, som på kort sikt tedde sig sannolik, torde inom icke allt för lång tid kunna övervinnas. Genom att den tredje semesterveckan icke infördes på en gång utan under en tid av två år, begränsades också verkningarna på kort sikt av reformens genomförande. De av utredningen föreslagna bestämmelserna rörande semesterns förläggning verkade i samma riktning såväl på kortare som på längre sikt.

Arbetsmarknadsstyrelsen fortsätter:

Av den utredning, som verkställets av Industriens utredningsinstitut, framgår, att utmärkande för den nuvarande semesterordningen är, att större delen av industriföretagen stoppa driften under semesterperioden. Man torde kunna antaga, att detta kommer att bli förhållandet jämväl efter ett genomförande av den föreslagna semesterreformen. Under sådana förhållanden har utredningens synpunkter på möjligheterna att erhålla semestervikarier endast intresse för den mindre del av industrien, som i fortsättningen kommer att uppehålla driften genom anlitan av sådana vikarier, samt för de övriga näringar, som komma att ha ett liknande behov av tillfälligt anställda såsom ersättare för de semesterlediga. I nuvarande arbetsmarknadsläge föreligga svårigheter att tillgodose ett ökat behov av semester-

vikarier särskilt under sommaren. Det torde emellertid icke på förhand kunna avgöras, huruvida eller i vilken omfattning ett sådant ökat behov kommer att uppstå som en följd av reformen. Även i detta avseende kommer utredningens förslag beträffande semesterns förläggning att begränsa reformens följdverkningar för näringslivet. Företag, som icke lägga ned verksamheten under de tre semesterveckorna, få sålunda möjlighet att förlägga den tredje semesterveckan till den för företaget mest lämpliga tiden under året. För ett flertal näringar torde det vara väsentligt lättare att skaffa semestervikarier under vintermånaderna än under sommaren. Detta gäller dock icke i fråga om den yrkesutbildade arbetskraften, som inom de flesta arbetsområden har full sysselsättning året om.

Byggnadsstyrelsen samt länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län återropa erfarenheterna från tidigare arbetstidslagstiftning. Länsstyrelsen utvecklar sin ståndpunkt sålunda:

Vid genomförandet av nu gällande arbetstidslagstiftning och semesterlagstiftning — det lagstiftningskomplex, som reglerar den sammanlagda årliga arbetstiden — uttalades allvarliga farhågor för att åtgärderna på ett märkbart sätt skulle ogynnsamt påverka näringslivet. Emellertid visade sig hållpunkterna för denna bedömning ha varit mycket osäkra; några statistiskt märkbara rubbningar synas icke ha inträtt. De förmodanden, som i olika sammanhang gjorts rörande det nu aktuella lagförslagets inverkan på produktionen och produktionskostnaderna, synas icke vara mera säkert underbyggda än antagandena vid de tidigare tillfällena. Försiktigheten torde därför bjuda att icke tillmäta dessa prognoser avgörande betydelse vid bedömandet av tidpunkten för lagstiftningens genomförande. Länsstyrelsen anser sig därför icke böra frånga, vad utredningen härutinnan föreslagit.

Länsstyrelsen i Örebro län medger, att läget just nu icke inbjuder till reformer, vilka kunde betyda en ekonomisk merbelastning även för delar av näringslivet, som hade svårt att påtaga sig ytterligare bördor och vilka dessutom kunde betyda större eller mindre minskning i produktionen. Emellertid måste man räkna med möjligheten av att nuvarande ekonomiska läge kunde tänkas bli så långvarigt, att en lösning från denna utgångspunkt skulle betyda reformens uppskjutande till en avlägsen och obestämmd framtid, samt med det kända faktum, att arbetstidsförkortningar i och för sig ej alltid behövde leda till minskad produktion. Med hänsyn till bl. a. dessa omständigheter funne sig länsstyrelsen kunna biträda utredningens förslag.

Länsstyrelsen i Gävleborgs län anför:

Länsstyrelsen vill till en början erinra om den föreslagna reformens verkningar inom näringslivet och dess samband med andra aktuella sociala reformkrav. Det lär vara ostridigt att grundvalen för en fortsatt ekonomisk och social standardhöjning är en fortgående produktionsstegring. Det beror på takten i denna i vilken mån och med vilken snabbhet som den allmänna standardhöjningen kan ske. En åtgärd, som begränsar produktionsstegringen, begränsar därför också möjligheten till en allmän standardhöjning. En sådan åtgärd bör därför bedömas ej blott efter det värde den i och för

sig själv har utan också med hänsyn till dess verkningar i större sammanhang. Här uppstår ett avvägningsproblem, där olika meningar givetvis alltid kunna råda, men där man måste ha klart för sig sammanhanget mellan reformarbetets ekonomiska underlag och reformens verkningar på det samma och vidare de aktuella reformförslagens inbördes ställning inom ramen för samhällets ekonomiska möjligheter.

Diskuteras förslaget om tre veckors semester ur dessa synpunkter kunna givetvis en del invändningar göras. Det lär ej kunna undgås att en utsträckning av semestertiden till tre veckor kommer att medföra en minskning av produktionsvolymen. Situationen försvåras av den knapphet på arbetskraft, som nu råder, och som icke gör det möjligt att i någon större utsträckning uppehålla produktionen med hjälp av semestervikarier.

Enligt länsstyrelsens mening borde diskussionen icke begränsas till förhållandet mellan eljest möjliga löneförbättringar och ökad fritid utan vidgas att gälla även förhållandet mellan denna sociala reform och andra aktuella reformförslag, vilka kunde befaras bli fördröjda genom den minskade takten i den produktionsstegring som utgjorde det fortsatta reformarbetets ekonomiska grundval. Bedömdes frågan om en utsträckning av semestertiden mot denna bakgrund, hade man således att väga dess vikt såväl för de medborgargrupper, vilka närmast komme i åtnjutande av dess fördelar, som för andra medborgare i förhållande till det värde, som andra möjligen fördröjda sociala reformer hade för de enskilda medborgarna och för samhället i dess helhet. En sådan avvägning kunde givetvis leda till olika resultat. Länsstyrelsen hade för sin del kommit till samma resultat som utredningen. Frågan berörde, såsom utredningen erinrat, i främsta rummet arbetstagarna på grund av deras stora andel i den förvärvsarbetsande befolkningen. Vore man på arbetstagarhåll beredd att byta bort en eljest möjlig standardhöjning på andra områden mot en ökning av fritiden, borde samhället icke neka sin medverkan därtill.

Även *fullmäktige i riksbanken* ha fäst avgörande vikt vid synpunkten, att reformen främst berörde arbetstagarna själva. Fullmäktige anföra:

Såsom utredningen framhåller kommer ett genomförande av den föreslagna reformen att, åtminstone på kort sikt, leda till minskad produktion och/eller stegrade produktionskostnader. Särskilt för vissa exportindustrier kunna verkningarna därför bli kännbara genom en försämrad konkurrenskraft i förhållande till utlandet. I ett högkonjunkturläge av nuvarande art med brist på arbetskraft får reformen också en viss inflationsdrivande effekt. Med hänsyn härtill hade det varit önskvärt att reformens genomförande kunnat uppskjutas till en tidpunkt med bättre tillgång på arbetskraft. I likhet med de sakkunniga anse dock fullmäktige, att frågan om en förlängning av semestern främst får betraktas som en avvägningsfråga, varvid en levnadsstandardförbättring, som utlages i form av ökad fritid, får kompenseras genom avslående från en del av eljest möjliga lönestegringar. Fullmäktige vilja med hänsyn härtill icke motsätta sig ett genomförande av det framlagda förslaget.

Statens avtalsnämnd — som begränsat sitt yttrande till att avse reformens återverkningar inom nämndens verksamhetsområde — finner den föreslagna tidpunkten för ikraftträdandet väl avvägd. Nämnden erinrar om att den kollektivavtalsanställda personalen vid de statliga verken redan i stor utsträckning vore tillförsäkrad en längre semester än 12 dagar för år. En allmän treveckorssemester torde följaktligen icke erhålla så stora återverkningar inom den statliga kollektivavtalssektorn som på den privata arbetsmarknaden.

Landsorganisationen erinrar om den produktionsstegring, som inträffat efter 1938, då den första semesterlagen antogs, samt anför:

Det är tydligt att denna produktionsstegring varit betingad ej blott av teknisk rationalisering utan också i ej oväsentlig mån av en ökad individuell arbetseffektivitet. Kravet på stegrad produktion har i samverkan med bristen på arbetskraft på ett markant sätt aktualiserat produktivetsproblemet i vad detta berör den mänskliga arbetskraften och har lett till utforskning och tillämpning av nya metoder för effektivast möjliga utnyttjande av den individuella arbetsinsatsen. Det ligger i sakens natur att de ständigt skärpta anspråken i detta hänseende måste medföra sådana ökade risker för arbetskraftens överansträngning och förslitning som i och för sig motivera en längre arbetsledighet än den som före kriget ansågs som skälig.

Enligt landsorganisationens mening syntes den av utredningen anförda statistiken ge stöd för uppfattningen, att från produktions- och samhälls-ekonomisk synpunkt några avgörande skäl icke kunde anföras mot reformen, även om denna under en övergångstid kunde komma att medföra en tendens till produktionsbortfall och kostnadsstegring.

Tjänstemännens centralorganisation vänder sig mot uppfattningen, att en förlängning av semestern skulle komma att innebära negativa verkningar på produktionens omfattning. Det vore givet, att detta skulle vara en sanning utan modifikation, om den arbetstidsförkortning, som den förlängda semestern innebure, ägde rum i ett statistiskt näringsliv. Emellertid vore det nödvändigt att se problemet i dess rätta perspektiv. Härvid framträdde såsom positiva verkningar av reformen, att denna kunde antagas medföra ökad arbetsglädje och arbetsförmåga under årets arbetsveckor och därmed säkerligen bidra till att mildra verkningarna av den faktiska arbetstidens förkortning. På lång sikt torde den förlängda semestern vidare medverka till ökad livslängd och på detta sätt ytterligare befrämja ökad produktion.

Av de tveksamma remissinstanserna uttalar *kommerskollegium*, att en ökning av semestertiden i dagens läge skulle inrymma vissa olägenheter, och anför härom:

Särskilt är det uppenbart att ett genomförande av reformen i nuvarande arbetskraftssituation måste komma att ställa näringslivet inför ökade svårigheter. Situationen på arbetsmarknaden är för närvarande så ansträngd, att även en relativt ringa förskjutning i förhållandet mellan tillgång och

efterfrågan måste få betydande verkningar för företagen när det gäller att bemästra arbetskraftsfrågan. Det är givet, att dessa förhållanden också få konsekvenser i fråga om möjligheterna att upprätthålla och öka produktionen. I nuvarande ur flera synpunkter ovissa läge måste dessa olägenheter noggrant vägas mot fördelarna.

Från de hörda näringsorganisationernas sida har särskilt framhållits, att de ekonomiska betingelserna för den föreslagna reformen icke vore för handen för närvarande och man har härvid särskilt betonat riskerna för produktionen. Den allra senaste tidens världspolitiska händelseutveckling har givit dessa invändningar ökad tyngd. Förhållandena ute i världen skapa sålunda en osäkerhet i marknadsläget, som påkallar varsamhet vid planering av åtgärder, som kunna ha inverkan på produktionen.

Ur dessa synpunkter finner kommerskollegium det tveksamt, om det kunde vara tillrådligt att genomföra treveckorssemester redan fr. o. m. den 1 juli 1951. Om det befundes önskvärt att bestämmelserna trädde i kraft redan vid denna tidpunkt, ifrågasätter kommerskollegium — i avslutning till en av Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare framförd tanke — om man icke för att minska svårigheterna kunde under ett par, kanske tre år införa femton dagars semester och först därefter övergå till tre veckor.

I de avstyrkande remissyttrandena åberopas i allmänhet samma skäl för uppskov, som herr Rudenstam anfört i sitt särskilda yttrande. Farhågorna för de negativa verkningarna på produktionen i nuvarande situation anses motivera, att frågan om en utökning av semesterns längd t. v. ställes på framtiden. Av innehållet i dessa remissyttranden må här återgivas följande.

Överståthållarämbetet framhåller, att i vårt land under de senaste månaderna inträtt en konjunkturomsvängning, vilken syntes ha sin grund i betydande förändringar i det internationella ekonomiska läget. I vilken riktning konjunkturomsvängningen komme att vidare utvecklas kunde icke nu bedömas. Ej heller kunde dess inverkan på vårt lands ekonomiska läge med någon större grad av visshet förutses. Kvar stode emellertid, att Sverige f. n. befunde sig i ett skärpt ekonomiskt läge och måhända vore på väg mot en ekonomisk kris, vars slutliga omfattning icke vore bedömbär. Med hänsyn härtill och då en utökad semester otvivelaktigt påverkade vårt lands produktion och samhällsekonomi, ehuru det icke kunde på förhand bedömas, i vilken utsträckning eller i vilken riktning denna påverkan komme att äga rum, kunde det ifrågasättas, huruvida icke det nuvarande skärpta ekonomiska lägets vidare utveckling borde avvaktas, innan en allmän utökning av semestern genomfördes.

Länsstyrelsen i Kristianstads län utvecklar sin ståndpunkt på följande sätt:

I princip har länsstyrelsen intet att erinra mot att arbetstagare beredes rätt till utsträckt semester. Det måste emellertid framhållas, att förslaget

framläggas vid en synnerligen olycklig tidpunkt, då näringslivet brottas med svårigheter, som synas bliva allt värre och som föranlett statsmakterna till långtgående ingripanden i syfte att genom ökning av produktionen och främjande av den svenska exportindustriens konkurrensförmåga återställa balansen på penningmarknadens område samt motverka inflationistiska tendenser. Länsstyrelsen kan icke undgå att finna, att ett genomförande av semesterreformen i nuvarande ekonomiska läge skulle stå i rak motsättning mot statsmakternas nu antydda penningpolitik. De negativa verkningarna av reformen synas vara av den art, att de i icke oväsentlig grad försvåra exporten och därmed också våra möjligheter att snabbt återvinna ekonomisk balans. Länsstyrelsen anser sig därför ej kunna tillstyrka, att den föreslagna reformen nu genomföres, utan håller före att frågan bör ställas på framtiden för att återupptagas, då vårt ekonomiska läge förändrats till det bättre.

Svenska arbetsgivareföreningen uttalar, att treveckorssemestern borde genomföras först sedan de ekonomiska förutsättningarna härför föreläge. Frågan om treveckorssemesterns införande måste därvid ses i sammanhang med den sociala och ekonomiska politiken i övrigt. Det måste för statsmakterna stå klart, att ett genomförande av en arbetstidsförkortning, t. ex. i form av semesterförlängning, minskade möjligheterna till genomförandet av andra sociala anordningar. Föreningen uttalar vidare, att om samma produktion skulle upprätthållas med 18 dagars semester som med 12 semesterdagar, produktionen måste bedrivas i oförminskad omfattning under de sista sex semesterdagarna. Förutsättning härför vore, att semestervikarier av fullgod kvalitet stode till förfogande. Det vore uppenbart, att vikarier icke ens i tillnärmelsevis erforderlig utsträckning vore möjliga att anskaffa.

Enligt vad arbetsgivareföreningen framhåller måste produktionsminskning bli en ofrånkomlig följd av semesterns förlängning. Föreningen anför härom:

Det torde vara rimligt att bedöma denna produktionsminskning till $1\frac{1}{2}$ å 2 procent av den samlade produktionen i landet. Teoretiskt utgör minskningen 2 procent, men det är möjligt, att okynnesfrånvaron något nedgår vid förlängd semester och att vissa produktionsförändringar vidtagas, som något uppväga förlängningens verkningar. Motvärdet av produktionsbortfallet torde i dagens penningvärde kunna uppskattas till minst 400 milj. kronor per år. Vissa offentliga beräkningar ha givit vid handen, att framstegstakten för svenskt näringsliv bör beräknas till att i dagens värde motsvara en produktionsökning av ungefär 800 milj. kronor per år. Om 400 milj. kronor årligen bortgå, återstå endast 400 milj. kronor, vilket belopp sålunda står till förfogande för genomförande av planerade sociala reformer, utökning av försvar och undervisningsväsende, förbättrat bostadsbyggande och allmän standardhöjning. Det säger sig självt, att vissa anspråk måste stå tillbaka, om treveckorssemestern genomföres. Då emellertid möjligheten att genomföra begränsningar på vissa områden är relativt ringa — framför allt gäller detta redan beslutade reformer och utbyggnaden av försvaret — är det otvivelaktigt, att den planerade semesterreformen får en inflationsbefrämjande effekt. Verkningarna förstärkas av de inkomststegringar, som äro att vänta under den närmaste framtiden.

Vid bedömandet av semesterförlängningens verkningar kan man enligt arbetsgivareföreningens mening ej heller bortse från att treveckorssemestern med säkerhet kommer att medföra en ökad efterfrågan på vissa umbärliga varor och tjänster och föranleda en viss omläggning av produktionen i riktning mot framställning av fritidsnyttigheter och investeringar för utnyttjande av fritiden. Servicenäringarna komme att förkovras, och eftersom knapphet rådde på alla produktionsfaktorer måste det ske på industriens bekostnad.

Arbetsgivareföreningen framhåller vidare, att de internationella konkurrensförhållandena skulle försvåra läget för den svenska exportindustrien, om Sverige tidigare än andra länder genomförde treveckorssemestern. En sådan arbetstidsförkortning komme att innebära kostnadsförhöjningar, som kunde bli ödesdigra för de svenska säljarnas konkurrensförmåga. Nu nämnda överväganden ledde enligt föreningens uppfattning fram till, att genomförandet av treveckorssemestern borde anstå, till dess stabilare förhållanden i ekonomiskt och utrikespolitiskt avseende inträtt och till dess produktionsökningen i Sverige möjliggjorde redan beslutade reformer av annat slag samt kostnaden för nödvändig militär upprustning.

Liknande synpunkter anläggas av *Sveriges industriförbund* och en del av handelskamrarna.

Sveriges allmänna exportförening understryker föreningens redan till arbetstidsutredningen framförda betänkligheter med avseende å en semesterförlängnings verkningar ur den, ej minst för exportindustrien, i dagens situation livsviktiga frågan om industriens försörjning med arbetskraft. Utvecklingen efter det föreningen avgivit sitt yttrande till utredningen syntes till fullo ha styrkt de av föreningen uttalade farhågorna. I själva verket torde bristen på arbetskraft nu vara större än någonsin tillförne. Den rådande rustningskonjunkturen såväl inom som utom landet torde efter hand ytterligare skärpa krisen på arbetsmarknaden. Man måste räkna med att de hittillsvarande möjligheterna att motverka bristen på arbetskraft genom vidgat anställande av utländska arbetare eller genom produktionsstegrande investeringar nu icke längre stode öppna i samma mån som förut. Den i utlandet tillgängliga kvalificerade arbetskraften torde sålunda i allt större utsträckning tagas i anspråk inom de egna länderna, och i fråga om investeringar i produktionsstegrande syfte tedde sig utsikterna för framtiden av olika anledningar ovissa. Mot bakgrunden av vad som nu och tidigare anförts från föreningens sida syntes den i utredningen reservationsvis framförda meningen, att semesterreformen borde anstå till dess mera normala produktionsförhållanden inträtt, böra vinna beaktande. Föreningen ville därvid ånyo framhålla vikten av att semesterfrågan bedömdes såsom ett spörsmål av internationell räckvidd. Den borde därför, innan mera vittgående åtgärder i saken företogs på det nationella planet, bli föremål för

överläggningar mellan närmast berörda länder i syfte att uppnå en samtidig och likformig lösning.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation beräknar semesterreformens totala kostnad för folkhushållet till minst 150 milj. kronor per år, bortsett från ökade fasta kostnader för företagen samt den nedgång i produktionens effektivitet, som från flera håll vitsordats bli följden genom ovana semestervikarier och genom ökad semester för arbetsbefäl och specialarbetare, samt anför:

De sakkunniga ha utgått från vissa förutsättningar, vilka måhända i början av detta år beräknades inom kort vara för handen, men vilka på grund av den därefter inträdande försämringen av landets ekonomiska läge f. n. icke längre existera. Sålunda har utredningen utgått ifrån att företagens i regel böra ha möjlighet att genom prisjusteringar täcka de ökade nettoutgifterna. Detta vore säkerligen också tänkbart under goda konjunkturer och med fri prisbildning. Med den fortsatta och skärpta priskontroll, som redan signalerats, bortfaller uppenbarligen dessa möjligheter. De sakkunniga ha vidare räknat med att reformens produktionssänkande effekt skulle motverkas bl. a. genom ökad rationalisering inom företagen. Sedermera ha statsmakterna beslutat eller ställt i utsikt olika åtgärder för en drastisk nedskärning av investeringsverksamheten, vilket kommer att försvåra och i vissa fall omintetgöra planerade rationaliseringsåtgärder. Slutligen ha de inflationsdrivande krafterna inom och utom landet medfört så allvarliga tendenser till prisstegring, att den ytterligare kostnadsökning, som de sakkunniga räkna med, kommer att träffa landets ekonomi vid en olämplig tidpunkt.

Sedan arbetstidsutredningens betänkande avgivits, har pensionsutredningen framlagt förslag till allmän pensionsförsäkring. Organisationen, som finner en allmän pensionsförsäkring angelägen för såväl företagare som anställda, ifrågasätter, om man icke inom det sociala reformarbetet bör i ett sammanhang taga upp olika föreliggande förslag till granskning. Organisationen ifrågasätter nämligen, huruvida landets ekonomi i nuvarande skede är i stånd att bära kostnaden för båda reformerna samtidigt.

Handelns arbetsgivareorganisation finner, att den ekonomiska situationen, sedd mot bakgrunden av de utrikespolitiska händelserna under senaste halvåret, mer än någonsin motiverade att förslaget avvisades eller ställdes på framtiden. Treveckorssemester hade å organisationens område endast tillämpats på mycket begränsade avsnitt, och frågan torde för handelns del i stort sett vara av större betydelse och medföra mera djupgående konsekvenser än för de flesta andra näringsfång. I nuvarande arbetsmarknadsläge med brist på arbetskraft bleve de praktiska svårigheterna att erhålla vikarier betydligt ökade. I detta läge skulle det icke kunna undvikas, att den service, som handeln beredde allmänheten, bleve i avsevärd mån försämrad med därav följande mindre tillfredsställande konsekvenser.

Sveriges köpmannaförbund påyrkar, att — för den händelse priskontroll alltjämt gällde vid reformens ikraftträdande — priskontrollnämnden eller motsvarande institution erhöle direktiv om att i sin verksamhet taga till-

börlig hänsyn till såväl synliga som osynliga kostnadsökningar, som komma att åsamkas detaljhandeln vid en ev. semesterförlängning för de anställda. Även *järnvägsstyrelsen* samt ett par *handelskammare* utgå ifrån att den kostnadsökning, som uppstode genom den förlängda semestern, kompen- serades genom taxehöjningar resp. prisjusteringar.

Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening understryker de besvärlig- heter, som på grund av nuvarande rekryteringssvårigheter skulle uppstå för transportföretagen, därest en utökning av semestertiden skulle genomfö- ras under nu rådande förhållanden. För dagen vore tillgången på ledig arbets- kraft så begränsad, att järnvägarna hade stora svårigheter att hålla per- sonalstyrkan uppe vid sådan nivå, att den räckte till icke blott för det nöd- vändiga trafikarbetet utan även för materialvård och erforderlig aspirant- utbildning.

Den särskilt för sjöfarten besvärande utländska konkurrensen anses av *Sveriges redareförening* motivera, att utredningens förslag icke förverkli- gas i nuvarande läge. Treveckorssemester för sjöfolk hade genomförts en- dast i ett par länder. Konkurrensläget för den svenska sjöfarten hade icke minst på grund av betungande lagstiftning alltmer försämrats. Det vore därför nödvändigt, att man framginge med största försiktighet, då det gällde att belasta näringen med ytterligare utgifter, något som förslaget otvivelaktigt måste medföra. Under nedgångsperioder på fraktmarknaden måste man redan med nuvarande utgifter befara, att en stor del av den svenska handelsflottan måste läggas upp och trafiken övertagas av andra länders fartyg, som kunde drivas billigare. Föreningen erinrade i detta sammanhang om, att efter den nya sjöarbetstidslagens ikraftträdande ett icke oväsentligt antal svenska fartyg försålts till utlandet, enär de icke kunde ekonomiskt drivas till följd av de ökade kostnader, som lagen med- förde. Härtill komme att för den största gruppen av de ombord å fartyg anställda, nämligen manskapet, semester i egentlig mening mera sällan förekomme. Det rörde sig här mestadels om semesterersättning, d. v. s. semesterspörsmålet vore mera att anse såsom en lönefråga.

Liknande synpunkter framföras av *Sveriges segelfartygsförening*.

Svenska lantarbetsgivareföreningen anför i fråga om reformens verk- ningar för jordbruket bl. a. följande:

Verkningarna av en till tre veckor utökad semester äro för jordbrukets del synnerligen svåra att bedöma. Vad beträffar den rena kostnadsök- ningen per utförd arbetstimme, kan denna visserligen rent matematiskt beräknas till ca 2 procent, därest fullgoda ersättare finnas att tillgå under de ordinarie arbetarnas semester och till samma lön som dessa. Under denna förutsättning skulle de ekonomiska verkningarna alltså i huvudsak inskränka sig till denna kostnadsökning och de följer den kan medföra. Emellertid torde semestervikarier stå till förfogande endast i mycket ringa omfattning och då till löner som komma att ligga utöver den ordinarie ar- betskraftens. Än ytterligare komma kostnaderna för en utökad semester att

sträcka sig utöver angivna procenttal, därest en större del av semestern än vad nu är fallet skall förläggas i ett sammanhang till sommaren. Detta kommer nämligen att tvinga jordbrukarna att extensifiera driften med ty åtföljande ekonomiska verkningar, vilka då visserligen ej komma att visa sig i ökade arbetskostnader utan i den försämring av lönsamheten, som i regel blir resultatet av minskad produktion. En försämrad lönsamhet medför å andra sidan en fördyrad produktion, som i sin tur leder till ökade produktpriser eller sjunkande levnadsstandard för jordbruksnäringens utövare.

Angående vad reformen skulle innebära för skogsbruket anför *domänstyrelsen*:

Domänverkets arbetstagare utgöras till övervägande del av ackordsarbetare, vilka i vad gäller lagstiftning om semester, tillhöra den kategori, som givits beteckningen okontrollerade arbetstagare. Dessa arbetstagare åtnjuta alltså enligt nuvarande semesterlag semesterlön enligt bestämmelserna för okontrollerade arbetare. Utredningens förslag ändrar i princip icke dessa förhållanden.

Förslaget innebär för nämnda kategori en ökning av semesterlönen, vars reella innebörd är en ren löneökning. Med hänsyn till vissa tendenser i skogsarbetarnas arbetstidsvanor har man anledning väga denna löneökning mot förväntad arbetsinsats. Skogsarbetaren har såsom okontrollerad arbetstagare under senare år minskat sin arbetstid per vecka på ett sådant sätt, att det inger betänkligheter. Minskningen sker i form av förkortad arbetsdag eller i form av förlängd ledighet i anslutning till sön- och helgdagar. Den höjning av levnadsstandard, som ökad arbetsförtjänst möjliggjort, har alltså i stor utsträckning uttagits i form av utökad fritid. Med hänsyn till nämnda företeelse synes det styrelsen troligt, att en ökad semesterlön för domänverkets del leder till minskad arbetsinsats i skogen och ökade svårigheter med arbetskraftsförsörjningen. Enär skogsbruket redan i betydande utsträckning kämpar med en besvärande brist på arbetskraft är en dylik utveckling oroande.

Styrelsen anser sig alltså för skogsbrukets del ha grundad anledning att hysa betänkligheter mot utredningens förslag. Emellertid borde skogsbrukets arbetstagare i detta hänseende principiellt ej ställas i sämre ställning än arbetstagare inom det övriga näringslivet. Om statsmakterna funne skäl föreligga att tillförsäkra arbetstagare i allmänhet tre veckors lagstadgad semester eller däremot svarande semesterlön, ville styrelsen följaktligen icke motsätta sig en sådan utveckling även för skogsarbetarna. Styrelsen ansåge emellertid, att med reformen borde anstå till dess mera stabila förhållanden inträtt.

Det av arbetstidsutredningen särskilt berörda spørsmålet om treveckorssemesterns inverkan på frågan om de egna företagarnas möjlighet till semesterledighet har i flera remissyttranden åberopats såsom skäl mot reformens genomförande.

Länstyrelsen i Kopparbergs län förordar sålunda, att frågan om treveckorssemester för arbetstagare uppskjutes och prövas i samband med

förslag till utvidgning av semestermöjligheterna till grupper, som nu sakna författningsmässigt reglerad semesterrätt, samt anför härutinnan:

Enär man får räkna med att 3-veckorssemestern medför vissa kostnadsstegringar inom produktion och distribution med prishöjningar som säker följd vidgas problemet till att icke enbart angå arbetsgivare och arbetstagare utan bli en angelägenhet för alla konsumentgrupper. Bland dessa komma otvivelaktigt många att genom 3-veckorssemesterns införande få en ökad belastning på levnadskostnadskontot utan möjligheter till kompensations genom inkomstförbättring. Detta förhållande ter sig särskilt känsligt i fråga om sådana förvärvsarbetande medborgare, som icke åtnjuta tryggad semester och vilka alltså i sistberörda hänseende få anses vara sämre ställda än de, som genom den nu föreslagna reformen skulle tillförsäkras ökad fritid. Hit höra bl. a. den stora mängden av småföretagare inom olika yrken och framför allt jordbrukarna. Arbetstidsutredningen berör i förbigående dessa problem men hänvisar till att frågan om vidgade möjligheter till semester för andra än arbetstagare är föremål för utredning inom arbetsmarknadsstyrelsen. Utredningen anser för övrigt, att denna fråga icke är av den storleksordning, att den bör förhindra en lösning av 3-veckorssemestern för arbetstagarna.

Länsstyrelsen kan icke dela denna utredningens uppfattning utan anser, att frågan om en förlängning av semestern för arbetstagarna måste ses i samband med förberörda spörsmål om vidgade semestermöjligheter för nya grupper. Eftersom varje större ökning av samhällsmedlemmarnas materiella förmåner har konsekvenser för landets ekonomi, böra aktuella frågor rörande standardförbättringar prövas i samband med varandra. Det kan för övrigt icke vara lämpligt att vidga semesterrätten åt vissa grupper och låta andra grupper, som i praktiken sakna semestermöjligheter, påtaga sig en del av kostnaderna för förmånsökningen åt dem, som redan äro tillgodosedda.

Även länsstyrelsen i Jönköpings län, handelskamrarna i Karlstad och Gävle samt Sveriges hantverks- och småindustriorganisation anse, att man bör avbida resultatet av den pågående utredningen om vidgade semestermöjligheter för företagare, innan ståndpunkt tages till förslaget om treveckorssemester för arbetstagare.

Svensk industriförening finner det uppenbart, att en förlängning av semestern för de anställda än ytterligare skulle minska de mindre industriföretagarnas redan nu minimala möjligheter att själva genom semester vila upp sig. Småindustriidkarna representerade genom sin duglighet, energi, uppfinningsrikedom och stora arbetsamhet ett kapital för landet av omätbart värde, som det gällde att icke förslösa. Innan ytterligare en veckas semester genomfördes för de anställda, borde därför förhållandena stabiliseras så, att de mindre företagarna bleve i tillfälle att för egen del uttaga en semester som i längd åtminstone närmade sig två veckor.

För jordbrukets del betonar Riksförbundet landsbyggdens folk nödvändigheten av att den föreslagna semesterreformen icke tillåtes träda i kraft innan en nöjaktig lösning av de egna företagarnas och husmödrarnas se-

mesterfråga åstadkommit. I enahanda riktning uttala sig *Sveriges lantbruksförbund* och *Svenska lantarbetsgivareföreningen*.

I detta sammanhang må beröras den av arbetstidsutredningen särskilt behandlade frågan om den återverkan, som införandet av allmän treveckorssemester kan ha på semesterförhållandena för dem som f. n. ha längre semester än två veckor. Beträffande denna fråga — som upptagits endast i några yttranden — uttalar *socialstyrelsen*, att den förlängda semestern icke borde föranleda en ökning av semestertiden för ungdomen och för de arbetstagargrupper, som fölle under den särskilda semesterlagen.

Även *Svenska landstingsförbundet* understryker, att en ökning av den lagstadgade semesterns längd icke finge tagas till intäkt för en ytterligare förlängning av semestertiden för de grupper, som redan åtnjöte tre veckors semester. Uttalanden av sist angivna innebörd förekomma även i de yttranden, som avgivits av *Svenska stadsförbundet* och *Svenska lokaltrafikföreningen*.

Vad härefter angår frågan om utformningen av treveckorssemester och då först spørsmålet om semesterns förläggning för andra kategorier arbetstagare än anställda inom jordbruket äro härutinnan meningarna lika starkt delade som beträffande frågan huruvida treveckorssemestern över huvud bör genomföras under nuvarande förhållanden.

Alternativ I förordas av flertalet av de till Landsorganisationen anslutna *fackförbunden*, vilka yttrat sig i ärendet.

Även *Landsorganisationen* anser detta alternativ vara att föredraga framför de båda övriga alternativen men förklarar sig dock ej kunna helt tillstyrka något av de framförda alternativen.

Till närmare utveckling av sin mening framhåller Landsorganisationen, att en på särskilda dagar utsplittrad tredje semestervecka icke vore lämplig från synpunkten av semesterns rekreationssyfte och att det ej borde ligga i arbetsgivarens eget skön att träffa avgörandet om semesterns uppdelning. Landsorganisationen kunde därför ej tillstyrka alternativ III. Svårare ställde sig valet mellan alternativ I och alternativ II. Vid sitt ställningstagande härutinnan biträdde Landsorganisationen utredningens mening, att det vore opraktiskt och ägnat att leda till byråkratisering, om arbetarskyddsstyrelsen skulle anförtros uppgiften att bedöma frågan om uppdelning. Valet stode följaktligen mellan å ena sidan ett alternativ, enligt vilket semesterns uppdelning vore beroende av överenskommelse mellan parterna, och å andra sidan ett alternativ, enligt vilket arbetsgivaren ensidigt ägde besluta om uppdelning i två skilda perioder. Enligt Landsorganisationens mening borde den gällande lagens princip att arbetsgivaren vore skyldig att för-

lägga semestern i ett sammanhang icke frångås utan mycket starka skäl. Landsorganisationen anför vidare bl. a. följande:

Uppenbarligen är från ren rekreationssynpunkt en sammanhängande arbetsledighet om så kort tid som tre veckor av större värde än en uppdelad ledighet. Då det talas om hurusom en veckas ledighet på senvintern, när den allmänna tröttheten gör sig gällande och väderleken är lämplig för vintersport, bör göra arbetstagarna mera motståndskraftiga mot vårtröttheten, är ju detta uttalande i och för sig alldeles riktigt. Nu torde man emellertid få utgå från att vid en uppdelning av semestern utan överenskommelse den tredje veckan som regel komme att förläggas inte till senvintern eller förvåren utan till tiden mellan jul och nyår, alltså till den solfattigaste tiden under året, en tid som också i större delen av landet är mindre lämplig för vintersport. Emellertid bör man ju vid talet om fördelarna av en vintersemester inte förglömma att rekreativsvärdet av en sådan semester helt är beroende av om vederbörande har ekonomiska eller eljest praktiska möjligheter att utnyttja ledigheten i rekreativsyfte. I den mån härför fordras miljöbyte har massan av arbetare icke sådana möjligheter. Av undersökningen rörande arbetstagarnas semestervanor framgår att ett betydande antal av kroppsarbetarna icke använda den nuvarande semestern till miljöbyte utan stanna kvar i hemorten. En anledning härtill torde i många fall vara att rese- och övriga kostnader anses för dryga för en semester av den nuvarandes längd. Man har skäl att räkna med en annan värdering i detta hänseende, därest den sammanhängande ledigheten utsträcker till tre veckor. Å andra sidan skulle man vid en uppdelning av semestern med största sannolikhet få räkna med att »vinterveckan» av flertalet arbetare komme att tillbringas i hemorten; särskilt skulle detta naturligtvis gälla familjeförsörjare.

Enligt betänkandet kan man utgå från att, speciellt vad gäller industrin, semestrarna i stor utsträckning faktiskt komme att utges i ett sammanhang, även om alternativ II eller III genomföres; för närvarande utgå semestrarna för cirka 70 procent av industrins arbetare såsom gemensamhetssemester under sommaren. Då arbetstidsutredningen för sin del tillstyrker alternativ II motiveras detta med att man icke ansett sig våga räkna med att överenskommelse om uppdelning alltid skall kunna nås i de fall då praktiskt behov av uppdelning föreligger. Utredningen anför i det sammanhanget ett psykologiskt argument som kan låta bestickande: ledningen för en arbetstagarorganisation kunde emellanåt komma i en viss motsatsställning till de egna medlemmarna, därest den skulle sluta en överenskommelse, som för medlemmarna innebure en annan semesterförläggning än den av dem önskade. LO anser att betänkligheterna i detta avseende överdrivits; ett stöd för denna åsikt är att i de tidigare yttrandena flera fackliga arbetarorganisationer själva uttalat att förhållandena inom deras verksamhetsområden vore sådana att man icke hade möjlighet att uttaga hela semestern i ett sammanhang.

Landsorganisationen förordar i enlighet härmed en förläggningsregel av innebörd, att semestern å tid, som bestämmes av arbetsgivaren, skall utgå i ett sammanhang, såframt överenskommelse om delning icke träffas med arbetstägaren.

Generalpoststyrelsen uttalar, att alternativ I i regel vore ur postverkets synpunkt det lämpligaste för flertalet av verkets arbetstagargrupper men att alternativ III vore att föredraga för de mera industribetonade grenarna av postverkets verksamhetsområde.

Det av arbetstidsutredningen förordade alternativet, dvs. alternativ I I, tillstyrkes eller lämnas utan erinran av *socialstyrelsen*, *medicinalstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen (majoritet)*, *arbetarskyddsstyrelsen*, *järnvägsstyrelsen*, *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, *byggnadsstyrelsen*, *överståthållarämbetet*, *länsstyrelserna i Stockholms, Södermanlands, Kalmar, Blekinge, Malmöhus, Göteborgs och Bohus, Skaraborgs, Örebro, Västmanlands, Gävleborgs, Västernorrlands och Västerbottens län*, *handelskamrarna i Karlstad och Luleå*, *Svenska stadsförbundet*, *Svenska landskommunernas förbund*, *Bankernas förhandlingsorganisation*, *Försäkringsbolagens förhandlingsorganisation*, *Kooperativa förbundet*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Yrkeskvinnors samarbetsförbund*, *Svenska textilarbetareförbundet* och *De förenade förbunden*.

Som skäl för sitt ståndpunktstagande i denna del anför *arbetsmarknadsstyrelsen*, att detta alternativ skulle underlätta anpassningen inom näringslivet till de ändrade betingelser, som komme att råda efter reformens genomförande.

Medicinalstyrelsen anför:

Ur hälsosynpunkt bör ett uttagande av hela semestertiden under sommarmånaderna ge arbetstagaren det bästa utbytet. Det torde emellertid icke alltid kunna ske utan svårigheter för arbetsgivarna och enligt utredningen synes stora grupper av arbetstagare vara införstådda med detta förhållande. Utredningen har också funnit alternativ II vara den i varje fall för närvarande lämpligaste utformningen av en till tre veckor förlängd semester. *Medicinalstyrelsen* har redan i tidigare yttranden i ämnet berört de otillräckliga anordningar som finnas i landet för att bereda semestrande möjlighet till rekreation. Denna synpunkt talar för alternativ II. En veckas ledighet på senvintern, när den allmänna tröttheten gör sig gällande och väderleken är lämplig för vintersport bör även göra arbetstagarna mera motståndskraftiga mot vårtröttheten.

Överståthållarämbetet yttrar:

Tre veckors semester i ett sammanhang under sommaren är den semesterreform, som synes bäst ägnad att tillgodose arbetstagarens behov av rekreation. Särskilt gäller detta kroppsarbetarna i egentlig mening och de lägst avlönade arbetstagarna, när dessa kategorier såsom regel ha mindre ekonomiska möjligheter att på för dem bästa möjliga sätt utnyttja en till två perioder delad semester. Möjligheterna för berörda kategorier att två gånger om året använda ledighet till miljöombyte måste ju vara i väsentlig mån beskurna. Ur andra synpunkter tala emellertid tungt vägande skäl mot en sammanhängande treveckorssemester. Även bortsett från att arbetsgivarorganisationerna så gott som undantagslöst uttalat sig mot en sammanhängande semesterledighet om tre veckor under sommaren — enär

denna semesterform ur produktions- och driftstekniska skäl vore den, som mest ogynnsamt påverkade näringslivet — måste beaktas, att en sådan utformning av semestern jämväl innebär fara för att arbetstagarnas möjligheter att effektivt utnyttja ledigheten i väsentlig mån kunna försämras. Redan under nuvarande förhållanden äro semestrarna regelmässigt förlagda till sommartiden med starkaste koncentrationen under tiden medio juni—medio augusti. Detta har bland annat fört med sig stor efterfrågan på sommarbostäder, logi å pensionat, vandrarhem och andra fritidsanläggningar, varjämte resandefrekvensen å järnvägar, bussar och båtar är mycket stor.

De redan befintliga olägenheterna av den starka koncentrationen av semestrarnas förläggning till sommaren skulle sålunda ytterligare accentueras. En sådan konsekvens av en semesterförlängning måste betecknas såsom mindre lycklig, icke minst för arbetstagarna själva. Man kan anses berättigad räkna med att en semesterutformning enligt alternativ II i realiteten kommer att i viss utsträckning innebära, att även den tillkommande semesterveckan kommer att förläggas till sommaren i samband med övrig semester. Det är uppenbart, att en semesterutformning enligt alternativ I i ännu högre grad är ägnad att öka koncentrationen av semestrarnas förläggning till sommaren och därmed också det antal personer, som samtidigt åtnjuter semester. Alternativ II skulle däremot kunna utöva en viss hindrande verkan mot den icke önskvärda koncentrationen av semestrarna till sommartiden utan att alltför mycket tillbakasetta arbetstagarnas behov av tillräcklig rekreation.

Tjänstemännens centralorganisation upplyser, att meningarna vore delade bland de olika TCO-organisationerna i fråga om valet mellan de olika alternativen, samt uttalar härom:

För att nämna ett exempel äro de tre TCO-organisationer, som representera tjänstemännen på sjöfartens område — Sveriges Fartygsbefälsförning, Svenska Maskinbefälsförbundet och Svenska Stewartsföreningen — av den uppfattningen, att semestern i princip skall utgå i ett sammanhang och att uppdelning endast skall kunna ske efter överenskommelse med arbetstagarna. Den ståndpunkt, som dessa organisationer härvid tagit, finner TCO fullt förståelig med hänsyn till de förhållanden under vilka ifrågasvarande tjänstemannagrupper utöva sin tjänstgöring med lång bortovaro från hemmet och en arbetstid, som sträcker sig över veckans alla dagar. Även om det sålunda ur vissa tjänstemannagrupper synpunkt är synnerligen angeläget att semestern utgår i ett sammanhang finner TCO det emellertid svårt att ur andra synpunkter förorda en lagstiftning med en sådan generell regel. På många områden och vid många företag torde det sålunda innebära avsevärda produktionstekniska nackdelar om semestern skall utgå odelad. Å andra sidan får man inte bortse från semesterns innersta mål att ge rekreation åt arbetare och tjänstemän, vilket innebär att semesterförlängningen inte får givas en sådan utformning, att den i många fall icke skulle ge några förbättrade möjligheter till rekreation. Så skulle t. ex. kunna bli fallet om alternativ III valdes såsom grund för semesterbestämmelserna. En ytterligare synpunkt vid valet mellan alternativ I och II bör enligt TCO:s förmenande tilldelas största uppmärksamhet. Om man åt de anställda ger rättigheten att vägra delning av treveckorssemestern, kan detta medföra, att om uppgörelse om sådan delning ej kan träffas

mellan de två parterna, arbetsgivaren tvingas att i viss utsträckning förlägga den odelade treveckorssemestern till annan tidpunkt på året än sommaren. En sådan lösning anser TCO innebära en större nackdel för de anställda än om två veckor av semestern utgår under sommaren och den tredje veckan under annan tid på året. Den i alternativ I förutsedda möjligheten för arbetarskyddsstyrelsen, att i de fall, där överenskommelse om delning av semestern ej kan träffas, trots detta medgiva viss uppdelning, anser TCO icke vara en godtagbar lösning.

På grund av det anförda finner centralorganisationen den av arbetstidsutredningen förordade ordningen vara den lösning, som vore mest ägnad att tillgodose såväl rekreations- som produktionstekniska synpunkter. Härvid förutsättes, att för sådana områden, där en uppdelning av semestern på två perioder ur löntagarnas synpunkt skulle innebära avsevärda olägenheter, förhandlingar om sammanhängande semester komme att upptagas.

Alternativ III anses lämpligast av *kommerskollegium, samtliga handelskammare* utom handelskamrarna i Karlstad och Luleå, *arbetsmarknadsstyrelsens minoritet, telegrafstyrelsen, domänstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statens avtalsnämnd, länsstyrelserna i Östergötlands, Jönköpings, Gotlands, Kopparbergs och Norrbottens län, Svenska landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna exportförening, Sveriges köpmannaförbund, Svenska järnvägarnas arbetsgivareförening, Svenska lasttrafikbilägareförbundet, Sveriges hantverks- och småindustriorganisation, Svensk industriförening samt Sveriges redareförening.*

Av dessa remissinstanser betonar *kommerskollegium* angelägenheten av att semesterbestämmelserna utformades på sådant sätt att olägenheterna bli så litet betungande för näringslivet som möjligt. Företagarna borde därför i största utsträckning få frihet att förlägga semestern så, att den åstadkomme minsta möjliga rubbningar i produktionen och bäst anslöte sig till förhållandena inom varje särskilt företag. Enligt kollegiets mening möjliggjorde alternativ III den smidigaste anpassningen till de skiftande förhållandena i olika företag och branscher.

Telegrafstyrelsen upplyser, att telegrafverkets linjearbeten vore koncentrerade till den ljusare årstiden, och att det därför ur produktionssynpunkt vore önskvärt, att en del av semestern kunde förläggas till sådan tid av året, då arbetena på grund av mörker ej kunde bedrivas i full omfattning. Detta önskemål tillgodosåges genom en tillämpning av alternativ II eller III. I fråga om verkstadsarbete skulle det vara till fördel, om en del av semestern kunde ges i form av enstaka ledighetsdagar på sätt som angivits i alternativ III. Den produktionsminskande verkan torde genom en sådan förläggning bli mindre än vid tillämpning av något av de andra alternativen. Vid flera tillfällen hade dessutom önskemål framkommit från

verkstadsarbetarna om ledighet från arbetet under sommarlördagarna mot inarbetande av häremot svarande tid.

Statens avtalsnämnd uttalar, att alternativ III skulle innebära möjlighet att utlägga den tredje semesterveckan i form av exempelvis fria lördagar under sommarmånaderna, vilket icke blott i många fall skulle vara till fördel för de enskilda arbetstagarna utan även medföra ekonomiska fördelar vid många arbetsplatser, där driften å sommarlördagarna ur produktions-synpunkt bedömdes mindre lönande med hänsyn till en ofta iakttagen stegring av frånvarofrekvensen under dessa dagar eller med hänsyn till kostsamma uppvärmnings- eller igångsättningsprocesser. De farhågor för ett missbruk från arbetsgivarnas sida, som skulle kunna uppkomma inom områden, där arbetets natur i och för sig icke nödvändiggjorde en uppdelning av den tredje semesterveckan på enskilda dagar, kunde enligt nämndens mening elimineras genom ett införande i lagen av ett stadgande som medförde, att en sådan uppdelning finge verkställas först efter överenskommelse i kollektivavtalets form.

Svenska landstingsförbundet framhåller:

Enligt gällande tjänstereglemente och kollektivavtal för landstingens befattningshavare äger arbetsgivaren i princip bestämma semesterns förläggning, dock att arbetstagaren är tillförsäkrad minst så många semesterdagar i en följd, som svarar mot det i semesterlagen angivna antalet dagar. Arbetsgivaren kan sålunda helt bestämma över den del av semestern, som överstiger antalet semesterdagar enligt lagen. Den föreslagna bestämmelsen ger emellertid icke arbetsgivaren någon sådan rätt, då uppdelning av semestern i mer än två perioder alltid förutsätter en överenskommelse mellan parterna. När det gäller personal, som är anställd vid en sjukvårdsinrättning, där verksamheten givetvis aldrig helt kan inställas, kan en dylik bestämmelse följaktligen komma att medföra olägenheter. Förbundet skulle därför helst se, att lagen i dylika fall lämnar möjlighet öppen för arbetsgivaren att avgöra förläggningen och vid behov bestämma om uppdelning av tredje semesterveckan.

Svenska arbetsgivareföreningen yttrar, att de ur näringslivets synpunkt beklagliga konsekvenserna av en semesterökning skulle kunna väsentligt mildras, om arbetsgivaren finge rätt att förlägga semesterdagarna på sätt han funne lämpligast, d. v. s. enligt utredningens alternativ III. De tillkommande dagarna skulle då t. ex. kunna komma att utgå i form av ett antal fria lördagar eller måndagar eller kunna utläggas i samband med förekommande fridagar inom fack, där sådana vore vanliga, eller ock uttagas i samband med sedvanliga driftsstopp vid helger. Det skyddsintresse, som enligt arbetslidsutredningens uppfattning varit det som närmast motiverat semesterlagens tillkomst, åsidosattes icke, om fullständig frihet beträffande de sex sista semesterdagarna lämnades arbetsgivaren. Man hade anledning utgå från att arbetsgivaren vid utläggandet av de sista sex semesterdagarna toge all rimlig hänsyn till de önskemål, som arbetstagarna framställde. Den

stora frånvaro, som under de senare åren förekommit inom industrin på lördagar och särskilt sommarlördagar, vore ett bevis om något för arbetskraftens önskemål att just erhålla sommarlördagarna fria. Om en uppdelning av semestern, på sätt föreningen föreslagit, finge äga rum, kunde arbetskraftens önskemål i nu nämnda hänseende på ett smidigt sätt tillgodoses, och betydande irritation i förhållandet arbetsgivare—arbetare kunde undvikas.

Arbetsgivareföreningen framhåller vidare, att inom föreningens verksamhetsområde funnes fack med typiskt säsongbetonad verksamhet. Främst gällde detta vissa delar av anläggningsindustrin och byggnadsämnesindustrin. För dessa industrier talade lika starka skäl för att minska den obligatoriskt sammanhängande semestern till nio dagar, som föranlett utredningen till särskilt undantag för jordbruket. Detta undantag förordades därför även böra omfatta anläggningsindustrin och sådana byggnadsämnesindustrier, som vanligen endast bedreves under sommarhalvåret.

Arbetsgivareföreningen yrkar slutligen, att semesterlagens föreskrift om att semestern såvitt möjligt skall förläggas till sommaren måtte utgå. Som skäl härför anföres, att det funnes områden, inom vilka ur produktions-synpunkt hela semestern ej borde utgå under sommaren på grund av den högsäsong, som då rådde. Ofta förelåge inom sådana områden brist på arbete under vissa andra årstider, till vilka det ur många synpunkter skulle vara lämpligare, att en viss del av semestern, eventuellt hela semestern, kunde förläggas. Några allvarliga praktiska konsekvenser härav torde icke uppstå, då man kunde utgå ifrån att arbetsgivarna fortfarande skulle vara beredda att i möjligaste mån förlägga semestern till sommartid.

Till det av arbetsgivareföreningen framförda förslaget om begränsning av rätten till sammanhängande semester ansluter sig *Sveriges industriförbund*.

Sveriges köpmannaförbund åberopar arbetskraftsbristen samt de skiftande förhållandena såväl i olika branscher som på skilda orter såsom skäl för alternativ III.

Sveriges hantverks- och småindustriorganisation hävdar med bestämdhet, att det vore nödvändigt särskilt för de mindre företagen att arbetsgivaren bereddes möjlighet att dela semestern enligt alternativ III.

Slutligen må i detta sammanhang nämnas att *länsstyrelsen i Hallands län* — som avstyrkt alternativ I — icke tagit ställning till vilket av alternativ II eller III, som vore att föredraga, samt att *Svenska lokaltrafikföreningen* anser, att lagstiftningen borde möjliggöra tillämpning av både alternativ II och alternativ III.

Även i fråga om semesterns förläggning för arbetstagar vid jordbruket jämte därtill hörande binärningar och trädgårds-

skötseln samt för hembiträden i lanthushåll gå meningarna isär i de remissyttranden, i vilka man tagit ståndpunkt till detta spörsmål.

Utredningens förslag — som innebär en sådan ändring i gällande bestämmelser om semesterns förläggning för dessa arbetstagare att den sammanhängande semesterperioden ökas från sex till nio dagar för år — tillstyrkes av *medicinalstyrelsen* samt *länsstyrelserna i Örebro och Västmanlands län*.

Förslaget att öka det antal semesterdagar, som enligt lagen skall utgå i en följd, avstyrkes av *lantbruksstyrelsen, lantbruksakademien, en minoritet inom arbetsmarknadsstyrelsen, domänstyrelsen, länsstyrelserna i Södermanlands, Östergötlands och Västernorrlands län, Svenska lantarbetsgivareföreningen, Sveriges lantbruksförbund och Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen*.

Som skäl för sin ståndpunkt anför *Svenska lantarbetsgivareföreningen*, att redan nu gällande bestämmelser om en sammanhängande semestertid av sex dagar, vilka enligt kollektivavtal skulle förläggas under tiden 15 maj — 15 september, beredde arbetsgivarna stora bekymmer. Tidigare hade jordbruket haft markerade toppar i arbetskraftsbehovet, framför allt vårbruket, hösköden, sädessköden och rotfruktsupptagningen. Däremellan hade funnits dalar på i regel ett par veckor. I regel hade man konstant hållit det arbetarantal, som behövs under toppperioderna eller åtminstone nära nog det antalet.

Föreningen fortsätter:

Hade man i dag haft kvar dessa förhållanden, skulle en ökning av sommarsemester ej titt sig så bekymmersam. Under senare år har emellertid jordbruket varit föremål för en kraftig rationalisering och driftsomläggning. Driften har mekaniserats i hög grad. På de fem senaste åren har antalet traktorer ökat från ca 25 000 till ca 60 000. Tack vare traktorerna har vårbruket numera upphört att vara en arbetstopp. Samtidigt har vallskörden förändrats. Den börjar nu tidigt med ensilageinläggning och kan eller rättare sagt måste därigenom utsträckas över en längre period. Vidare har man infört nya växtslag, t. ex. oljeväxterna, som kräva fortlöpande tillsyn. Allt detta har gjort att arbetstopparna i stor omfattning utjämnats och att dalarna dem emellan i motsvarande mån utfyllts. Arbetskraftsbehovet är numera tämligen konstant under växtperioden. Under sommaren finns det ej några mellanperioder, till vilka semestern kan förläggas utan hinder för produktionen.

Svårigheterna att anvisa längre sammanhängande sommarsemester accentueras ytterligare därav, att det nutida moderna jordbruket arbetar med ett högförädlat och känsligt material som ställer krav på snabba ingripanden. Som exempel kan nämnas att oväntade angrepp av skadeinsekter och växtsjukdomar kan åsamka allvarliga förluster, om de inte bekämpas i tid. Jordbrukaren kan därför inte för någon längre tid ställa sig utan arbetskraft.

Man måste också ta hänsyn till att jordbruksdriften är i hög grad beroende av väderleksförhållandena. I det fallet kan jordbruket inte jämföras

med andra näringar. En stor del av årsproduktionen kan äventyras, om skörden eller jordens beredning för sådd inte sker i rätt tid. Om man utsträcker den sammanhängande semestern, som ju dessutom skall varslas 14 dagar i förväg, ökas risken för skördeförstöring i kraftigt stigande proportion för varje utökad dag. Oförutsedda växlingar i väderleken kan nämligen avsevärt förskjuta tidpunkten för olika arbetens avslutande eller påbörjande och dessa förskjutningar kunna ej bedömas lång tid i förväg.

Föreningen framhåller vidare, att jordbrukarna med hänsyn till det ringa antalet arbetare per arealenhet och nödvändigheten av att arbeta i lag i regel nödgades ge så många arbetare som möjligt semester samtidigt för att sedan ånyo kunna driva arbetet effektivt. Uppehållet i arbetet måste då avpassas med hänsyn till risken för växlingar i väderleken. Vid jordbruk, som vore förenat med djurskötsel, måste under djurskötarnas semesterledighet dessa ersättas i arbetet av utarbetare. Följden härav bleve sålunda, att dessa utarbetare komme att undandragas sitt normala arbete ej endast under deras egen semester utan även under djurskötarnas semestertid. Redan med nuvarande bestämmelser kunde resultatet bli, att utarbetet i stor utsträckning måste ligga nere under flera veckor i sträck, och detta under period då jordbruket hade allra svårast att undvara arbetskraften.

Enligt vad föreningen uttalar kan vid oförändrad driftsinriktning en utökad sommarsemester icke genomföras, såvida ej tillräckligt antal fullgoda semestervikarier ställes till förfogande. Rörande möjligheterna att anskaffa dylika vikarier anför föreningen:

Sådana ha hittills knappast alls stått till buds. Någon anledning till antagandet att man kan räkna med någon ökad tillgång på dem under den närmaste framtiden torde icke finnas. Visserligen har i yttrande från Svenska lantarbetareförbundets sida under utredningens gång hävdats, att någon svårighet att bereda jordbruksarbetarna en längre sammanhängande semesterledighet ur arbetskraftssynpunkt för närvarande icke synes föreligga. Förbundet har i samband därmed hänvisat till sin arbetslöshetsstatistik som utvisat stegrad arbetslöshet. Ett närmare studium av förbundets arbetslöshetsstatistik för år 1948 (den senast tillgängliga) ger emellertid vid handen, att medan det genomsnittliga antalet arbetslösa manliga organiserade lantarbetare under hela året var 3,1 procent, uppgick arbetslösheten till 5 procent under månaderna november—mars men till endast 1,8 procent under månaderna april—oktober. För samtliga arbetare, såväl manliga som kvinnliga, visar även år 1948 i förhållande till år 1947 en markant nedgång i arbetslösheten under sommarmånaderna med motsvarande uppgång under månaderna november—januari. Enligt föreningens uppfattning är arbetskraftsbehovet i jordbruket i det närmaste konstant under sommaren. Den arbetslöshet, som under denna tid trots detta registrerats av förbundet, måste därför ha sin naturliga förklaring, särskilt om man ser den i belysning av rapporterna från den offentliga arbetsförmedlingsverksamheten under samma tid. Under sommarhalvåret 1950 var sålunda beträffande lantarbetare antalet platsansökningar i förhållande till antalet lediga platser följande.

	Antal sökande	Antal lediga platser
April	4 777	5 791
Maj	4 848	11 213
Juni	3 675	8 518
Juli	3 614	5 946
Augusti	4 160	6 257
September	5 409	8 788

Även om statistiken delvis kan vara missvisande på grund av att ett visst antal platser tillsätts utan anlitannde av arbetsförmedling, visar den dock klart att jordbruket under hela den angivna tiden haft brist på arbetskraft.

Den omläggning av produktionen, som jordbrukarna enligt föreningens mening komme att tvingas till vid en förlängning av sommarsemester, komme att gå ut över de mera arbetskrävande produktionsgrenarna, såsom hackrensade grödor — bl. a. rotfruktsskötseln — och de tidigast mognande grödorna, såsom vinterraps och vinterkorn, samt över ladugårdsskötseln. Arbetskraftsproblemet vore ju en av de faktorer, som förorsakat den ganska omfattande övergången till kreaturslös drift. Frågan om ersättare under ordinarie djurskötares fridagar och semester hade blivit allt svårare att lösa i och med att antalet utarbetare minskat. En utökning av sommarsemester komme därför otvivelaktigt att i hög grad påskynda övergången till kreaturslös och över huvud taget mera extensiv drift.

Föreningen vänder sig i fortsättningen mot uppfattningen, att en särställning för lantarbetarna i fråga om rätten till sammanhängande semester skulle ofördelaktigt påverka nyrekryteringen av arbetskraft till jordbruket samt anför härom:

Erfarenheterna från de senast gångna åren giva alls icke vid handen att en förlängd sommarsemester för den enskilde lantarbetaren skulle vara ett önskemål av sådan tyngd att det, om det ej tillgodoses, skulle förmå honom att söka sig från jordbruket. På arbetstidsutredningens begäran inhämtade föreningen från sina medlemmar uppgifter rörande tillämpningen av nuvarande semesterbestämmelser. Av dessa framgick bl. a. att det i icke mindre än ca 20 procent av fallen förekommit att arbetare avstått från att taga ut hela sin semester. I endast ca 8 procent har lantarbetarna tillförsäkrat sig längre sammanhängande semester än 6 dagar. Det finns ytterligare en omständighet, som pekar i samma riktning. Det är ju väl känt att bristen på arbetskraft i många fall förmått arbetsgivarna att utge bättre förmåner än lag och avtal föreskriver. Överbetalning har sålunda varit en allmän företeelse och vanligast beträffande djurskötare, eftersom bristen på sådan arbetskraft är särskilt framträdande. Om arbetarna önskat längre semester i stället för ökad lön, skulle de säkerligen i betydligt större utsträckning än vad ovan angivits ha sökt erhålla en sådan förmån. Av de i utredningen redovisade semesterönskemålen framgår för övrigt att lantarbetarna till skillnad mot flertalet övriga arbetare i landet med överväldigande majoritet avhöjt att få hela semesteren i ett sammanhang. Som tendens och ur

psykologisk synpunkt är detta av betydelse. En del lantarbetare ha t. o. m. uttalat tvivelsmål om möjligheten att taga ut 12 dagar på en gång.

Föreningen framhåller ytterligare, att den omständigheten att prestationen per arbetare till följd av den utökade maskindriften inom jordbruket numera vore väsentligt större än tidigare icke i och för sig vore ett skäl för längre sammanhängande semester. Dels hade arbetet genom mekaniseringen blivit mer intressant och omväxlande och dels utfördes de tyngre och mera tröttande arbetsmomenten av maskiner, varför snarast en lättnad i arbetet uppstått, även om den högre arbetstakten fordrade mera uppmärksamhet och påpasslighet av arbetarna.

Därest en treveckorssemester trots allt skulle genomföras vidhåller föreningen ett redan till arbetstidsutredningen framfört förslag om 6 dagars sammanhängande sommarsemester, 6 dagars sammanhängande vintersemester och 6 dagars semester efter arbetsgivarens bestämmande antingen som sammanhängande ledighet eller som enstaka semesterdagar.

Övriga remissinstanser, som avstyrka att rätten till sammanhängande sommarsemester vidgas för lantarbetarna och därmed jämställda arbetstagare, åberopa i stort sett samma skäl som lantarbetsgivareföreningen.

Vad särskilt angår trädgårdsodlingen anför *Svenska trädgårdsarbetsgivareföreningen*.

Trädgårdsodlingen är i hög grad beroende av den naturliga växtsäsongen. Frilandsodlingen av trädgårdsprodukter, plantskoleskötseln samt frukt- och bärodlingen har då sin egentliga verksamhetstid, varunder en kontinuerlig skötsel av växterna är nödvändig. Även växthus- och bänkodlingar äro säsongbetonade och särskilt senvintern och sommarhalvåret äro arbetsbråda perioder. Beroende på produktionsriktningen kan arbetsbehovet vara något växlande. Bristen på arbetskraft, som varit särskilt svår under senare år, har tvingat odlarna att rationalisera driften, framförallt genom att nedbringa behovet av manuell arbetskraft samt genom maskindrift i den mån sådan kunnat införas. För att utjämna arbetstopparna söker man om möjligt låta växtodlingsplanen omfatta odlingar, som påfordra möjligast kontinuerliga behov av arbetskraft. Från det förkultiveringen av växterna börjar och intill tiden för de första frosterna på hösten, är därför arbetskraftsbehovet numera tämligen konstant, dock med oundvikliga arbetstoppar under planteringstider, bärskörd, fruktplockning och beträffande plantskolorna vår- och höstexpediering. En utökning av den sammanhängande semestern under sommaren kommer på grund härav att för trädgårdsodlingen och den närstående verksamhetsgrenar få högst allvarliga konsekvenser. Trädgårdsodlingens produkter måste skördas manuellt och skörden sker successivt under största delen av växtsäsongen. Då trädgårdsodlingens produkter här till i regel äro ömtåliga och någon eller några få dagars försening kan omintetgöra möjligheterna att saluföra dem, framstår det som än mera uppenbart att en förlängd sammanhängande sommarsemester kan få ytterst svåra verkningar.

En utökning av sommarsemestern kommer för trädgårdsodlingens vidkommande otvivelaktigt att medföra en minskning i odlingarnas omfattning i syfte att möjliggöra för ägaren att endast med familjens hjälp sköta

dem. Övergång till mera extensiv drift, därvid lejd arbetskraft endast beredes kortvarig anställning, kan förväntas bli en annan av följderna.

Å andra sidan gå vissa remissyttranden mer eller mindre bestämt i riktning mot ett likställande av jordbruksarbetarna med övriga arbetstagare i fråga om semesterns förläggning. *Arbetsmarknadsstyrelsen* (majoriteten) finner det sålunda tveksamt, huruvida det verkligen vore motiverat att uppehålla särbestämmelser i detta hänseende; och enligt *Riksförbundet landsbygdens folk* skulle det — trots de svårigheter som för jordbrukets del skulle göra sig gällande vid en förlängning av den sammanhängande semesterperioden — vara mest tillfredsställande att slopa undantagsbestämmelserna för de anställda vid jordbruket och tillförsäkra dem samma förmåner som de anställda inom industrien. Med hänsyn till den allmänna tendensen att koncentrera semestertiden till en relativt begränsad period under sommaren ansåge sig förbundet icke oreserverat kunna tillstyrka detta. Om däremot icke i kollektivavtal eller annorstädes uppställdes villkor, som försvårade förläggningen av semestern till för jordbruket mera lämpliga perioder, ville förbundet förorda, att semesterbestämmelserna för arbetstagarna vid jordbruket utformades enligt samma principer som för övriga arbetstagare.

Svenska lantarbetareförbundet — som icke tagit ställning till frågan om sammanhängande eller uppdelad treveckorssemester — understryker kraftigt, att samma bestämmelser, som komme att införas för arbetstagare i allmänhet, också borde gälla för arbetstagare inom jordbruk och trädgårds-skötsel samt för hembiträden i lanthushåll. Föreningen erinrar om att arbetet inom jordbruket i hög grad mekaniserats, sedan den nu gällande undantagsbestämmelsen infördes, samt anför härom:

Enligt av jordbrukets kalkylsakkunniga utförda beräkningar utgjorde antalet traktorer och dragbilar under produktionsåret 1938/39 21 800 och beräknas under året 1950/51 uppgå till 65 800 eller en tredubbling. Därtill kommer 5 000—6 000 skördetröskor och andra maskiner och maskinella anläggningar. Detta jämte införande i större omfattning än någonsin av ackordsarbete inom jordbruket har medfört en väsentligt uppdriven arbetstakt. Genom en gradvis skeende övergång till säsonganställningar inom jordbruket med därav följande minskning av den fasta arbetarstammen, ökas ytterligare arbetsintensiteten under högsäsongen med därav följande ökade krav på arbetskraften. Dessa omständigheter motivera enligt förbundets mening ett upphävande av nu gällande undantagsbestämmelser för lant- och trädgårdsarbetarnas del.

Enligt förbundet vore det icke bara en fråga om rättvisa att lant- och trädgårdsarbetarna beredes samma semesterförmåner som andra arbetstagare. Det vore också en fråga om dessa näringars möjligheter att på någorlunda jämställd fot kunna konkurrera om den tillgängliga arbetskraften. Många samverkande orsaker hade bidragit till att arbetskraften från jordbruk och trädgårdsskötsel övergått till andra näringsgrenar i något snab-

bare takt än vad som kunde anses önskvärt. Att också missnöje med arbetstids- och semesterförläggning varit en av dessa orsaker ansåge förbundet för sin del alldeles uppenbart. Ett konserverande av de rådande missförhållandena kunde, då frågan nu erhållit ny aktualitet, komma att medverka till en ökad utflyttning av arbetskraft från jordbruk och trädgårdsskötsel.

Förbundet berör i fortsättningen frågan, huruvida arbetsförhållandena inom jordbruket och trädgårdsskötseln medgiva längre sammanhängande semester än 6 dagar. I detta hänseende anföres:

Inom såväl jordbruk som trädgårdsskötsel finnas under den egentliga säsongen perioder med minskat arbetsbehov. Det förekommer till och med att lantarbetare permitteras under kortare tider under sommaren. De numera mycket talrika säsonganställda lant- och trädgårdsarbetarna få icke någon semesterledighet utan få efter säsongarbetets slut på hösten åtnöjas med semesterersättning. De förmenta svårigheterna skulle då inskränka sig till den fast anställda arbetskraften. Men också för denna finnas perioder av relativt arbetslugn som inträder sedan vårbruket är avslutat och innan hö- och stråsädesskörden tager sin början. Icke minst under denna mellanperiod finns tillräckligt utrymme för beredandet av sammanhängande semester. För hela djurskötargruppen, som omfattar omkring en fjärdedel av samtliga arbetstagare inom jordbruket, föreligger överhuvudtaget den bästa tiden att förlägga semestern på sommaren, då djuren gå på bete med därav följande avsevärda nedgång av arbetsuppgifterna. Också inom trädgårdsskötseln inträder en arbetslugn period efter vår- och försommararbetenas avslutning omkring midsommartiden. Tillräckligt utrymme finns under själva högsommaren för utgivandet av sammanhängande semester och intill dess att en brådare tid inträder i slutet av augusti. En av förbundet företagen undersökning år 1948 visade att 52,1 procent av trädgårdsarbetarna under detta år erhållit sammanhängande sommarsemester genom frivilliga överenskommelser.

Landsorganisationen — som enligt vad förut anförts tillstyrkt sammanhängande treveckorssemester för arbetstagare i allmänhet — framhåller:

Beträffande förläggningen av semester för arbetstagare inom jordbruket anser landsorganisationen i likhet med Svenska lantarbetareförbundet att några särbestämmelser icke vidare böra upptagas för hithörande kategorier. Det kan visserligen icke bestridas att med den ställning landsorganisationen tagit till frågan om sammanhängande resp. uppdelad semester vissa betänkligheter kunna anföras mot att i allo likställa här ifrågavarande arbetstagare med t. ex. arbetstagare inom industrien. Då landsorganisationen likväl anser sig kunna biträda förbundets ståndpunkt är det därför att denna är försvarlig även från jordbruksnäringens synpunkt med hänsyn dels till att ingen inskränkning ifrågasatts i arbetsgivarens rätt att bestämma tidpunkten för semestern, dels till möjligheten av avtalsmässig uppdelning.

Landsorganisationen uttalar vidare, att jordbrukets arbetskraftsförsörjning icke i längden kunde säkerställas, om man på jordbrukarhåll hölle fast vid sin inställning om nödvändigheten av en snävare skyddsrättslig

behandling av jordbrukets arbetskraft än vad som gällde för arbetstagare på andra områden.

Vidkommande spørsmålet om anordningar i syfte att få till stånd en större spridning av semestrarna beklagar *Reso*, att utredningen ej funnit anledning att föreslå skapandet av ett semesterråd. Visserligen hade *Reso* icke några överdrivna förhoppningar om att ett semesterråd skulle ha möjlighet att i dagens läge befordra lösningar av de organisatoriska problem, som semesterförhållandena i vårt land skapat. Men enbart förefintligheten av ett sådant råd, där statsmakterna, arbetsmarknadsparterna samt semester- och fritidsorganisationerna kunde komma samman, skulle måhända öppna vägarna för en samverkan, som gäve arbetarna och de anställda vidgade möjligheter att använda semesterledigheten på det sätt som vore avsett. *Reso* ville därför föreslå, att tanken på ett semesterråd upptoges till förnyat övervägande.

Statskontoret och *länsstyrelsen i Kronobergs län* avvisa däremot i likhet med utredningen tanken på att inrätta ett dylikt råd. *Socialstyrelsen*, *länsstyrelsen i Jämtlands län* och *Svenska turistföreningen* förorda propaganda samt fortsatt samverkan mellan arbetsmarknadens parter, reseföretag och turistorganisationer i syfte att komma till rätta med de problem, som en alltför stark koncentration av semestrarna till högsommaren innebure.

I detta sammanhang må slutligen nämnas att *länsstyrelsen i Kopparbergs län* framkastar tanken på att bereda dem, som taga semester under exempelvis maj, juni, september och oktober, en icke alltför obetydlig förlängning av semestertiden. Detta skulle för arbetstagarna innebära kompensation för de kortare dagar och den svalare väderlek, som kännetecknade sagda tider. För arbetsgivarna skulle den längre tiden för bortovaro uppvägas av fördelen att slippa ordna semester för alla anställda under två korta sommarmånader, vilket framför allt bleve till stor fördel för de företag, som icke kunde inställa driften under semesterperioden. Till att börja med borde en dylik ordning genomföras för de statsanställda, varefter exemplet sannolikt skulle vinna efterföljd inom det enskilda näringslivet.

Departementschefen.

Semesterlagstiftningen uppbäres av den grundtanken, att det ur olika synpunkter är ett samhälleligt intresse att så långt det är möjligt skydda arbetstagarnas hälsa i både fysiskt och psykiskt hänseende. I sådant syfte vill lagstiftningen bereda de anställda tillfälle till viss tids årlig ledighet av ej alltför kort varaktighet, under vilken de skola kunna utan minskning i sina inkomster söka den rekreation varav de äro i behov.

Genom 1938 års semesterlag — vår första egentliga lagstiftning på detta område — bestämdes semesterns längd till två veckor om året lika för alla

de i allmän eller enskild tjänst anställda, som berördes av lagen, d. v. s. den överväldigande majoriteten av landets arbetstagare. Vid lagens tillkomst underströks att lagen hade karaktär av minimilagstiftning; två veckors ledighet från arbetet ansågs alltså för de helårsanställda arbetstagarna vara minimum för att de skulle kunna erhålla tillräcklig vila och återvinna krafterna.

År 1945 avlöstes 1938 års semesterlag av den ännu gällande lagen om semester av den 29 juni 1945. Den revision av semesterlagstiftningen, som den nya lagen innebar, hade sin största betydelse för de korttidsanställda arbetstagarna, även om också en del andra problem, som uppkommit kring den äldre semesterlagen, fördes fram till sin lösning. Någon generell ökning av den lagstadgade semesterns längd ifrågasattes icke vid detta tillfälle.

Vid 1946 års riksdag genomfördes en lagstiftning om utökad semester rätt för några kategorier arbetstagare, nämligen dels ungdomar under 18 års ålder och dels vissa grupper arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete. Dessa sistnämnda arbetstagare — beträffande vilka semesterbestämmelserna återfinnas i lagen den 29 juni 1946 om förlängd semester för vissa arbetstagare med särskilt pressande eller hälsofarligt arbete — utgjordes av arbetstagare, som utföra 1) arbete under jord i gruva eller stenbrott, 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län, 3) nattarbete, 4) arbete i mörkrum och 5) arbete, däri arbetstagaren utsättes för röntgenstrålning eller strålning från radioaktiva ämnen. För ungdomen och för de fyra första av de övriga arbetstagarkategorierna fastställdes semesterns längd till tre veckor, medan de arbetstagare, som utsätts för röntgen- eller radiumstrålning och som till följd därav ha ett alldeles särskilt starkt behov av en längre tids årlig avkoppling från arbetet, fingo en lagstadgad semester om sex veckor.

Under förarbetena till 1946 års semesterlagstiftning erinrades om, att den allmänna tvåveckorsemestern utmätts efter ett antaget minimibehov och att man således redan vid den första semesterlagens tillkomst utgått från att det funnes arbetstagare, som vore i behov av längre semester än två veckor. Vid de undersökningar, som föregingo den nya lagstiftningen, konstaterades också, att arbetstagarna i stor utsträckning hade behov av längre semester än som tillförsäkrats dem genom 1945 års semesterlag. Den sakkunnigkommitté, som hade frågan om hand, ifrågasatte därför, om icke en generell förlängning av den lagstadgade semestertiden borde genomföras. Tanken därpå avvisades emellertid på grund av de starka betänkligheter av ekonomisk art, som ansågos möta mot att i dåvarande läge genomföra en dylik semesterreform.

Frågan om förlängning av den lagstadgade semestertiden togs sedan upp vid 1947 års riksdag i anledning av en då väckt motion (II: 307). I sitt utlåtande (nr 15) över motionen anförde andra lagutskottet bl. a., att en-

ligt utskottets mening en generell ökning av semestern vore synnerligen önskvärd men att en förutsättning därför torde vara, att kristidens varubrist blivit hävd. Vidare uttalade utskottet, att tiden för en allmän förlängning av semestern syntes vara inne först då genom ytterligare rationalisering och andra åtgärder med produktionsstegrande verkan ett utökat produktionsresultat säkerställts. Utskottet förutsatte, att Kungl. Maj:t hade sin uppmärksamhet riktad på frågan om en allmän ökning av den lagstadgade semesterns längd och efter vederbörlig utredning framlade förslag härom, då tiden därtill vore inne. På hemställan av utskottet beslöt riksdagen att i skrivelse (nr 102) till Kungl. Maj:t tillkännagiva vad utskottet sålunda anfört.

Mot bakgrunden av den utveckling, som här skisserats, måste den utvidgning av den legala semesterrätten, som beslöts år 1946, uppenbarligen betraktas såsom ett provisorium i avbidan på att situationen bleve sådan, att det vore möjligt att genomföra en allmän förbättring av semesterförmånerna. Frågan om en semesterreform var alltså ingalunda ny när jag, efter bemyndigande, i mars 1948 uppdrog åt arbetstidsutredningen att undersöka möjligheterna till en allmän ökning av semesterns längd.

Detta uppdrag har numera slutförts av arbetstidsutredningen, som i ett i september 1950 avgivet betänkande föreslår, att semestern skall utgå med 1½ dag i stället för såsom f. n. 1 dag för varje kalendermånad av kvalifikationsåret, vilket i realiteten betyder, att den lagstadgade semestern skall ökas från två till tre veckor om året. Reformen skall enligt förslaget träda i kraft den 1 juli 1951, från och med vilken dag arbetstagarna skola kunna kvalificera sig för den längre semestern. Eftersom semestern i flesta fall utgår året efter det den intjänats, innebär förslaget, att den stora massan av arbetstagare, som ha fortlöpande arbete hela året, kommer att få semester 15 dagar under år 1952 och fulla tre veckor fr. o. m. 1953. Övergången till treveckorssemester skulle alltså ske successivt under loppet av två år.

Arbetstidsutredningen har funnit spørsmålet om att införa allmän treveckorssemester i huvudsak vara en avvägningsfråga. Enligt utredningen gäller problemet ytterst valet mellan att låta den fortgående normala produktionsstegringen taga sig uttryck i högre löner eller få form av mindre lönestegringar och längre årlig ledighet. Utredningen har funnit klarlagt, att arbetstagarna äro beredda att byta ut viss möjlig löneförbättring mot ökad fritid. Samhället bör enligt utredningens uppfattning medverka härtill, såvida ej verkningarna bli sådana, att de ur samhällets synpunkt ej kunna godtagas. Härför anser emellertid utredningen någon risk icke föreligga.

I och för sig torde numera knappast råda några delade meningar om det önskvärda i att utsträcka semestern för arbetstagarna i gemen till tre veckor om året. Härom är man också så gott som ense i de remissyttran-

den, som avgivits över arbetstidsutredningens förslag. Skälen för en semesterförlängning äro också uppenbara; och det synes mig naturligt om tidpunkten nu skulle vara inne, då arbetstagarna mera allmänt hellre vilja taga ut den standardförbättring, som en produktionsstegring möjliggör, i längre vilotid än i höjd lön. Det alltmera ökade jäktet i livsföringen över huvud och icke minst på arbetsplatserna torde sannolikt många gånger vara direkt skadligt för hälsan och i vart fall medföra ökat behov av rekreation. Det synes mig också ofrånkomligt, att semestern rätt utnyttjad bidrager till att skapa fysiskt eller psykiskt bättre utrustade människor, vilka på längre sikt kunna prestera ett både kvalitativt och kvantitativt fullvärdigare arbete än hittills. Därav har naturligen hela landet gagn.

Men jag vill också framhålla en annan synpunkt, som i detta sammanhang synes mig beaktansvärd. Flertalet tjänstemän har redan nu till följd av reglementen, avtal eller sedvänjor längre semester än två veckor om året, medan däremot den stora mängden övriga arbetstagare får nöja sig med semester enligt lagens minimiregler. Åtskilliga av dessa arbetstagare äro även i fråga om andra med arbetet sammanhängande förhållanden än semestern icke särskilt väl ställda. Det torde därför icke kunna förnekas, att sociala rättviseskäl tala för att en större likställighet i semesterhänseende kommer till stånd genom en förbättring av den kroppsarbetande befolkningens ställning härvidlag — en förbättring som icke synes kunna förverkligas i önskvärd utsträckning annat än genom lagstiftning. De grupper, som nu äro missgynnade i fråga om semesterns längd, kunna härigenom antagas vinna ökad trivsel både med sina egna och samhällets förhållanden, vilket bör vara ägnat att stärka samhällssolidariteten och öka arbetsenergien.

Frågan om att införa allmän treveckorssemester kan emellertid icke bedömas enbart från synpunkten av de fördelar i form av förbättrad folkhälsa och ökad arbetsenergi, som enligt vad jag nyss utvecklat äro förknippade med en dylik reform. Önskvärdheten av längre semester får nämligen icke leda till ett åsidosättande av kraven på upprätthållandet av produktionen. Kring detta spörsmål ha i remissyttrandena gjorts olika uttalanden. Från flera håll framföras allvarliga erinringar om att en ökad ledighet för arbetstagarna i enlighet med vad arbetstidsutredningen föreslagit skulle starkt påverka produktionen i negativ riktning; och det har gjorts gällande att de ekonomiska förutsättningarna för att genomföra reformen ännu icke vore för handen samt att vi borde ställa oss avvaktande till dess mera stabila förhållanden inträtt.

Jag anser mig icke i detta sammanhang böra lämna någon närmare redogörelse för det nuvarande ekonomiska läget utan hänvisar till den nationalbudget för år 1951, som framlagts i årets statsverksproposition. Vad angår frågan om de samhällsekonomiska verkning-

arna av allmän treveckorssemester vill jag till en början understryka vikten av att farhågorna för reformens negativa verkningar härutinnan icke överdrivas. Erfarenheterna från tidigare tillfällen, då det varit fråga om att ändra semester- eller arbetstidslagstiftningen till arbetstagarnas förmån, peka otvivelaktigt hän mot att man på sina håll varit benägen att gå till betydande överdrifter när det gällt att bedöma de svårigheter, som i de olika fallen befarades skola uppstå.

Industriens utredningsinstitut har beräknat att reformens genomförande skulle kunna medföra ett produktionsbortfall om 1,5 å 2 procent. Med samma utgångspunkt och om hänsyn tages till att reformen icke berör hela vårt lands förvärvsarbetande befolkning — denna uppskattas till omkring 3 miljoner — utan endast något mer än 1,5 miljon därav, skulle man dock kanske kunna räkna med att produktionsbortfallet stannade vid 1 å 1,5 procent. Alla dylika sifferberäkningar äro emellertid, såsom utredningsinstitutet även framhållit, mycket ovissa och att med säkerhet avgöra hur produktionen kommer att påverkas torde över huvud icke låta sig göra. Klart är dock att, om man bortser från de onormala åren i samband med det senaste världskriget, näringslivet under senare år skridit stadigt framåt. Under de senaste åren har sålunda den totala produktionen i samhället årligen vuxit med 4 å 5 procent. Även om man med hänsyn till ökade råvarusvårigheter och övriga återverkningar av det internationella läget av försiktighetsskäl för den närmaste framtiden icke anser sig böra räkna med en starkare produktionsstegring än 3 procent om året, är det uppenbart, att genomförandet av allmän treveckorssemester icke kan föranleda någon absolut produktionsminskning ens på kort sikt utan endast få såsom följd, att produktionsökningen blir mindre än vad som eljest skulle ha blivit fallet. Med hänsyn till näringslivets förmåga att anpassa sig efter olika förhållanden och till den ökade arbetsinsats, som torde följa av en semesterledighet av tillräcklig längd, är det enligt min mening icke troligt, att den befarade uppbromsningen av produktionsstegringen blir så stor, att den bör betraktas såsom ett avgörande hinder mot semestertidens utvidgning.

Såsom redan berörts har i vårt land produktiviteten under de senaste åren varit starkt stigande, och såvitt nu kan överblickas torde förutsättningarna för en fortsatt gynnsam produktionsutveckling få bedömas såsom tämligen goda. Naturligen kan emellertid den internationella spänningen medföra komplikationer av olika slag. Härom är det dock bäst att i dagens läge icke göra några förutsägelser. Enbart den omständigheten att det internationella läget kan förvärras med därav förenade följder för vårt lands vidkommande synes icke utgöra tillräcklig anledning att låta anstå med genomförandet av en eljest eftersträvansvärd reform.

I enlighet med det anförda ansluter jag mig till arbetstidsutredningens

förslag, att den lagstadgade semestern med verkan från och med den 1 juli 1951 utsträcker från två till tre veckor. Juli månad detta år blir alltså den första månad, som kvalificerar till den längre semestern. Enär semesterlagen är så konstruerad, att semestern i allmänhet utgår året efter det den intjänats, följer därav, att de arbetstagare, som genom sitt arbete förvärvat full semesterrätt, under år 1952 bli berättigade till 15 dagars semester och att tre veckors semester får åtnjutas först under 1953. En dylik successiv övergång till den nya ordningen underlättar otvivelaktigt reformens genomförande.

I en del remissyttranden har mot förslaget invänts att arbetstagarnas semester icke borde förlängas, förrän semesterspörsmålet för vissa fria företagare, framför allt företagare inom småindustrien och det mindre jordbruket, blivit löst. Jag vill gärna vitsorda, att de olika småföretagarnas möjligheter till ordnad ledighet är ett problem, vilket förtjänar den största uppmärksamhet. Arbetsmarknadsstyrelsen är emellertid f. n. sysselsatt med att pröva frågan om de åtgärder, som från samhällets sida kunna vidtagas för att öka fritidsmöjligheterna även för dem, som ej äro anställda och som därför falla utanför den nuvarande semesterlagstiftningen. Till detta problem torde statsmakterna således i sinom tid få taga ställning. Något bärande skäl för att låta semesterreformen för arbetstagarnas del anstå i avbidan på resultatet av arbetsmarknadsstyrelsens utredning synes ej föreligga.

Jag övergår så till spørsmålet om hur en till tre veckor ökad semester bör förläggas. Arbetstidsutredningen har uppställt tre olika alternativ. Enligt samtliga bibehålles den nuvarande i semesterlagen inskrivna rekommendationen, att semestern bör, såvitt arbetstagaren ej önskar annorlunda, om möjligt förläggas till sommartid. Ej heller föreslås någon ändring i lagens regel, att parterna kunna träffa överenskommelse om sådan uppdelning av semestern, som de finna önskvärd. Vad som skiljer alternativen åt är i vad mån arbetsgivaren skall ha möjlighet att ensidigt bestämma om semesterns uppdelning. Alternativ I innebär i denna del, att semestern — när det alltså ej mellan parterna föreligger överenskommelse om dess uppdelning — skall få delas endast efter medgivande av arbetarskyddsstyrelsen och att styrelsen skall få lämna dylikt medgivande blott då sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för vederbörande företags drift. I intet fall skall semestertiden få delas i mer än två perioder, av vilka den ena skall utgöra minst två veckor. Enligt alternativ II äger arbetsgivaren själv bestämma om delning av semestertiden i två perioder, därav en om minst två veckor. Alternativ III skiljer sig från alternativ II såtillvida, att arbetsgivaren, för fall att överenskommelse icke kan träffas med arbetstagaren, skall kunna dela semestertiden

i två eller flera perioder, varav en skall omfatta minst två veckor. Den återstående semestertiden skall alltså enligt detta alternativ kunna utgivas i form av enstaka ledighetsdagar.

Arbetstidsutredningen anser, att alternativ II är den i varje fall f. n. lämpligaste utformningen. I remissyttrandena ha framkommit olika meningar rörande vilket av alternativen som är att föredraga. De som företråda kroppsarbetarna ha i allmänhet motsatt sig, att arbetsgivarna skulle äga ensidigt uppdelat semestern, och ha i enlighet härmed förordat alternativ I. Tjänstemännens organisationer ha däremot i regel anslutit sig till alternativ II, alltså det alternativ som medgiver arbetsgivaren rätt att utlägga den tredje semesterveckan i en särskild period. Arbetsgivarsammanslutningarna åter ha allmänt tillstyrkt alternativ III, d. v. s. en ordning, som medgiver arbetsgivaren rätt att utan överenskommelse med arbetstagaren uppdelat den tredje semesterveckan i enstaka ledighetsdagar. Övriga remissinstanser ha stannat för antingen alternativ II eller alternativ III.

För egen del vill jag först framhålla, att man icke bör alltför mycket understryka olikheterna mellan de tre alternativen. Av utredningen i ärendet framgår, att parternas intressen i fråga om en eventuell delning av semestern i många fall kunna antagas överensstämma. Från arbetsgivarsidan har sålunda framhållits, att semestern ofta skulle komma att utgå i ett sammanhang, även om arbetsgivarna erhöle rätt att förordna om delning. Omvänt ha från arbetstagarhåll uttalats vissa sympatier för delad semester; och arbetarnas organisationer ha genomgående förklarat sig villiga att genom överenskommelse medverka till delning av semestern, då så kunde visa sig nödvändigt med hänsyn till förhållandena inom yrket. Goda förutsättningar böra alltså föreligga för att parterna i betydande utsträckning skulle kunna i samförstånd lösa frågan hur semestern lämpligen bör utgå.

Lagbestämmelser måste emellertid finnas för det fall, att uppgörelse icke träffas mellan parterna. Härvidlag torde till en början icke kunna förnekas, att reformens värde ur rekreationssynpunkt minskas om den nya semesterveckan splittras upp på enstaka ledighetsdagar. En dylik uppdelning av den tredje semesterveckan synes dessutom endast undantagsvis vara absolut nödvändig. I de fall, då ett verkligt behov därav föreligger, torde en överenskommelse härom kunna komma till stånd. Alternativ III torde därför ej böra lagfästas. Vad angår alternativ I torde kunna sägas, att en semester om tre veckor om året i de flesta fallen bör skänka den enskilde arbetstagaren det största måttet av rekreation, om den utgår i ett sammanhang. Å andra sidan kan man icke bortse från, att vissa delar av näringslivet ha ett sakligt grundat intresse av att kunna förlägga den nytillkommande semesterveckan till en särskild period. Att helt lita till att detta intresse skall bli tillgodosett genom frivilliga överenskom-

melser torde icke låta sig göra. Ej heller synes det — när fråga är om allmän treveckorssemester — lämpligt att tilldela någon statlig myndighet rätt att förordna om delning av semestern i de fall detta skulle visa sig behövt. Till detta kommer, att det stora flertalet arbetstagare i vårt land av naturliga skäl önskar få sin semester förlagd till sommaren, vilket ju rekommenderas i lagen. Redan nu äro kommunikationsmedlen och olika slag av semesteranordningar hårt belastade under denna tid på året, och ett val av alternativ I skulle onekligen vara ägnat att allvarligt skärpa överbelastningen. Icke minst ur arbetstagarnas egen synpunkt skulle en sådan konsekvens av semesterförlängningen vara olycklig. Såsom utredningen framhållit, bör man därför i början gå fram med försiktighet, så att semesterreformen, som motses med så stora förväntningar, icke blir en besvikelse genom att möjligheterna till miljöombyte och friluftsliv sommartid försämras. Även en annan omständighet bör beaktas i detta sammanhang. Om arbetstagarna finge ovillkorlig rätt att utfå hela treveckorssemestern i ett sammanhang, kan det befaras, att arbetsgivarna i viss utsträckning såge sig nödsakade att förlägga semestern till annan tid än sommaren. Arbetstagarna skulle i så fall icke få någon del av sin semester under den för dem gynnsammaste tiden på året. En sådan lösning skulle i regel innebära större nackdel för de anställda än om de finge två veckors sommarsemester och en veckas semester å annan tid på året.

Jag delar därför utredningens uppfattning, att alternativ II åtminstone f. n. innebär den lämpligaste utformningen av treveckorssemestern. Härvid förutsätter jag, att arbetsmarknadens parter förhandlingsvägen taga upp frågan om semesterns förläggning i syfte att uppnå överenskommelse om den ordning, som i varje särskilt fall så långt det är möjligt tillgodoser såväl arbetsgivarnas som arbetstagarnas berättigade intressen.

I anslutning till vad nu anförts vill jag beröra den av arbetstidsutredningen diskuterade frågan, huruvida ett särskilt organ — ett semesterråd — bör inrättas med uppgift att verka för en större spridning och en bättre samordning av semestrarna. Utredningen har ansett att något dylikt organ ej bör komma till stånd, innan erfarenhet vunnits om verkningarna av den förlängda semestern, och därför ej framlagt något förslag härom. Jag är av samma mening. Som bekant ha försök redan gjorts att i samarbete mellan arbetsmarknadens parter, reseföretag, hotellänläggningar och turistorganisationer åstadkomma en önskvärd spridning av semestrarna. Det finnes anledning hoppas, att de berörda parterna efter treveckorssemesterns genomförande skola intensifiera dessa strävanden och att man härigenom skall kunna komma tillrätta med de mångskiftande problem, som sammanhånga med semesterfördelningen. Först om detta icke lyckas, böra mera vittgående åtgärder övervägas.

Enligt den nuvarande semesterlagen gälla för vuxna arbetstagare inom

jordbruk med binäringar och trädgårdsskötsel ävensom för vuxna hembiträden i lantushåll särskilda bestämmelser rörande delning av semestern. Bestämmelserna innebära, att arbetsgivaren äger fördela den del av semestern, som överskjuter sex dagar, på sätt han finner lämpligt. Arbetsutredningen har icke ansett sig kunna förorda, att denna särreglering helt slopas, men har föreslagit, att de sex dagar, som enligt nu gällande bestämmelser skola ligga i en följd, ökas till nio.

De närmast berörda parterna, d. v. s. å ena sidan lant- och trädgårdsarbetsgivarna samt å andra sidan lant- och trädgårdsarbetarna, företräda helt olika ståndpunkter i denna fråga. Från arbetsgivarsidan hävdas med bestämdhet, att den nuvarande sammanhängande semesterperioden om sex dagar, som enligt det kollektiva riksavtalet för jordbruket skall förläggas till tiden 15 maj—15 september, icke kan förlängas utan risk för allvarliga skadeverkningar för jordbruksnäringen och trädgårdsskötseln. På arbetstagersidan bestrides detta påstående; och det understrykes med skärpa, att samma bestämmelser, som komma att införas för arbetstagare i allmänhet, också böra gälla för arbetstagare inom jordbruk och trädgårdsskötsel samt för hembiträden i lantushåll.

I detta hänseende vill jag erinra om att den kategori det här gäller ursprungligen var helt undantagen från den rätt till sammanhängande semester, som var föreskriven för andra yrkesgrupper. Vid tillkomsten av 1945 års semesterlag uttalade föredragande statsrådet, att det ur olika synpunkter syntes önskvärt att denna olikhet såvitt möjligt utjämnades. Icke blott med hänsyn till jordbruksarbetarnas berättigade intresse att utfå någon tids sammanhängande semesterledighet utan också med tanke på jordbrukets arbetskraftsproblem fann föredraganden en sådan utjämning vara önskvärd. Med hänsyn till de rådande särförhållandena för dessa arbetstagare var föredraganden, åtminstone för det dåvarande, icke beredd att helt utjämna skillnaden och han förordade därför, att jordbruksarbetare och övriga här avsedda arbetstagare skulle äga utfå minst sex dagar av semestern i ett sammanhang. Denna ståndpunkt godtogs av riksdagen, som emellertid förutsatte att Kungl. Maj:t skulle ägna fortsatt uppmärksamhet åt spörsmålet och sedan erfarenheter vunnits ompröva, huruvida icke även jordbruksarbetare borde kunna påfordra att utfå hela semestern i ett sammanhang.

Enligt min mening måste det föreligga mycket starka skäl, om jordbruksarbetarna även i fortsättningen skola bli föremål för undantagsbestämmelser i fråga om semesterns delning. Av utredningen i ärendet har jag bi bragts den uppfattningen, att några mera avsevärda svårigheter numera i allmänhet icke föreligga att låta jordbrukets och trädgårdssodlingens anställda utfå två veckors sammanhängande semester. Härtill kommer, att en sämre ställning i semesterhänseende för de anställda inom dessa närings-

grenar i längden måste påverka nyrekryteringen i ofördelaktig riktning och därmed också bidra till en ytterligare utflyttning från landsbygden. Det bör därför ligga i jordbrukets och trädgårdsodlingens eget intresse att icke bereda sina anställda sämre semesterförmåner än andra näringsgrenar. Av nu anförda skäl förordar jag, att särbestämmelserna för arbetstagare inom jordbruk med binärningar och trädgårdsskötsel samt för hembiträden i lantushåll helt slopas och att dessa grupper av arbetstagare således i fortsättningen utfå sin semester enligt samma regler som föreslagits för övriga arbetstagare.

Beträffande frågan om den inverkan som den aktuella reformen bör få på de kategorier av arbetstagare, som redan nu ha längre lagstadgad semester än två veckor, må först beröras de regler, som gälla i detta hänseende. Jämlikt allmänna semesterlagen ha arbetstagare, som icke fyllt 18 år, rätt till tre veckors semester. I fråga om rätten för arbetsgivaren att dela semestern, gälla för dessa arbetstagare samma regler, som jag i det föregående förordat för den allmänna treveckorssemestern. Arbetsgivaren kan alltså utan samtycke av arbetstagaren dela semestern i två perioder, av vilka den ena skall omfatta minst 12 dagar. Enligt särskilda semesterlagen åtnjutes tre veckors semester av vissa gruvarbetare samt natt- och mörkrumsarbetare ävensom sex veckors semester av arbetstagare, som i arbetet utsättas för röntgenstrålning eller strålning av radioaktivt ämne. För samtliga dessa arbetstagargrupper gäller, att arbetsgivaren icke äger dela semestern utan samtycke av arbetsgivaren, såvida icke arbetarskyddsstyrelsen lämnat medgivande därtill. Dylikt medgivande får lämnas endast om sammanhängande semester skulle medföra avsevärd olägenhet för företags drift och kan blott avse uppdelning i två perioder, av vilka den ena skall utgöra minst 12 dagar.

Arbetstidsutredningen anser tillräckliga skäl icke föreligga att öka semestertiden för ungdomen och de grupper, som falla under den särskilda semesterlagen. Vidare har utredningen funnit, att den nyss berörda bestämmelsen om arbetarskyddsstyrelsens medgivande till delning av semestern bör kunna slopas, såvitt angår de kategorier, som ha rätt till tre veckors semester enligt särskilda lagen, d. v. s. för andra än röntgen- och radiumarbetare.

Även jag är av den uppfattningen, att skäl saknas för att taga införandet av allmän treveckorssemester till intäkt för en höjning av semestern för de grupper, som redan nu ha en lagstadgad semester om tre veckor eller längre tid. Det försprång, som dessa grupper erhållit, har såsom tidigare utvecklats varit ett provisorium i avbidan på allmän treveckorssemester, och sedan denna reform genomförts, ha således skälen för den nuvarande graderingen bortfallit. Självklart är dock, att de arbetstagare, som ha sex veckors semester, böra bibehålla denna förmån.

Bortsett från sistnämnda arbetstagare böra alltså alla anställda i fortsättningen ha rätt till samma minimisemester om tre veckor. Under sådana omständigheter måste det vara synnerligen önskvärt, att enhetliga bestämmelser gälla även i fråga om delning av semestern. Den nuvarande regeln i särskilda semesterlagen om arbetarskyddsstyrelsens medgivande till delning har enligt vad jag inhämtat icke tillämpats vid något enda tillfälle. Parterna ha i stället kunnat lösa uppkommande frågor förhandlingsvägen. Den avtalsfrihet som föreligger har alltså hittills visat sig tillfyllest. Med hänsyn härtill kan jag tillstyrka, att ifrågavarande regel slopas för de grupper, som enligt särskilda semesterlagen ha tre veckors semester. Där emot synes regeln böra bibehållas för de arbetstagare, som ha rätt till sex veckors semester och för vilka särbestämmelser äro erforderliga även i andra avseenden.

Vilka återverkningar semesterreformen kan få på semesterförhållandena för de arbetstagar kategorier, som nu på grund av avtal åtnjuta längre semester än den lagstadgade minimisemestern är givetvis en fråga, som bör lösas förhandlingsvägen på samma sätt som övriga löne- och anställningsvillkor. Jag saknar därför anledning att närmare uppehålla mig vid detta spörsmål.

Till sist vill jag något beröra frågan om en kalenderreform. Även om denna fråga och spörsmålet om en förlängning av semestern ej sammanhånga på det sätt att de icke kunna lösas oberoende av varandra, föreligger dock ett samband mellan dem. Antalet arbetsdagar under ett år påverkas sålunda såväl av semestertidens längd som av antalet helgdagar. Ur produktionssynpunkt är även av betydelse på vilka veckodagar de olika helgdagarna infalla.

Arbetstidsutredningen, som haft att beakta ett av helgdagssakkunniga år 1947 avlämnat belänkande med förslag till ändrad ordning beträffande vissa helgdagar, har framhållit, att införande av tre veckors lagstadgad semester måste anses utesluta genomförande av en kalenderreform, som skulle komma att ytterligare minska antalet arbetsdagar. Vidare har utredningen givit uttryck för uppfattningen, att det ur rekreationssynpunkt vore lämpligt att inrätta en helgdag under årets senare del samt att det vore angeläget, att genom en rationellare ordning beträffande helgdagarna undvika en sådan splittring av arbetsveckorna, som vissa helgdagar för närvarande förorsaka.

Självfallet skulle en ändrad ordning i den riktning sålunda förordats medföra vissa gynnsamma verkningar ur produktionssynpunkt. Emellertid torde det ej vara erforderligt att i förevarande sammanhang taga ståndpunkt till frågan om en sådan reform. Enligt vad jag inhämtat läser chefen för justitiedepartementet framdeles vid lämplig tidpunkt upptaga denna fråga till prövning.

Specialmotivering.

De ändringar i gällande lagstiftning om semester, som föranledas av den föreslagna reformen, ha av *arbetsutredningen* sammanfattats i ett förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen om semester. Lagförslaget berör dels 7, 12 och 18 §§ allmänna semesterlagen — d. v. s. reglerna om semesterns längd och förläggning samt om den särskilda semesterlönens storlek — och dels särskilda semesterlagen, vilken i en övergångsbestämelse i förslaget föreslås upphävd utom i vad den avser arbete, vari arbetstagare utsätts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne. I en not till den föreslagna lagtexten har utredningen anmärkt, att en omformulering av 4 § särskilda semesterlagen därjämte erfordrades.

I sitt i ärendet avgivna remissyttrande har *arbetsdomstolens ordförande* — under framhållande att en jämkning av ordalydelsen i 4 § särskilda semesterlagen föranleddes av de föreslagna ändringarna i 12 § semesterlagen — ifrågasatt, huruvida ej samtliga ändringar avseende särskilda semesterlagen borde inarbetas i denna.

Departementschefen.

Redan i ett tidigare sammanhang har jag tillkännagivit, att jag ansluter mig till arbetsutredningens ståndpunkt att införandet av allmän treveckorssemester icke bör föranleda en ökning av den lagstadgade semestern för de kategorier, som f. n. enligt lag ha rätt till tre veckors semester, d. v. s. arbetstagare under 18 år ävensom arbetstagare som utföra 1) arbete under jord i gruva eller stenbrott, 2) gruvarbete ovan jord i Norrbottens län, 3) nattarbete och 4) arbete i mörkrum, men att de arbetstagare, som i arbetet utsätts för röntgen- eller radiumstrålning, böra behållas vid sin nuvarande i lag inskrivna rätt till sex veckors semester. Likaså har jag framhållit, att de regler, som förordats i fråga om semesterns förläggning, enligt min mening borde gälla även för dem som nu enligt särskilda semesterlagen ha rätt till tre veckors semester. I enlighet härmed skulle sistnämnda lags tillämpningsområde komma att inskränkas till att avse endast arbetstagare, som utsätts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne. Vad nu anförts skulle synas motivera, att särskilda semesterlagen helt slopades och att semesterreglerna rörande arbetstagare, sysselsatta med röntgen- eller radiumarbete, inarbetades i allmänna semesterlagen. Ett sådant arrangemang har emellertid visat sig vara förenat med lagtekniska besvärligheter; och jag anser därför att den nuvarande särregleringen i detta hänseende bör bestå även i fortsättningen.

Den av mig förordade reformens genomförande nödvändiggör ändring dels i 7, 12 och 18 §§ allmänna semesterlagen och dels i 1 och 4 §§ särskilda

semesterlagen. Ur olika synpunkter synes det mest rationellt att genomföra ändringarna i allmänna semesterlagen för sig och ändringarna i särskilda semesterlagen för sig samt att — med hänsyn till den karaktär som sistnämnda ändringar ha — i samband därmed ersätta den nuvarande särskilda semesterlagen med en motsvarande ny lag, gällande enbart för arbetstagare som utsätts för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne.

I anslutning till vad sålunda anförts har inom socialdepartementet upprättats förslag till dels *lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester* och dels *lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete*.

Innan jag övergår till att redogöra för innehållet i dessa två lagförslag vill jag nämna, att i några enstaka remissyttranden framförts förslag om ändringar i gällande semesterlagstiftning, vilka icke kunna sägas äga samband med den nu aktuella reformen. Vissa dylika ändringsförslag berörande skilda delar av semesterlagen ha jämväl i tidigare sammanhang aktualiserats på olika sätt. Det synes icke lämpligt att i förevarande lagstiftningsärendet behandla dessa specialspörsmål, utan torde jag i sinom tid få återkomma till dessa i den mån anledning därtill föreligger. I enlighet härmed uppehåller jag mig i fortsättningen endast vid sådana frågor, som ha direkt anknytning till spörsmålet om genomförande av allmän treveckorssemester i överensstämmelse med vad jag i det föregående anført.

Förslaget till lag angående ändring i lagen om semester.

7 §.

Beträffande första stycket av denna paragraf föreslår *arbetstidsutredningen* sådan ändring, att semester skall utgå med $1\frac{1}{2}$ dag för varje månad av kvalifikationsåret, under vilken arbetstagaren för arbetsgivarens räkning utfört arbete å minst 16 dagar. Uppstår vid beräkningen av semesterns längd brutet dagantal, skall semestern — i överensstämmelse med vad nu gäller — utgå med närmast högre antal dagar. Genom vad sålunda föreslagits vidgas de regler, som f. n. gälla för arbetstagare under 18 år, till att gälla alla de arbetstagare, å vilka allmänna semesterlagen äger tillämpning.

I andra, tredje och fjärde styckena av 7 § föreslår utredningen ingen ändring.

I remissyttrandena har den upptagna avrundningsregeln föranlett vissa erinringar.

Svenska arbetsgivareföreningen anför:

Denna bestämmelse om uppräknig till närmast högre antal dagar kan leda till den märkliga konsekvensen, att en arbetstagare, som tjänstgör 16 dagar eller något däröver en månad hos viss arbetsgivare och därefter slutar sin anställning, utfår semesterersättning för 2 dagar. Intet hindrar, att han nästa månad återkommer till samme eller till annan arbetsgivare och då arbetar minst 16 dagar, för vilket han ånyo åtnjuter 2 dagars semesterersättning. Resultatet av ett sådant uppträdande blir, att en arbetstagare teoretiskt kan erhålla semesterersättning för 24 dagar i stället för enligt förslagets grundtanke 18 dagar. Det synes möjligt att undvika denna konsekvens, om i lagen införes en bestämmelse, att man vid beräkning av semesterersättning må räkna med brutet dagantal.

Liknande synpunkter framföras av *Handelns arbetsgivarorganisation*, *Sveriges redareförening* och *Sveriges centrala restaurangaktiebolag*. Sistnämnda remissinstans utvecklar sin ståndpunkt på följande sätt.

På grund av arbetsmarknadsläget ha förhållandena inom restaurangnäringen tyvärr utvecklats sig därhän, att ett betydande antal av de vid företagen sysselsatta icke acceptera fasta anställningsförhållanden utan föredra att arbeta såsom tillfälligt anställda. Av den till något över 4 000 personer uppgående ekonomipersonalen vid bolagets dotterbolag utgöres sålunda ungefär en tredjedel av dylik tillfällig arbetskraft. Dessa anställda uppfatta och utnyttja i betydande omfattning semesterersättningen såsom en utökning av sina kontanta löneförmåner, och det är en icke ovanlig företeelse, att så snart 16 arbetsdagar intjänats under en kalendermånad, framtällning om semesterersättning göres, i samband med att vederbörande lämnar anställningen (för att sedan taga arbete på annan restaurang). Detta upprepas i hundratals fall månad för månad. Genom den nu föreslagna utökningen av semesterrätten kommer på grund av avrundningsregeln i 7 § första stycket semesterlagen semesterersättning i dylika fall att utgå för två arbetsdagar per månad — eller per 16 arbetsdagar hos viss arbetsgivare — motsvarande 24 dagar per år mot av lagen garanterade 18 dagar. Detta synes icke endast innebära en omotiverad ekonomisk belastning på företagaren utan måste också för den fast anställda personalen framstå såsom en betydande orättvisa. Från allmänna synpunkter synes all anledning saknas att bättre tillgodose den tillfälliga personalen än den fast anställda. Det synes därför vara ett allmänt intresse, att lagen gives en avfattning, som i fråga om beräkandet av semesterersättning förhindrar ett utnyttjande av nyssnämnda avrundningsregel på sätt här angivits. Huruvida detta bör ske genom att regeln begränsas till att gälla semesterlön, medan semesterersättning beräknas även å brutet dagantal, eller genom att rätten till semesterersättning, i fall då anställningsförhållandet bringas till upphörande av den anställde, göres beroende av att anställningen ägt viss varaktighet, exempelvis ett halvt år, eller på annat sätt, vill bolaget för sin del lämna öppet.

Departementschefen.

Den nu i 7 § första stycket upptagna avrundningsregeln, vilken jämväl återfinnes i lagens 11 §, infördes i allmänna semesterlagen på förslag av 1942 års semesterkommitté. Redan vid lagstiftningens tillkomst — då ifråga-

varande regel tog sikte allenast på sådan längre semester, som grundades på avtal eller s. k. bättre sedvänja — erinrades, att regeln skulle kunna medföra att arbetstagare, som ofta bytte plats, skulle kunna erhålla väsentligt bättre semesterförmåner än om han kvarstannat i tjänst hela kvalifikationsåret. Denna erinran föranledde dock ej statsmakterna att frångå semesterkommitténs förslag. Därvid framhölls bl. a. att regeln med viss jämkning överensstämde med vad som enligt 1939 års avlöningsreglemente gällde för statstjänstemännen. När sedermera lagstadgad rätt till tre veckors semester infördes för arbetstagare under 18 år och för vissa av de i särskilda semesterlagen angivna arbetstagarkategorierna, ansågs avrundningsregeln böra gälla även för deras vidkommande. I statens allmänna avlöningsreglemente den 30 juni 1948 (nr 436) förekomma under 39 § avrundningsbestämmelser som — när fråga är om 1½ semesterdag för månad — ger samma resultat som den i 7 § första stycket semesterlagen upptagna avrundningsregeln. Den omständigheten att nu genomföres allmän lagstadgad semester om tre veckor synes icke böra föranleda att man frångår en princip som statsmakterna sålunda redan ansett böra gälla för olika kategorier arbetstagare. Jag kan därför ej förorda någon ändring i förslaget i denna del.

I anslutning till att den nuvarande särskilda semesterlagen ersättes av en ny lag, som endast avser arbetstagare, utsatta för röntgen- eller radiumstrålning, har viss jämkning av sista stycket i denna paragraf vidtagits.

12 §.

Denna paragraf överensstämmer med arbetstidsutredningens förslag utom såtillvida, att särskilda bestämmelser om uppdelning av semestern för arbetstagare inom jordbruk jämte därtill hörande binäringar och trädgårdsskötsel samt för hembiträden i lantushåll icke upptagits i departementsförslaget. Rörande skälen härför hänvisas till den allmänna motiveeringen.

I fråga om paragrafens innehåll i övrigt må följande anföras. De nuvarande bestämmelserna i 12 § första stycket ha bibehållits oförändrade. Arbetsgivaren skall alltså äga bestämma tidpunkten för semestern enligt samma regler som hittills och således, såvitt möjligt, förlägga semestern till sommartid. Även det nu gällande stadgandet i 12 § andra stycket första punkten om att semestern skall utgå i ett sammanhang, såframt överenskommelser och annan ordning icke träffas, har upptagits i förslaget i oförändrat skick. Från denna regel föreslås dock i andra punkten samma stycke en undantagsbestämmelse, enligt vilken semestertid, som överstiger 12 dagar, kan förläggas till två skilda perioder, av vilka den ena utgör minst 12 dagar. Arbetsgivarens rätt att utan överenskommelse med arbetstagaren dela semestern är således enligt förslaget inskränkt i två avseenden; dels föreligger icke dylik rätt, då semestern uppgår till högst 12 dagar, och dels

får uppdelningen endast ske i två perioder, av vilka den ena skall omfatta minst 12 dagar. Har en arbetstagare förvärvat rätt till tre veckors semester och vill arbetsgivaren mot arbetstagarens önskan dela semestern, skall detta således ske i en period om minst 12 dagar jämte mellanliggande söndag eller söndagar och en period omfattande återstående semestertid. Uppgår en arbetstagares semestertid till 12 dagar eller kortare tid — han har under kvalifikationsåret arbetat högst 8 månader eller därunder — får arbetsgivaren däremot icke uppdelna semestern utan att överenskommeelse därom träffats med arbetstagaren.

Nu anförda regler skola gälla även de arbetstagare, som avses i 1 § under 1) — 4) av den nu gällande särskilda semesterlagen, d. v. s. arbetstagare som utföra arbete under jord i gruva eller stenbrott eller gruvarbete ovan jord i Norrbottens län eller nattarbete eller arbete i mörkrum. Beträffande semestertid, som infaller efter reformens genomförande, får således arbetsgivaren även beträffande dessa arbetstagare rätt att själv verkställa sådan delning av semestern, vartill tidigare fordrats arbetarskyddsstyrelsens medgivande. Detta skall gälla även i det fall att rätten till semester förvärvats enligt den nu gällande särskilda semesterlagen. Ett stadgande härom har upptagits i övergångsbestämmelserna till den nya särskilda semesterlagen.

18 §.

Enligt denna paragraf, som helt överensstämmer med utredningens förslag, skall semesterlönen för alla okontrollerade arbetare uppgå till 6 procent av arbetsinkomsten d. v. s. till samma procenttal som f. n. tillämpas för arbetstagare under 18 år. Ändringen är en konsekvens av att semester tiden generellt höjes till tre veckor.

Övergångsbestämmelserna.

Såsom tidigare anförts tillstyrker jag utredningens förslag att lagändringen skall träda i kraft den 1 juli 1951, från och med vilken dag den ökade semesterrätten skall kunna förvärfvas. Detta innebär, där exempelvis föregående kalenderår är kvalifikationsår, att en vuxen arbetstagare, som år 1951 arbetat å minst 16 dagar under varje kalendermånad, år 1952 förvar rätt till 15 dagars semester ($6 \times 1 + 6 \times 1\frac{1}{2} = 15$). År 1953 erhåller han under samma förutsättningar 18 dagars semester. Vuxen arbetstagare, som kvalificerat sig för rätt till särskild semesterlön, äger uppbära sådan lön med 4 procent å arbetsinkomst, som hänför sig till tid före den 1 juli 1951, och med 6 procent för tiden därefter. Är i de nämnda fallen löpande kalenderår kvalifikationsår, kommer arbetstagaren redan under 1951 att kunna förvärva rätt till semester om 15 dagar resp. semesterlön beräknad efter nyss angivna grunder. Semesterersättning beräknad enligt den nya lagen kan även komma att utgå 1951. Har en arbetstagare tillträtt en anställ-

ning den 1 mars 1951 och slutar han den med utgången av augusti samma år, blir han berättigad till semesterersättning för sju dagar ($4 \times 1 + 2 \times 1\frac{1}{2} = 7$) under förutsättning, att han under var och en av de sex månader han innehaft anställningen utfört arbete å minst 16 dagar.

De nya förläggningsbestämmelserna skola enligt förslaget tillämpas fr. o. m. den 1 juli 1951. Efter denna tidpunkt få således lant- och trädgårdsarbetare samt hembiträden i lantushåll rätt till 12 dagars sammanhängande semester. Den sammanlagda semestertidens längd däremot ökas först i den mån arbetstagarna hinna kvalificera sig härför.

Om en arbetstagare jämlikt tidsbestämt avtal har rätt till längre semester än 12 dagar och avtalstiden icke är tilländalupen den 1 juli 1951, bör arbetsgivaren icke kunna åberopa lagens bestämmelser för att dela semestern. På grund härav har — i överensstämmelse med utredningens förslag — i övergångsbestämmelserna upptagits ett stadgande, enligt vilket dylikt avtal skall äga fortsatt giltighet till dess avtalstiden är utgången.

Förslaget till lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete.

1 §.

I denna paragraf ha upptagits bestämmelser, som i sak helt överensstämma med vad som enligt 1 och 2 §§ i den nuvarande särskilda semesterlagen gäller för arbetstagare, vilka i arbetet utsättas för röntgenstrålning eller strålning från radioaktivt ämne. Med hänsyn till att dessa arbetstagare äro berättigade till helt antal semesterdagar för varje kvalifikationsmånad synes den nuvarande avrundningsregeln kunna undvaras. Såsom tidigare anförts böra övriga arbetstagare, som f. n. falla under särskilda semesterlagen, efter treveckorssemesterns genomförande erhålla semester enligt allmänna semesterlagen. Någon inverkan på längden av dessa arbetstagares semester äger härigenom icke rum.

2 §.

Frånsett en jämkning av formell natur, är denna paragraf likalydande med 3 § i den gällande särskilda semesterlagen.

3 §.

Denna paragraf motsvarar 4 § i den nuvarande särskilda semesterlagen och överensstämmer till innehållet i sak med sistnämnda paragraf. Den omformulering av stadgandet, som företagits i departementsförslaget, är föranledd av de föreslagna ändringarna i 12 § allmänna semesterlagen.

Övergångsbestämmelserna.

Den nya lagen föreslås skola träda i kraft vid samma tidpunkt som ändringarna i den allmänna semesterlagen, d. v. s. den 1 juli 1951. Samtidigt föreslås den nu gällande särskilda semesterlagen skola upphöra att gälla.

Arbetstagare, som den 1 juli 1951 förvärvat semesterrätt enligt den nuvarande särskilda semesterlagen, bör, i den mån han icke då åtnjutit honom enligt nämnda lag tillkommande förmån, äga åtnjuta semester enligt den nya lagen, om han i arbetet utsatts för röntgen- eller radiumstrålning, och eljest enligt bestämmelserna i allmänna semesterlagen. Ett stadgande av denna innebörd har upptagits i övergångsbestämmelserna.

Föredraganden hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över förut omnämnda inom socialdepartementet upprättade förslag till

1. *lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester samt*

2. *lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete,*

av den lydelse bilaga¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:
Olof Särnmark.

---

¹ Denna bilaga, som överensstämmer med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här utelämnats.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 20 februari 1951.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden EKBERG,
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet BJÖRKHOLM.

Enligt lagrådet den 16 februari 1951 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 19 januari 1951, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) *lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester samt*

2) *lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete.*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av chefen för rättsavdelningen i socialdepartementet G. Y. Samuelsson.

Lagrådet, som ansåg sig icke böra ingå på ett bedömande av frågan huruvida ur ekonomiska synpunkter ett genomförande för närvarande av den föreslagna lagstiftningen kunde anses tillrådligt, lämnade de remitterade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Bengt Larson.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 23
februari 1951.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden MÖLLER, SKÖLD, QUENSEL, DANIELSON, VOUGT, ZETTERBERG, NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, MOSSBERG, ANDERSSON, LINGMAN, HAMMARSKJÖLD.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets den 20 februari 1951 avgivna utlåtande över de den 19 januari 1951 till lagrådet remitterade förslagen till *lag angående ändring i lagen den 29 juni 1945 (nr 420) om semester* samt *lag om förlängd semester för vissa arbetstagare med hälsofarligt arbete*.

Med förmälan att lagrådet, som ansett sig icke böra ingå på ett bedömande av frågan huruvida ur ekonomiska synpunkter ett genomförande för närvarande av den föreslagna lagstiftningen kunde anses tillrådligt, lämnat de remitterade förslagen utan erinran, hemställer föredraganden, att förslagen måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

M. Silfverstolpe.